मराठी धातुकोश

मराठी धातुकोश

अ

अंक [अंक् १ लक्षणे अंकति] चिन्ह करणें, चिन्हिणें. इतर रूप-अंकि १. (२) [अक् १ कुटिलायां गतौ] चिन्ह करणें, चिन्हिणें. इतर रूप-अंकि २.

अकड [अक् १ वक्रगतौ] अकडणें.

अकांत [अव + क्रन्द् १ आह्वाने रोदनेच, क्रंदति {द=त}] ओरडणें.

अंकि १ [अंक् १ लक्षणे. अंकयति (सविकरण)] चिन्ह करणें, चिन्हिणें. (अंक १ पहा) (२) [अक् १ कुटिलायां गती] चिन्ह करणें, चिन्हिणें. *(अंक २ पहा)*

अंकुर [अंकुर नामधातु, अंकुरति, अंकुरयति] अंकुर फुटणें. उदाहरण - तुळशीची फांदी अंकुरली.

अंकुराव [अंकुर (ना.) अंकुरायते] - अंकुर फुटणें.

अंकुरैज [अंकुरायते { अंकुराय = अंकुराइज = अंकुरैज}] अंकुर फुटणें.

अक्रस [अव + कृष् १ विलेखने. क्लि क्स क्राक्ष् कृक्ष् क्राक्षीत् कृक्षत् (क्ष=स] संकोच पावणें.

अक्रुस [अव + कृष् १ विलेखने कर्षति। क्लि क्स कृक्ष् (ऋ = रु; क्ष=स)] संकोच पावणें.

अंख [अंक् १ लक्षणे, अंकति (क=ख)] चिन्हणें.

अखड १ [अव + खड् १० गतिवैकल्ये लुङ् अखडीत् अविकरण] लंगडणें. उ.- तो अखडत चालतो; पाय अखडला म्हणजे विकल झाला. (२) [अव + खर्व् १ दर्पे खर्वति अविकरण] गर्विष्ठ होणें. उ.- तो मात्क्यान् अखडला म्ह. गर्विष्ठ होऊन बसला.

अंगल १ [अंग + रा २ दाने {अंगरा = अंगल }] स्वीकारणें; देणें. (२) [अंग + र (स्वार्थे) (ना.)] अंगास लावणें - लागणें.

अंगव १ [अंघ् (णिच्) १ गत्याक्षेपे । आक्षेपो निन्दा । गतौ गत्यारम्भेचेत्यन्ये { अंघय = अंगव; घ् = ग्; य् = व्}] मुकणें, फसवणें, नागवणें. इतर रूप- अंगवि. (२) [अंघ् (णिच्) १० वक्रगतौ (णिच् कर्मणि)] वाईट मार्गानें जावयास लावणें, मुकणें. (३) [मंघ् १० गत्याक्षेपे कैतवेच गतौ गत्यारम्भेचेत्यन्ये {मंघ् = अंघ् = अंग्; य् = व् } मुकणें.

अंगवि १ [अंघ् (णिच्) १० कैतवे {अंघय् = (अंगव, अंगइ) = अंगवि}] मुकणें, फसणें. (अंगव पहा) (२) [अघ् (णिच्) ६ कैतवे { अंघ् = अंघय = अंगव = अंगवि }] मुकणें. (अंगव पहा) (३) [मघ् १० वक्रगतौ { मंघ् = मंघय् = अंगइ = अंगवि }]

मुकणें, फसणें. (अंगव पहा)

अंगीकार [अंगी कृ : स्वीकारे { अंगी कृ। वृद्धि । अंगीकार }] पत्करणें, स्वीकारणें.

अच [अस् ४ क्षेपणे अस्यति {अस्य = अच}] फेकणें. इतर रूप—अचक.

अचक [अस् ४ उपतापे + अकच् (स्य=च] अचके येणें. *(अच पहा)*

अचकट [अत्यव + कत्थ् १ श्लाघायाम् { त्य् = च्; त्थ् = ट् }] वाईट अभद्र बोलणें. (विचकट २ पहा)

अचांग [अति + आ + अंग् १ गतौ { अत्यांग = अचांग }] गळणें, हातापायांतील जोर नाहीसा होणें.

अजमाव १ [अधि + मी १० गतौ मयते, माययति { अधिमाय = अजमाव; ध्=ज्, य्=व्}] तर्क बांधणें, अनुमान करणें. (२) [अधि + मा २ माने (णिच्) मापयति { अधिमापय् = अजमावय्; ध्=ज्; प् = व }] विचार करणें. तर्क करणें.

अट [अट्ट् १ अतिक्रमहिंसनयोः] अडणें, हट्ट धरून बसणें. उ.- असा अटूं नकोस म्ह. हट्ट करून बसूं नको.

अटक [अड्ड् १ अभियोगे { ड्ड =ड् = ट्}] अडकणें, अडणें (अ=ह) इतर रूप-हटक ७.

अटकळ १ [अंतर् +कल् १० संख्याने गतौच { अंतर् = अट; कल् = कळ्}] अटकळ बांधणें. (२) [अर्ध + कल् १० ज्ञाने { अर्ध = अड = अट, ल् = ळ् }] अर्धवट समजणें. (३) [अन्तर् + कल्प् १ अनुमाने] अनुमान बांधणें.

अटाट [अट् १ गतौ (अट् - द्वित्व - अटाट)] भटकणें, येरझारा करणें.

अटास [अति + आ + शंस् १ इच्छायाम् { अत्याशंस्; त्य = त्त = ट; शंस् = शं =स }] इच्छा करणें.

अठव १ [अस्तम् + इ २ गतौ { अस्तमि = स्त् = ठ्; मि =म = वँ }] आठवणें. *(आठव ५ पहा)* (२) [अर्थ् १० उपयाञ्चायाम् { अर्थ् = अत्थ् = अट्ठ्; य्=व् }] आठवणें. (आठव ४ पहा)

अठुळ [अष्ठील (ना.) = आठळी, बी. { अष्ठिल; ष्ट=ठ; ल = ळ }] घट्ट होणें. *(आठुल २ पहा)*

अड १ [अल् १ वारणे {ल् = ळ् = ड्}] पुढें न जाणें, थांबणें. इतर रूप-अडव ५. (२) [अड् १ गतौ] थांबणें. (३) [अन्तर् + धा ३ आच्छादने] दडणें, अडून गोळी मारणें. इतर रूप-आड २. (४) [अड् (वेद) अड्नोति] व्यापणे. इतर रूप-अडव ६. (५) [अन्तर् + भू १ सत्तायाम्] इतर रूप-आड १

अडक १ [अठ् १ गतौ] मध्यें सांपडणें. (२) [अन्तर् + गम् १ गतौ { अन्तर् = अड ग् = क् }] मध्यें जाणें, सांपडणें. (३) [अर्ध + गम् १ गतौ { अड + क् }] अर्धवट जाणें.

अडकव [अन्तर् + ख्या २ गोपने (वैदिक)] अडकावणें. *(अडकाव २ पहा)*

अडकाव १ [अन्तर्घातय् {अंन्तर्घातय् = अडघाव = अडक }] मध्यें घालणें. (२) [अन्तर् + ख्या २ गोपने (वैदिक) अडकवणें. उ.- त्याने माझे दागिने अडकावून ठेविले. इतर रूप-अडकव.

अडख [अति + आ + ख्या २ प्रकथने; अत्याख्या = अडाखा (अनुमान)] पाहणें, निरीक्षण करणें. इतर रूप-अडाख.

अडच १ [अधि + अञ्च् १ गतौ

{ अध्यञ्च् = अडच् }] यांकडें होणें. उ.- नाना दुःखीं प्राप्ती । जेथ उद्वेगु नाहिं चित्तिं । आणि सुखाचिया आर्ति । अडधिजेना ।। ज्ञा. २.२९४. (२) [अति + चण् १ दाने गतौच] अडचणीत सांपडणें. (अडचण १ पहा) (३) [अति + चि + नु ५ संचये] संकटांत, अडचणींत सांपडणें. (४) [अन्तर् + चि ५ संचये] उ.- पोतें अडचून भरलें. (५) [अन्तर् + अस् ४ क्षेपे] आंत दडपणें. *(हडस पहा)*

ई १ अडचण् [अन्तर् + चिनु । विकृत।] आंत किंवा मध्यें चिणणे.

अडचण १ [अति + चण् १ गतौ दानेच { अति = अड. अर्ध = अड }] अडचणींत सांपडणें. इतर रूप-अडच २ (२) [अति + चि + नु ५ संचये (अतिचिनु - सविकरण)] संकटांत, अडचणीत सांपडणें. (३) [अंतर् + चि + (नु) ५ संचये] खच्चून भरणें. पोतें अडचून भरणें. (४) [अन्तर् + चन् हिंसायाम्]

अडथळ [अर्ध + स्थल् १ स्थाने { र्ध् = ड्; स्थ् = थ्; ल्=ळ् }] अर्धवट उभें रहाणें.

अडप् [अट्ट् १ अभियोगे । हल्ला करणें. णिच् अट्टापय् । कर्मणि अट्टाप्य । अट्टाप्यते = अडपैजे (हल्ला केला जातो)]

अडप १ [अति + तृप् ४ तृप्तौ { अति + तृप् = अइ + तृप् = अडप. }] समाधान होणें. (२) [अति + दृप् ४ हर्षमोहनयोः; { अति + दृप् = (एक त् चा लोप) दृ = ड}] अमर्याद गर्विष्ठ होणे. (३) [अन्तर् + पत् १ पतने { अन्तर् + पत् = अड + पअ = अडप }] (कर्मणि अन्तः पात्यते) = अणपैजणें (अडचणींत पडणे)] अडचणींत पडणें.

अडमड १ [अन्तर् + मठ् १ मदनिवासयोः { अन्तर् = अड; ठ् = ड् }] मध्येंच घोंटाळणें, मध्येंच अडथळा करणें. (२) [अड्ड् + मृध् १ उन्दने. उन्दनं = क्लेदनम्] (लहान मुलासारखें) धुसपुसणें.

अडव १ [अर्व् १ गतौ { र्व् = र् + व् =ड् + व् = डव }] एकाद्याकडे जाणें. (२) [अरर्य् १ परिज्ञाने अरर्यते; { रर्य् = रइ (र लोप) = डव}] परीक्षा करणे. त्यानें मला ह्या कामी अडवलें - पारखलें. (३) [अन्तर् + इ २ गतौ { अन्तर् = अड; अन्तर्य् = अडव }] एकाद्याच्या मार्गात जाणें. *(अडाव १ पहा)* (४) [अन्तर् + अय् १ गतौ { न्तर् = ड. य् = व् }] मध्यें जाणें. *(अडाव २ पहा)* (५) [अल् १ वारणे] पुढें न जाणे, थांबणें. (अड १ पहा) (६) [अड् (वेद) अड्नोति] व्यापणे. *(अड ४ पहा)*

अडस १ [अधि + अस् ४ प्रक्षेपे { ध्य = ढ = ड}] पाखडणें. (२) [अधि + अंच् १ गतिपूजनयोः (ध्यं = ड)] पाखडणें. (३) [अन्तर् + अस् २ भुवि { अन्तरस् = अडस }] आड बसणें. (४) [अन्तर् + अस् ४ क्षेपे] आंत दडपणें. (हडस पहा).

अडसट [अर्ध + सट्ट् १० हिंसायाम् { अर्ध = अड; सट्ट् = सट् }] कसे तरी सांच्यांत बसणे.

अडाख [अति + आ + ख्या २ प्रकथने

{ त्य = ड; ख्या = ख }] अडाखा बांधणें, ठोकताळा सांगणें. (अडख पहा)

अडाव १ [अन्तर् + इ २ गतौ { अन्तरय् = अडाव् }] मध्यें जाणें, उभें राहणें. इतर रूप-अडव ३. (२) [अन्तर् + अय् १ गतौ] मध्यें जाणें. इतर रूप-अडव ४

अडोळ [आढळ पहा)

अढंचकर [अध्यञ्चीकृ - अधि + अञ्च् १ गतौ] वर चढविणे. उ.- ऐसें नाममात्रें जेणें । धात्रेया अढंच करणें ।। तेयाचें रूप आयिक म्हणे । श्रीकांतु तो ।। ज्ञा. १७-३३८

अणवुज [अणवुजणें.

अंतर १ [अन्तर् + इ २ गतौ] मधील एक सोडणें, वगळणें. उ.- एक दिवस अंतरून औषध देत जा. (२) [अंतरितम् (ना.) (अंतरायते. दैवान्तरितः = दैवानें अंतरलेला)] इतर रूप-अंतराव. (३) [अंतरयनं, अंतर् + इ २ गतौ] मध्यें येणें, अडथळा करणें. इतर रूप-अंतरव.

अंतरव [अंतर् + इ २ गतौ (णिच्) अंतरयनं] मध्यें येणें, अडथळा करणें. *(अंतर ३ पहा)*

अंतराव [अंतरितम् (ना.)] अंतरणें. *(अंतर २ पहा)*

ई १ अतिकर् [अति + कृ ८ करणे] हून श्रेष्ठ होणें.

अतिकर १ [अति + कृ ८ करणे] जास्त करणे. (२) [अति + कृ ८ करणे] उशीर करणें.

ए १ [अतिक्रम् [अति + क्रम् १ पादविक्षेपे. अति + क्रम् लङ्घने] पलीकडे जाणें.

अतिताण [अतितन् ८ विस्तारे { तन् = ताण }] गर्व करणें.

अत्यन्त [अति + अंत (ना.) (अत्यन्तन्ते - कर्मणि-अत्यन्त)] शेवट होणें, जाणें, मरणें. उ.- एथ भूतें जियें अत्यंतलीं । तियें मीचि होऊनी ठेलीं ।। आणि वर्तते आथि जालीं । तें हीं मीं चि ।। ज्ञा. ७-१५७

अंथर [आस्तरणम् (ना.)] जमिनीवर पसरणें. *(हाथर १ पहा)*

अंथ [आस्तरणम् (ना.) { आस्तर = आथर = हाथर (सघोष) }] जमिनीवर पसरणें. (हाथर १ पहा)

ई १ अदल् [अति + रा २ दाने] अदलाबदल करणें. अदलाबदल ह्या जोड -शब्दांत अदला हा धातु आढळतो. अतिरा + व्यतिरा = अदलाबदल.

अदळ [अर्द् १० हिंसायाम् { अर्द् = अदर् = अदल् = अदळ् - वर्णविपर्यय}] नाश होणें. चुकणें.

अदोळ [आ + दुल् १० उत्क्षेपे] झोके घेणें, हलणें. इतर रूप-आदोळ.

अधप [आ + दह् १ भस्मीकरणे (णिच्) (दाहय् किंवा धापय्)] जाळणें, पोळणें *(आधप पहा)*

अधपलिप् [अर्ध + प्र + लिप् ६ दाहे, उपदेहे] अर्धे पोळणें. अधपलिपिली, म्ह. अर्धी भाजलेलीं, होरपळलेलीं.

अधाध [अधि + आ + ध्यै १ चिन्तायाम्; निष्ठा- आधाधिला-अध्यायिला-आध्याइला । आधिग्रस्त झालेला.] इतर रूपें-आधाध, आधाधि, आधाइ.

अंधार [अंधःकार (ना.)] काळोख पडणें.

स ई १ अधिकर् [अधि + कृ १ ऐश्वर्ये आधिक्ये वा] वरिष्ठ असणें. ज्ञा.

अधिकर [अधि + कृ ८ करणे (सोपसर्गः] अधिष्टाने] आश्रयिणें.

अधिष्ठ [अधि + स्था १ गतिनिवृत्ती] बसणें, असणें.

अनतोख [अनु + तुष् ४, ६ तुष्टौ. (णिच्) तोषयति { नु = न; ष् = ख् } (अनु = अन. अनमानणें, अनभयणें, अनसरणें, अनकरणें)] उ.- निम्न भरलेयां उणें । ते पाणी ढलों चि नेणे । तेवि अनतोखौनि जाणे। सामोरे यां ॥ ज्ञा. १६-१५७

अनभव, अन्भव [अनु + भू १ सत्तायाम् { नु = न }] अनभवणें, अनुभव घेणें.

अनमान [अनु + मन् ४ ज्ञाने { नु = न} अनुमति देणें.

अनश [अन् + अश् ९ भोजने] कांहीं न खाणें.

अनादर [अन् + आ + दृ ६ आदरे] अपमान करणें.

अनुकर [अनु + कृ ८ करणे] अनुकरण करणें.

ई १ अनुगृह् [अनु + गृह् ९ ग्रहणे (अविकृत)] अनुग्रह करणें.

अनुभव [अनु + भू १ सत्तायाम्] अनुभव घेणें. इतर रूप= अनुभी.

अनुभी [अनु + भू १ सत्तायाम्] अनुभव घेणें. (अनुभव पहा).

अनुमोद [अनु + मुद् १ हर्षे { मुद् = मोद् (गुण) }] अनुमोदन देणें, रुकार देणें.

अनुलक्ष [अनु + लक्ष् १० आलोचने] लक्ष देणें.

अनुवाद [अनु + वद् १ व्यक्तायां वाचि (णिच्)] दुसऱ्यासारखे बोलणें.

अनशास [अनु + शास् २ अनुशिष्टौ] अनुशासन करणें.

अनुष्ठ [अनु + स्था १ गतिनिवृत्तौ] (धर्मकृत्य) करणें, पार पाडणें.

अन्नाव [अन्न (ना.)] अन्नासंबंधीं - खाण्यासंबंधीं अडचणीत असणें.

अन्वेष [अनु + इष् ४ गतौ] तपास करणें, शोधार्थ असणें.

अपकर्ष [अप + कृष् १ कर्षणे] बाजूस ओढणें, सारणें.

अपंग [अपांग = आ + पंगु (ना.)] लुळें होणें.

अपधाक [अप + धक्क् १० नाशने] भिणें, गर्भगळित होणें.

अपमान [अप + मन् ४ ज्ञाने { (णिच्) मानय }] अपमान करणें.

अपार [अप + ऋ ३ गतौ] बाजूस जाणें, दूर पळणें. (आपार पहा)

अपेक्ष [अप + ईक्ष् १ दर्शने] इच्छा करणें - असणें.

अंबव [अंब (ना.) (अंबु-पाणी)] आंबवणें. उ.- ऊंस लावल्यावर एक आठवड्यानें त्याला प्रथम अंबवतात - पाणी पाजतात. इतर रूप-आंबव ३

अबोट [अभि + उत् + वृत् १ वर्तने { अभ्युत् + वृत्; अभ्युत् = अबोट्; वृत् = रित् = ट्; अबोट् + ट् = अबोट }] अंगाला उटणे लावणें. उ.- जाततेन प्रसंगे स्त्रीदेह सिवणें आंगें । तेथौनि देह आवघें। अबोटी कीजे ॥ ज्ञा. १७-२१०. (अभ्युद्वृत्तिः अबोटि = उटणें माखणें.)

अभिनव [अभिनव (ना.)] नेहेमीं नवें ताजें असणें. उ.- तो शांतु चि अभिनवैल। ते परियसां मऱ्हाटी बोल । जे समुद्रा हीहूनि खोल । अर्थभरित ॥ ज्ञा. ४-२११.

अभिभव [अभि + भू १ सत्तायाम्] (संभव २ पहा)

अरगळ [अर्गला (ना.)] घोटाळ्यांत पडणें. इतर रूप- अर्गळ.

अर्गळ [अर्गला (ना.) { ल = ळ }] घोटाळ्यांत पडणें. (अरगळ पहा)

अर्घ्य [अर्घ्य (ना.)] बळी देणें. उ.- ऐक्य भावाची अंजुळी । सर्वेंद्रिय कुडमळीं ।। भरूनियां पुष्पांजुळी । अर्घ्य देवों ।। माडगांवकर ज्ञा. १५-२.

अर्जि [अर्ज् १ अर्जने] मिळविणें, मिळणें.

अर्जी [अर्द् १ याचने] मिळणें, मिळविणें.

अर्थि [अर्थ् १० उपयाञ्चायाम्] मागणें. इतर रूप-आरुथ.

अर्पि [ऋ ३ गती (णिच्) अर्पय्] देणें.

अलंकरे [अलंकार (ना.) अलंकारायते] भूषण होणें. उ.- म्हणौनि युक्ति हे पांडवा ।। घडे जेयां सदैवां । तो अपवर्गीचिया राणिवा । अलंकरे जे ।। ज्ञा. ६-३५६.

अलंकार [अलं + कृ ८ भूषणे] अलंकार घालणें, भूषविणें.

अवकल [अव + कल् १० गती संख्यानेच] उतार वय होणें. इतर रूप-अवकळ १.

अवकळ १ [अव + कल् १० गती संख्यानेच] उताव वय होणें. (अवकल पहा) (२) [अव + कुल् १ संस्त्याने- संस्त्यानं सङ्घीकरणं. (उ=अ)] आखडणें. उ.- मान अवकळणें म्ह. आखडणें.

अवग १ [अव + वष्क् १० दर्शने; { अव + वष्क् = वृलोप; ष्क् = क् =ग् }] दिसणें, इतर रूप=आवग ८ (२) [आ + वष्क् १० दर्शने] दिसणें. इतर रूप = आवग ७.

अवगड [अव + गड् (इ) बंधने] अवघडणें, बंदीत टाकणें. *(अवघड १ पहा)*

अवगण [अव + गण् १० संख्याने] अपमान करणें, कमी लेखणें.

अवगम [अव + गम् १ गती] वाईट मार्गानें जाणें. अवगला.

अवगल १ [अव + ग्लै १ हर्षक्षये] मोडकळणें. उ.- आंगे कर्मा ढीला । जो मने विकल्पें भरला । अडवीचा अवगलिला । कुहा जैसा ।। ज्ञा. १३-६७६. इतर रूप-अवगळ २ (२) [अव + गल् १ हर्षक्षये] अवगळणें.

अवगळ १ [अव + गल् १ स्रवणे] १ मेंगळणें. २ शेष राहणें. (२) [अव + ग्लै १ हर्षक्षये - हर्षक्षयः = धातुक्षयः] मोडकळणें. *(अवगल १ पहा)*

अवघट [अव + घट् १ चेष्टायाम् { ट् =ड् }] करक भरणें, मान अवघडणें. *(अवघड २ पहा)*

अवघड १ [अव + गड् (इ) १ बंधने {ग् = घ्}] बंदींत टाकणें. कर्मणि = अवगडणें - बंदीत पडणें. इतर रूप- अवगड. (२) [अव + घट् १ चेष्टायाम् { ट् = ड्} औघड; अव = औ)] पेटके येणें, दुःख होणें. इतर रूपें-अवघट, औघड.

अवटर [अव + ट्वल् १ वैक्लव्ये; { ट्वल् = टर् = (व् लोप आणि ल = र) }] गुंतागुंत होणें. गुंतणें. *(अवटळ पहा)*

अवटळ [अव + ट्वल् १ वैक्लव्ये; ट्वल्, टल् = संभ्रम पावणें, गुंतणें - अवटलनं, अवट्वलनं = अवटळणें] गुंतणें. उ.- १ मान अवटळली म्ह. मानेच्या शिरांत गुंतागुंत झाली. २ पोटांत अवटळा आला म्ह. पोटांतील आंतडीं गुंतलीं. इतर रूपें- अवटर, अवठर, औटळ, औटर.

अवटर [अव + टल् १ वैक्लव्ये] गुंतणें. *(अवटळ पहा)*

अवढ [अव + धे १ पाने { धे = धृ = ढ् }] किळस येणें, वीट येणें.

ए १ अवतर् [अव तृ १ प्लवनतरणयोः] खालीं जाणें.

अवतर [अव + तृ १ प्लवनतरणयोः { ऋ = अर् }] अवतार घेणें (जन्म पावणे), खालीं उतरणें.

अवतार [अव तृ १ प्लवनतरणयोः] रागावणें, चवताळणें.

अवथण १ [अवस्तनायते (ना.) { स्तन = थन}] आई गर्भार झाल्यामुळे थानचे दूध प्यावयास न मिळणें व त्यामुळे मूल आजारी पडणें (२) [अव + स्तन (ना.); { अप + स्तन = अवस्तन. प् = व्, स्त् = थ्; न् = ण् }] थान तोडणें. स्तनापासून दूर ठेवणें इतर रूप-अवथन.

अवथन [अव + स्तन (ना.) { स्तन = थन}] थान तोडणें (अवथण २ पहा)

अवधार १ [अव + धृ १ धारणे अवधारणं] ध्यानी घेणें. अवधारा शब्द मराठी ओंवींत येतो. (२) [अव + धृ (णिच्) १ धारणे] जाणणें.

अवरोध [अव + रुध् ७ आवरणे] अटकाव करणें, अडथळा करणें.

अवर्ज १ [अ + वर्ज् १० वर्जने] न सोडणें, न गाळणें. (२) [आ + वृज् १० वशीकरणे] न सोडणें, न गाळणें. उ.- मी अवर्जून त्याला मुद्दाम बोलाविला.

अवलोक [अव + लोक् अथवा लोच् १ दर्शने { च् = क् }] पहाणें.

अवलंब [अव + लंब् १ अवसंस्रने { अवलम्बनम् = आश्रयणम् }] आधार घेणें.

अवांक [अव + अंक् १० पदे लक्षणेच] अदमास करणें.

अविष्कर [आविस् + कृ ८ प्रकाशने] बाहेर येणें, दिसणें, दाखविणें, उघड करणें.

अवीट [अव + इष् १ इच्छायाम् { ष् = ठ् = ट् }] किळस येणें.

अव्हांट [अववाट (ना.) { ववा = व्हां}] आडमार्गानें जाणें.

अव्हेर १ [अव + धीर १० अवज्ञायाम् {अव + धीर = अव + हीर = अव्हेर}] अपमान करणें. (२) [अव + हिल् ६ अवज्ञायाम् भावकरणेच { अव + हेल् = व + हें = व्हे; ल् =र् किंवा अव + हेड् १ अनादरे (ड = ल)] अवमानणें.

अस [अस् २ सत्तायाम्] असणें.

असकर [असत्कृ ८ अवमाने] धिक्कारणें, अवमानणें. इतर रूप-अस्कर १.

असंघड [अ + सम् + घट् १० संघाते] विघडणें.

असल [अछ + ल (स्वार्थे) (ना.)] स्वच्छ असणें.

असंवर [अ + सम् + वृ ९ वरणे] सांवरण्यास कठीण होणे, न सांवरणें.

असवि [अस् ४ क्षेपे; { अस्य = असय् = असइ = असवि (संप्रसारण; सविकरण)}] फेकणें. उ.- भोंवरा असविणें - गलीत फेकणें.

असुज [अव + श्वि श्वयति श्वि १ गतौ फुगणें । अवश्वि = फूग उतरणें । सविकरण । व =उ; य =ज।]

अस्कर १ [असत्कृ अवमाने; { त् लोप आणि अ लोप = अस्कर }] धिक्कारणें, अवमानणें. (असकर पहा) (२) [असत् + कृ ८ अधिक्षेपे]

अपमान करणें, तुच्छ लेखणें (अस्कार ३ पहा)

अस्कार १ [असत् + कृ ८ अवमाने] दुर्लौकिक असणें, अपकीर्ति मिळविणें. (२) [आ + सत् + कृ ८ संमाने] प्रसिद्ध होणें - असणें. इतर रूप- आस्कार. (३) [असत् + कृ ८ अधिक्षेपे] अपमान करणें, तुच्छ लेखणें, इतर रूप-अस्कर २.

अस्तइ [अस्तम् + इ २ गतौ. अस्तमिति मान्तमव्ययं नाशे अदर्शनेच । { अस्तइ (म् लोप) }] मावळणें. (अस्तव पहा)

अस्तव [अस्त (ना.) { अस्तय् = अस्तव्}] मावळणें. इतर रूपें - अस्ताव, अस्ताइ, अस्तइ.

अस्ताइ [अस्तम् + इ २ गतौ] मावळणें. *(अस्तव पहा)*

अस्ताव [अस्त (ना.)] *(अस्तव पहा)*

अहल १ [आ + हृ १ मेलने] जमवणें. *(आहल १ पहा)* (२) [आ + हृ हरति । हृ १ हरणे { आहर्-सविकरण र् = ल् }] (आहल १ पहा)

अहार [अव + हृ हरति । हृ १ हरणे । अवहृ अपनयने सविकरण.] काढून घेणें.

अळप [आ + लिप् ६ उपदेहे] बांधणें, गुंडाळणें. *(आळप १ पहा)*

आ

आइक १ [अभि + कर्णय् (ना.) = अहिकण्णअ = आइक] कान देणें, ऐकणें. (२) [अभि + कर्ण् अहिकण्ण] ऐकणें. (३) [आ + चिख्या २ प्रकथने (लिट्) = आइक्खा] ऐकणें. उ.- तो मोठा दानशूर आइकतो = दानशूरः इति आचिख्यातवन्तः (४) [आ + ख्या यङ् लुगन्त चिख्या (णिच्) चिख्यापय्] जाहीर करणें. उ.- आइकतों कीं तो विद्वान् आहे = आचिख्यापितवन्तः यत् स विद्वान् इति. (५) [आ + ईक्ष् १ दर्शने] ऐकणें. उ.-खाऊं नको, बोलू नको, आइक. इतर रूपें-ऐक ४, आईक १

आइकै [अयि किंवा अयकि (अकच्)] ऐकणें. *(ऐक १ पहा)*

आईक १ [आ + ईक्ष् १ दर्शने] विचार करणें. उ.- खाऊं नको, बोलूं नको, आईक. (आइक ५ पहा) (२) [अयि किंवा अयकि (अकच्)] उ.- जाऊं नको, आईक *(ऐक १ पहा)*

आउळ [आकुलनम् (ना.)] मान आकुळणे, अवघडणें. (आकुळ पहा)

आंक [अंक् १ लक्षणे] ठसा उटवणें, मुद्रा ठोकणें. उ.- जे आंकूनि नाणे विस्तारी। पाठिं तेयाची चि आटणी करी ॥ माझि कर्माकर्मांचा व्यवहारी । प्रवर्तु दावी ॥ ज्ञा. ७-२६

आकर्ण [आ + कर्ण् १ श्रवणे] कान देणें.

आकल [आ + कल् १० गतौ संख्यानेच (ळ = ल)] बांधणें. *(कल १ पहा)*

आकळ १ [आ + कल् १० कामधेनौ (कामधेनुवत् सर्वार्थप्रदः) (ल=ळ)] बांधणे. (२) [आ + कल् १० गतौ, संख्यानेच (आकलय् = आकळ)] (३) [आ + कल् १० संख्याने गतौच (ल = ळ)] समजणें, (कल १ पहा) (४) [आकुलनम् (ना.)] (आकुळ पहा)

आकार १ [आकार (ना.)] आकार

प्राप्त होणें. (२) [आ + कृ ८ करणे, कृ शब्दे] १ बोलवणें. २ हिशेब तयार करणें. (३) [आ + कृ ८ करणें (णिच्)] मागणें, लादणें. उ.- त्याने माझ्यावर खर्च आकारला. (४) [आ +कार (कर) (ना.)] कर लादणे. (कारनाम्निच प्राचां हलादौ ६-३-१० पाणिनि अष्टा.) (५) [आकारणम् (ना.)] आकार = रक्कम, हिशेब.

आकुळ [आकुलनम् (ना.) १ संस्त्याने (संस्त्यानं = संधीकरणम्)] मान आकुळणें = अवघडणें. इतर रूपे- आकळ ४, आउळ, औळ, आवळ ६, आवुळ.

आक्रंद [आ + क्रद् क्रंद् १ आह्वाने रोदने] रडणें, वाईट वाटणें.

आक्रम [आ + क्रम १ पादविक्षेपे] ओलांडणें, जाणें.

आक्रस १ [आ + क्रस् वांकडें असणें] वांकडे होणें. (२) [आ + कृश् ४ तनूकरणे] आंखूड होणें, लहान होणें. आकसणें.

आक्रांत [आक्रांत (ना.)] दुःख होणें, बेजार होणें.

आक्रुच [आ + क्रुंच् १ कौटिल्याल्पीभावयोः { आक्रुच, आक्रुस }] आखडणें, *(आक्रुस १ पहा)*

आक्रुस १ [आ + क्रुंच् १ कौटिल्याल्पीभावयोः] आखडणे. इतर रूप-आक्रुच. (२) [आ + क्रुंच् १ वक्रणे] आखडणें. (३) [आ + क्रुंचनं (ना.) कौटिल्ये अल्पीभावेच] आखडणें, अल्प होणें.

आक्षाद [आ + क्षद् १ आच्छादने] आच्छादन घालणे. उ.- मग देखां तेथ फाल्गुनु । घेतला असे भ्रांती कवलुनु । जैसा घनपटलीं भानु । आक्षादिजे ॥ ज्ञा. २-७५

आक्षेप [आ + क्षिप् (णिच्) आक्षेपय्] शंका घेणें.

आख १ [आ + ख्या २ प्रकथने] सांगणें. उ.- तो ग्रंथ इतिहास आखतो. (२) [आ + ख्या २ प्रकथने] जाहीर करणें.

आंख [अंक् १ लक्षणे. लक्षणं चिह्नीकरणं]

आंखट [आ + खंड् १० भेदने { ड् = ट्}] नखानें फाडणें. इतर रूप-आखंट.

आखंट [आ + खंड् १० विदारणे (ड् = ट्)] नखानें फाडणें. (आंखट पहा)

आखड [आ + खड् १० अल्पीभावे] कमी होणें, संकोच होणें. (निखड पहा)

आंखड [अंख् १ अल्पीभावे] कमी होणें.

आखुड [आ + खुड् १० खण्डने] तुकडे करणें.

आगव [आ + गम् १ प्रापणे (णिच्) { म = वँ = व } आगवे = आगम्यते)] मिळविणें. *(आंगव १ पहा)*

ए. १ आंगव् [अंह् १० प्रकाशने] ज्ञा. उ.- जयांचेनि आटवे । शब्दसृष्टि आंगवे। सारत्वत आघवें । जीभेसि ये । शब्दसृष्टि आंगवे म्हणजे प्रकाशते (ज्ञा. १३-२)

आगंव [आ + गम् (णिच्) ये गत्यर्थास्तेज्ञानार्थाः (आंगवणें नागंवणें = आगम्यनं नागम्यनं)] समजणें, नागंवणें = न समजणें.

आंगव १ [आ + गम् १ प्रापणे] मिळविणें. इतर रूप-आगव. (२) [अंगीभू १ भवने. अंगीहू = आंगव] ताब्यांत जाणें, अंगभूत होणें. उ.- ती स्त्री महाराजा आंगवली-स्वाधीन झाली-गुलाम

झाली. (३) [अंगी + कृ ८ स्वीकरणे { अंगीकार - अर - व }] मानणें, स्वाधीन होणें

आगस [अग्रस्यति]

आग्रह [आ + ग्रह ९ उपादाने] आग्रह करणें, बोलावणें, आग्रहून, आघ्रून बोलणें. { आघ्र (ग्रह् = घ्र). आघर (ग्रह् = घर } . इतर रूपे-आघ्र १, आघर.

आगाज [आ + गज् १, १० शब्दे] मोठा आवाज गर्जना करणें.

आंगे हो [अंगी भू १ भवने] स्वाधीन होणें. उ.- एऱ्हवि तऱ्हीं तूप काइसेया गुसलावें। अमृत कां गालुनि आधें करावें । हां गा पाउसी काइ डावे । जेवणें आंगें हो ये ॥ ज्ञा. १०-२९० तियेते जेधवां जें जो मागे । तें ते एकसरे प्रसवो लागे । तेवि विभव तेया आंगे । होउनि आलें ॥ ज्ञा. १०-२८६

आघर [आ + ग्रह् ९ उपादाने { ग्रह् = घर }] आग्रह करणें, बोलावणें. (आग्रह पहा.)

आघल [आ + घृ १ सेचने { घृ = घर् = घल् = घळ }] धोत्रावर पाणी आघलणें-शिंपडणें. इतर रूप-आघळ ३.

आघळ १ [आ + घूर्ण् ६ भ्रमणे { घूर्ण् = घूर् = घूळ् = घळ }] हलवणें, (आघाळ २ पहा) (२) [आघूर्णनम् (ना.)] हलवणें. धोत्रें घंगाळांत आघळणें म्हणजे घोळणें. इतर रूप-आघुळ २, आघोळ २. (३) [आ + घृ १ सेचने { आघर् = आघळ् }] पाण्यांत घालूव हलवणें. (आघल पहा)

आघाळ १ [आ + घृ १ सेचने आघारयति { आघार् । वृद्धि। आघाळ् }] पाण्यांत घालून हलवणें. (२) [आ + घूर्ण ६ भ्रमणे] धोत्रें आघाळणें. इतर रूप-आघल १.

आघुळ १ [आ + घूर्ण ६ भ्रमणे] पाण्यांत घालून हलवणें. उ.- धोत्रे आघुळणें (आघळणे) (आघोळ पहा) (२) [आघूर्णनम् (ना.)] हलवणें. *(आघळ २ पहा)*

आघोळ १ [आ + घूर्ण ६ सेचने] पाण्यांत घालून हलविणें. इतर रूपे-आघुळ, आघळ. (२) [आघूर्णनम् (ना.)] हलवणें *(आघळ २ पहा)*

आंघोळ [आ + घृ १ सेचने] पाणी अंगावर शिंपडणें-फेंकणें.

आघ्र १ [आ + ग्रह् ९ उपादाने { आग्रह = आघ्र }] आग्रह करणें. (आग्रह पहा) (२) [आ + ग्रह् ९ उपादाने आघ्रून ठेवून घेणें.

आंच१ [अस् ४ क्षेपणे] { अस्य् = अच्य् = आंच }] फेंकणें. (२) [अंच् १ याचने] आंचणें.

आचक १ [आ + चक्क् १० व्यथने, पीडायाम्] आचके वसणें. (२) [आ + स्कु ९ आप्रवणे] एकदम उचलणें, हिसकणे. इतर रूपे-हासक, हसक.

आंचक [आ + अंच् १ गतौ] आंत ओढणें.

आचकळ [आ + स्खल् १ संचलने { आस्खल् = आचूकळ = आचकळ}] अडखळणें, आचखळणें.

आचंव १ [आ + स्मि १ हसने; { आस्मि = आस्मय् = आचमय् = आचंव } (आस्मयः = आचंया)] आचंवणें. (२) [आ + स्मि १ आश्चर्ये] आश्चर्य वाटणें. (विचक ३ पहा) (३) [आ + सम् ४ परिणामे । वैकल्ये { स् = च्; म् = म्य्}] घोटाळ्यांत पडणें,

विस्मयणे, घोटाळणें. (४) [आश्चर्य (ना.) आश्चर्य (श्च = च; र्य = व = ब; आश्चर्य =आचय्व = आचंब)]

आचर [आ + चर् १ गतौ] वागणें. (१) आचरणें (आ + चर्) (२) याचरणें (अत्या + चर्) (३) भारणें (अभ्या + चर्) (४) भादरणें (अभ्या + चर्) (५) उचलणें (उत् + चर्) पाचारणें (प्रा + चर्) संचारणें उच्चारणें चाळवणें (चारयति संशययुक्त करणें) विचारणें

आचव १ [आच्यवनम् (ना.)] संसाराला आचवणें. (२) [आ + च्यु १ स्खलने च्यवति { आच्यु गुण । आच्यो = आच्यव् = आचव }] च्युत होणें, मुकणें. उ.- सुखाला आचवली (निरनुस्वार)

आंचव १ [आ + चम् १ अदने { म् = व् }] हात धुणें (सानुस्वार) (निचव १ पहा) (२) [आचमनं] तोंड धुणें.

आचिव [आ + शिम् to eat (Whitney)] चिवडा = शिमटः यांत शिम् धातु आला आहे.

आट १ [अट्ट १० अनादरे अल्पीभावे {अट्ट = आट्ट = आट }] कमी होणें. उ.-दूध आटतें. (२) [अट्ट १० अनादरे, हिंसायाम्] आटणें. उ.- माझा जीव आटला. इतर रूप-आटेज. (३) [अड्ड १ अभियोगे । प्रतिघाते { अड्ड = आड्}] यांवणें. (४) [आ + तप् १० तपने, तापे, हिंसायाम्] {त्=ट्} त्रास होणें. (आटव ३ पहा) (५) [आ + तप् - तपने आतप्यते (कर्मणि)] उ.- तळें आटणें. (आटव ३ पहा)

आटक १ [आ + तंक् १ कृच्छ्रजीवने {तं = ट}] (२) [आ + स्तक् रोधने (अटकाव करणें) { अस्तक् = आटक; हाटक } बोलाविणें. *(हाटक ५ पहा)*

आटकळ १ [आ + तर्क् + ल (स्वार्थे) १० भाषार्थः { तर्क = टकळ वर्णव्यत्यास)] तर्क बांधणें. (२) [अर्ध + कल = अढ्ढकळ - अटकळ; ईषद् ज्ञाने]

आटकावि [आ + स्तक् रोधने] (हाटक ५ पहा)

आटप १ [आ + स्तम् ९ प्रतिबंधने (आस्तम विष्टभ - आटप विटप) { स्तम् = टम् = टप }] (२) [आ + स्तम् ९ प्रतिबंधने; { आस्तम् = आटप }] निश्चेष्ट होणें, मरणें. (३) [आ + तुप् १ हिंसायाम्] (४) [आतोपनम्-तुप् हिंसायाम्] आटोपणें. आटोपणें म्ह. संपविणें, शेवट करणें. *(आटोप २ पहा)*

आटर [आ + थर्व् १ गतौ; { आथर्व् = आठर् = आटर, आटर }] कमी होणें. इतर रूप-आठर.

आटल १ [आ + टल् (ट्वल्) १ अनादरे { आट्वल् = आटल् }] हलणें, हदरणें. (२) [आ + ट्वल् १ वैक्लव्ये] हलणें, हदरणें. (३) [अटल (ना.)] स्थिर होणें. (४) [अष्टिला (ना.) { अष्टिला = अट्टिला = आटळ }] आळणें, घट्ट होणें.

आटव १ [आ + डप् १० संघाते । संचये] दूध आटवणें, घट्ट करणें. (२) [आ + तप् १ संतापे] { आतप् = आटप् = आटव } उ.- सोने आटवणें, घसा आटवणें. (३) [आ + तप् तपने, तापे] पाणी आटवणें. इतर रूप-आट.

आटस [आ + तञ्च् ७ संकोचने { तञ्च्-टस् }] कमी होणें.

आटिव [आ + डिप् १० संचये] (आडिप = आटिव । प=व) दूध आटिवणें.

आटुप १ [आ + स्तुभ् ५,९ रोधने] थांबविणें, शेवट करणें. (आटोप ४ पहा) (२) [आ + स्तूप् ४,१० समुच्छ्राये] { आस्तूप = आटुप } ढीग करणें. *(आटोप ३ पहा)*

आटेज [अट्ट १ अनादरे हिंसायाम्] कर्मणि. *(आट २ पहा)*

आटोप १ [आ + तुप् १ हिंसायाम्] {तुप्-टुप-टोप} मारणें, संपविणें, शेवट करणें. उ.- त्यानें त्याला आटोपला-मारला. (२) [आ + तुफ्ः { तुफ्-तुप-टुप-टोप}] (३) [आतोपनं - तुप् हिंसायाम्] आटोपणें म्हणजे संपविणें, शेवट करणें. इतर रूप-आटप ४. (४) [आ + स्तूप् १० समुच्छ्राये। वर्धने] { स्तुप्-टोप, गुण (स् लोप) } गर्व होणें. मग आविष्कारला लाकुडे । पावकु जैसा जोडे । तैसी प्राणिदेही सांपडे । आटोपली हे ॥ ज्ञा. १६-२७६. इतर रूप-आटुप २. (५) [आ + स्तुभ् ५, ९ रोधने { स्तुभ् - टोप }] थांबविणे, शेवट करणे. कर्म आस्तुभ्यत-कर्म आस्तुभ्यत-काम आटोपलें. (६) [आ + स्तुभ्] सुंद, निश्चल होणें, संपविणें. मरणें. इतर रूप-आटुप १. (७) [आ + स्तुप् १० समुच्छ्राये] ढीग करणे (आटुपणें-अशिष्टांत हा उच्चार आहे.) आस्तुभ विस्तुभ् = आटोपणें विटोपणें.

आट [आ + स्था १ निक्षून सांगणे { स्था = ष्ठ = हृठ = ठ; हृ प्रथम जातो. आस्था = हाठ. }] उ.- आटून सांगतों कीं, शब्द नित्य आहे-"शब्दं नित्यं" आतिष्ठते. इतर रूप- हाठ.

आठर [आ + थर्व् १ गतौ थर्व् = ठर् (व् लोप)] *(आटर पहा)*

ई १ आठव १ (आ + ध्यै १ चिंतायाम् स्मरणे । आध्यायति = आठवी । आध्यायते = आठवे)

(२) [अर्थ् १० उपयाञ्चायाम् { अर्थय्-अठव्. सविकरण}] विनंति करणें. मागणें. उ.- तो संकटांत मला आठवतो. (३) [अर्थ (ना.) इच्छायाम्] उ.- वायको नवऱ्यास आठवतें (४) [अर्थ् १० उपयाञ्चायाम्] देवाला आठवणें. इतर रूप-अठव २. (५) [अस्तम् + इ २ गतौ, अस्तमिति मान्तमव्ययम्] नाहीसें होणें, लोपणें. उ.- संकटावर संकटे कोसळून सारे ब्रह्मांड आठवलें. इतर रूप-अठव १.

आटुर [आ + स्तृह् ६ हिंसायाम् (आस्तृह = आस्तृ-ह = आटुर)] इजा करणें, आठोरणें. इतर रूप-आठोर

आटुल १ [आ + स्थूल् १० परिवृंहणे वैपुल्ये (आ-ष्टूल्-टूल्)] स्थूल होणें, घट्ट होणे. (२) [अष्टील (ना.) { अष्टिल - अटुळ }] घट्ट होणें. इतर रूपें-आटुळ, अटुळ.

आटुळ [अष्टील (ना.)] घट्ट होणें. *(आटुल २ पहा)*

आठोर [आ + स्तृह् ६ हिंसायाम् { आस्तृह् = आस्तु-हृ = आटुर = आठोर। गुण }] इजा करणे. (आटुर पहा)

आड् [अड्ड १ अभियोगे] हल्ला करणें. (अड्ड्यते = आडे । अड्डयति = आडवी। (सेट्) अड्डित + ल =आडिअल = आडिल

(ला-ली-ले).
(अनिट्) अड्ड + त = अड्ड + ल = आड्ल (ला-ली-ले)

आड १ [अन्तर्भू १ सत्तायाम्] आत असणें. उ.-कित्येक फिरंगणांत आडलें. *(अड ५ पहा)* (२) [अन्तर् + था ३ आच्छादाने] दडणे, अडून गोळी मारणें. (अड ३ पहा)

आडक १ [आ + दिह् २ उपचये { दिह् - दिघ् - डिक् - डक् }] मध्येंच चिकटणें. (२) [आ + दिह् २ उपचये] चिकटून गुंतणें. इतर रूप-आडकावि १ (३) [आ + स्तक् १ रोधने { स्तक् - डक् }] अडकणे. इतर रूप-आडकावि २ (४) [आ + टक् बन्धने] गुंतुन बसणें. (५) [आ + स्तग् १ आच्छादने] इतर रूप-आडकावि ३, आडकाय १

आडकव [आधी + कृ तारण देणें, ठेव ठेवणें] आडकाविणें. उ.-बँकेत पैसा आडकाविणें. *(आडव २ पहा)*

आडकाव १[आ + स्तग् १ आच्छादने { स्तग् - टक् - डक } उ.- आंगरखा आडकावणें. (आडक ५ पहा) (२) [आ + स्तक् १ रोधने] (आडक ३ पहा)

आडकावि [आ + दिह् २ उपचये] चिकटून गुंतणें. (आडक २ पहा) (२) [आ + स्तक् १ रोधने] स्तकर्ति, स्तकयति] आडकणें. (आडक ३ पहा) (३) [आ + स्तग् १ आच्छादने] (आडक ५ पहा)

आडखड १ [अर्धस्कन्द् १ गतौ । अडखड] (उडी मारणें, बोलतांना अडणें. इतर रूप आडखंड १ (२)] अन्तः स्कन्द् - अडखड] इतर रूप- आडखंड २.

आडखंड १ [अर्धस्कन्द् ३ गतौ] आडखडणें. (२) [अन्तः स्कन्द् १ गतौ] आडखडणें *(आडखड २ पहा)*

आडखळ १ [अन्तः स्खल् १ संचलने] बोलतांना अथवा चालतांना अडणें. (२) [अर्धस्खल्] (३) [अर्धस्खलनं = अड्डखलण]

आडच् [आ + दस् ४ उपक्षये] क्षय होणें. आदस्यते (कर्मणि) = आडचिजे।

आडजा [अन्तर् + या २ गतौ { य् = ज्}] मध्यें पडणें.

ई १ आडप् [आ + दभ् ५ दंभने] फसवणें । आदभ्यते = आडपे, आडपिजे। फसला जातो। आदभाप्यते = आडपैजे । फसवला जातो ।

आडप [आ + दृप् ४ हर्षमोहनयोः] अमर्याद गर्विष्ठ होणें.

आडपड [अधस् + पत् १ पतने { अधःपत्=अढःपड् = आडपड् }] खालीं पडणें, नमस्कार घालणें.

आडफट [अन्तर् + पट् १० भेदने पाटयति { अन्तःपट् = आडफट् }] आडवें फाटणें, फुटणें. (आडफाट १ पहा)

आडफांक [अन्तर् + प्र + अक् १ कुटिलगतौ { अन्तः प्र + अक् = अन्तफाक् = आडफाक }] वेडेवांकडे फांटे फुटणें.

आडफाट १ [अन्तर् + पट् (णिच्)] (२) [अर्ध + पट् (णिच्)] आडवे फाडणें, फुटणें. इतर रूप- आडफट. (३) [अन्तर् + स्फट् १ विशरणे] इतर रूप-आडफाड. (४) [अन्तर + स्फंट् १ विशरणे] इतर रूप-आडफांट १, २

आडफांट १ [अन्तर् + स्फट् १ विशरणे] उ.- तेथ धर्म डाळबहाळी । दिसती

जन्मशाखा सरळी ॥
तिया आडफांटती फळी । स्वर्गादिकी ॥
माडगांवकर ज्ञा. १५-१९३ (आडफाट ४ पहा) (२) [अन्तर् + स्फट् १ विशरणे] आडवे फांटे फुटणें. *(आडफाट ४ पहा)*

आडफाड [अन्तर् + स्फट् १ विशरणे] आडवें फाडणें. (आडफाट ३ पहा)

आडबुक [अर्ध + वृध् १ वृद्धौ { अर्ध = आड; वृध् = वुध् = बुध् }]

आडमुठ १ [अर्धमूढ (ना.) { अर्ध = आड; मूढ = मुठ }] अडाण्यासारखें वागणें. (२) [अन्तर् मुट् ६ बंधने] मध्येंच आडकावणें.

आडमूठ [अर्ध + मुह् ४ वैचित्ये) अर्धमूढ = आड + मुठ्)]

आडमोड १ [अन्तर् + मुट् १० संचूर्णने मोटयति { मुट्-मोट् । गुण । ट् = ड्}] प्रतिवंध करणे. (२) [अन्तर् + मुट् १ संचूर्णने मोटति] मध्यें मोडणें. उ.- एकें आडमोडविली । अजंगमाची खाल काढविली । एकें गर्भिणीं उकडविलीं । पुटामाजी ॥ कुंटे ज्ञा. १३-२२८

आडल [आ + दृ ९, ६ माने { आदर् = आडर् = आडल }] मान देणें, आदर करणें. उ.- मी आत्मा एकु चराचरीं । किं म्हणति एकाचा आडलु करी ॥ आणि कोपीनि एकां मारीं । हें चि रूढवीति ॥ ज्ञा. ९-१६७

आडव १ [आ + धा ३ धारणे { आधापय = आडवइ = आडवि; आडिव }] बँकेंत पैसा आडवणें, आडिवणें. (२) [आधी + कृ तारण देणें, ठेव ठेवणें] उ.- दागिने सावकाराकडे आडवून वसलों. इतर रूप-आडकव

आडवर [अर्वाच् - खाली, अव्यय { अर्वाच् = अर्याच् = अड्वाच् }] खाली पडणें. *(आडवार १ पहा)*

आडवार १ [अर्वाच् खाली, अव्यय] खाली पडणें. इतर रूप-आडवर. (२) [अन्तर् + वृ १० प्रतिबंधे, आवरणें वारयति { अन्तर् = आड; वृ । वृद्धि। वार् }] प्रतिबंध करणें.

आडस १ [आ + द्रढीयस् (ना.) { आद्रढीयस् = आडस }] घट्ट बसणें. (२) [अन्तर् + सृ २, ६ उत्पत्ती] लपविणें. *(आडसु १ पहा)*

आडसु १ [अन्तर् + सू २, ६ उत्पत्ती (अन्तर् = आड + सु) लपविणें. इतर रूप-आडस २. (२) [कर्मणि] लपणें.

आडळ [अन्तर् + दल् १ भेदे { अन्तर् = आड; दल = डल; आड + डळ = आडळ (वर्णलोप) }] आडखळणें. (आढळ पहा)

आडाव, आडावि [आ + दु ५ विपत्ती] दुःखी कष्टी होणें. [आदु (णिच्) - आदावय् - आडावि. णिच् कर्मणि - आदाव्य - आडाव. निष्ठा - आदावित + ल - आडाइल आडाविल (ला, ली, लें] उ. - तैसे तेया तामसां होये । जें निंदुनि शास्त्रांची सोये । सैघ धांवति मोहे । आडाइले ॥ ज्ञा. १७-१०२

आडुळ, आडोळ - आढळ पहा.

आढ १ [आढ्य (ना.) आढ्यता याणणें, दाखविणें. (२) [आ + धि ६ धारणे { धि = ढ }] आंबे आढणें (आढींत पिकण्याकरितां ठेवणें) इतर रूप-आढव (३) [आ + ध्यै १ स्मरणे { आध्यै = आढ } ताठ होणें,

अडणें.

आढव [आ + धि ६ धारणे (णिच्) धायय = आढय] आंवे आढवणें. (आढ २ पहा) आढळ आढळणें. (या धातूची माहिती लिहिलेली चिठी सांपडली नाहीं.)

आण १ [आ + नी १ प्रापणे] जवळ नेणें. (२) [आह्वानम् - आणाणँ - आणणें] उ.- राजानें अमात्याला आणून = राज्ञा अमात्यं आहूय. (३) [आ + अन् अण् २ श्वसने] श्वासोच्छवास् करणें. (नाम) आणि = श्वास. उ.- तैसी जाणीव जेथ न रिगे । विचारू माघौता वाउलीं निगे । तर्कु आणि ने घे। आंगीं जेयाचां ॥ ज्ञा. ७-५ (४) [ज्ञा ९ ज्ञाने { ज्ञा - जाना - आण - (सविकरण) }] मनांत आणतो - मनसि जानाति.

आणव [आ + नी - (णिच्) आनायय - आणव, आणाव] इतर रूप-आणाव

आणाव [आ + नी (णिच्) आनापय = आणाव] (आणव पहा)

आत [आ + अत् १ संततगमने अतति] व्यापिणें.

आतळ [हस्ततल (ना.) { हस्ततल = हत्तल (वर्णलोप) = पूर्व स्वर दीर्घ = आतळ }] स्पर्श करणें, चोरी करणें. इतर रूपें-हातळ ४, हाताळ ४.

आताट [आ + तट् नाशने (णिच्) ताटयति] नाश करणें. उ.- तैसे आज्ञान आताटुनीयां । ज्ञान एत एत उवायां । ज्ञाना ज्ञानें गीळुनियां । ज्ञानचि होय ॥ अमृतानुभव १९१

आतार [आ + तृ १ प्लवने { णिच् । आ + तारय } आतार्यते] उद्धरणें. उ- जेव्हलि तुवां देखिले । माझां वदनिं पडिले । तेव्हांचि एयांचें सरलें आतारिती सुखें ॥ ज्ञा. ११-४७१

आतुड १ [आ + तुड् १ संयोजने सान्निध्ये] जवळ आणणें, प्राप्त होणें, सांपडणें. कर्मणि - आतुड्यते- आतुडे. उ. - गुरुभजनीं आतुडे । ब्रह्मज्ञान विशेष पैं ॥ ज्ञा. (२) [आ + तुज् १ आदाने लाभे { तुज् = तुद् = तुड् }] मिळविणें, सांपडणें. (३) [आतृद् १ हिंसायाम् छेदने { आतृद् = आतुड; ऋ = उ; द् = ड् }] छेदणें, फोडणें.

आत्राट १ [आ + तृह् + ट (स्वार्थे) १ हिंसायाम्] थोपटणें. (२) [आ + तृह् = { तृढ् = तुट् = त्रट् }] थोपटणें, थापटणें. उ.-दंड त्राहाटणें म्ह. दंड थापटणें, थोपटणें.

आथ १ [आ + प्रथ् १० प्रथने (विस्तारे)] प्रसिद्ध असणे. निष्ठा-आप्रथित + ल = आअथिल = आथिला. उ.- कुबेरु आथिला होए । परि तो नेणे चि माझी सोये । संपत्ति मासीं नोहे । श्रीनिवासु ॥ ज्ञा. १६-३५५ (२) [आ + स्था १ गतिनिवृतौ ({सुलोप})] थांबणें, बनणें. उ. - गुणपंचके धरित्री आथिली। (३) [आ + स्था] संपन्न होणे.

रंगाथिला- रंगसंपन्न.

चित्ताथिला - चित्तसंपन्न

सत्त्वाथिला - सत्त्वसंपन्न. (आथि २ पहा)

(अस् - अस्ति - अथि ह्या रूपाशीं याचा कांहीं एक संबंध नाहीं.)

(४) [अर्थ् १० याञ्चायाम् { अर्थ् = अत्थ् = आथ् = आथ)] विनंति करणें, मागणी करणें. *(आथि ३ पहा)*

आथर, आंथर, आँथर [आस्तरणं] हाथर

१ पहा

आंथर १ [आस्तृ ५ आस्तरणे] खाली पसरणें. (हाथर २ पहा) (२) [आ + स्तृ आंथरूण उघडणें.] (हंतर पहा)

अथि १ [आ + स्था १ गतिनिवृत्तौ] थांवणें, बनणें. (२) [आ + स्था १ राहणें] संपन्न होणें. इतर रूप-आथ ३ (३) [अर्थ् १० याञ्चायाम्] विनंति करणें, इतर रूप-आथ ४ (४) [आ + भा २ प्रकाशने (आभांति = आहांति=आथि)] उ.-कर्णेविण सोपटें। कणिसें लागलीं आथि एक दाटे ।। काइ कराल गोमटें । वोस नगर ।। ज्ञा. ९-४२९. (५) [अस्ति - अस् २ सत्तायाम् (अस्ति-अह्ति-आथि)] अस्ति-आथि आणि आभांति - आहांति - आथि हे दोन आथि अगदीं भिन्न आहेत. एक अस् पासुन निघतो व दुसरा आभापासून निघतो.

आथिला [आस्थित + ल = आथिला] संपन्न. उ. - पैं राजमुद्रा आथिला। प्रजा भजे भलेतेया । तेवि शास्त्रें स्वीकारिलेयां। मार्गमात्रातें ।। ज्ञा. १८-८४६.

आदव [आ + दम् १० आज्ञापने { दम् = दब् (घोष लोप}) दावून धरणें. (मान ह्या अर्थी अरवी आदव शब्द निराळा).

आदळ [आ + दृ ९ विदारणे { आदृ = आदर् = आदल् = आदळ) ; आ= हा}] आपटणें. इतर रूप-हादळ ३.

आदोळ [आ + दुल् १० उत्क्षेपे] झोके घेणें, हल्णें. *(अदोळ पहा)*

ई १ आधप् [आ + ध्मापय् । ध्मा।] होरपळणें । (आध्माप्यते = आधपे, आधपिजे । आधपितानि आधपिलीं, आधपलीं)

आधप [आ + दह् १ (णिच्) ज्वलने दहापय् कर्मणि दहाप्यते] होरपळणें. इतर रूपें - अधप, आधाप.

आधाइ [अधि + आ + ध्यै १ चिन्तायाम्] आधिग्रस्त झालेला. (अधाध पहा)

आधाध [अधि + आ + ध्यै १ चिन्तायाम्] अधिग्रस्त झालेला. (अधाध पहा)

आधाधि [अधि + आ + ध्यै १ चिन्तायाम्] आधिग्रस्त झालेला. (अधाध पहा)

आधाप [आ + दह् १ (णिच्) ज्वलने { णिच् - दहापय कर्मणि - दहाप्य - आधाप }] होरपळणें. (आधप पहा)

आधें १ [आ + धे १ पाने (आधाय्यम्) { आधेय = आधे}] पिण्याजोगे. उ.- एरव्हीं तऱ्हीं तुप काइसेयां गुसलावें । अमृत कां गाळुनु आधें करावें। हां गा पाउसीं काइ डावे । जेवणें आंग होये ।। ज्ञा. १०-२९०. (२) [आ + धे १ चोषणे आधेय] चाटण्याजोगें, चोखण्याजोगें. उ. - वरील पहा.

आनंद [आ + नंद् १० आनंदने] आनंद, सुख होणें.

आप [आप् ५ प्राप्ती] पावणें, प्राप्त होणें.

आपंग १[आ + पंगु (ना.)] विकलित होणें. (२) [आ + प्र + अंग् १ गतौ] एकाद्याच्या जवळ जाणें.

आपज १ [आ + पद् ४ गती] { आपद्यते - आपजे कर्मणि }] मिळणे, प्राप्त होणें, उत्पन्न होणें, भासणें. (२) [आ + पद् ४ { आपद् नाम}] संकट येणें.

आपदाव [आपदा (ना.) { आपदाय = आपदाव }] संकटांत असणें.

आपट [आ + पट् १ विदारणे { आ = हा, सघोष स्वर }] हापटणें, आदळणें.

आपाद [आ + पद् (णिच्) ४ प्राप्ती { पद् - पाद्य् }] संपादणें.

आपार [अप + ऋ ३ गती { ऋ = आर् वृद्धि }] ओसरणें, उतार होणें, इतर रूप-अपार.

आपुषि [आ + पुष् १ हिंसायाम्] गांजणें. इतर रूपे-हापुट १, हाफुट १, हाफट २, हफुट १, हफट.

आप्लव [आ + प्लु १ प्लुतौ] उडी मारणें (ज्ञानेश्वर).

आफट १ [आ + स्फट् १ विशरणे] इतर रूपे-हाफट ४, आंफट, हांफट. (२) [आस्फुटनं] (हाफट ३ पहा)

आंफट [आ + स्फट् १ विशरणे] हाफटणें.

आफड १ [आ + स्पृश् ४ स्पर्शने { स्पृश् = फट् = फड् }] स्पर्श करणें. (२) [आ + स्फंड् उपहसने { स्फंड् = फड (स् लोप) आस्फंडयते = आफडे.}] मानभंग करणें.

आंफळ १ [आ + प्लु १ प्लवने आप्लवनं { आप्लु-आफळ }] घुणें. (२) [आ + फल् १ निष्पतौ (आ = ईषत्) ईषत्फलनं] थोडे पिकणें, उमलणें. (३) [आ + फल् १ विशरणे { आ + ईषद् }] अर्धवट पिकणें, शिजवणें. (४) [आ + स्फल् १० ताडने] फाडणें, फाळणें, हापटणें. (५) [आ + स्फल् = आस्फाल् १० ताडने (आ = आधिक्य) { स् लोप}] जोरांत हाणणें. (६) [आ + स्फाल् १० ताडने] जोरांत हाणणें. (७) [आस्फालनम् (ना.)] जोरानें आपटणें. (८) [आप्लवनम् (ना.)]

आफाव [आ + स्फाय् (णिच्) १ विताने वृद्धौ स्फावयति { स्फाय् = स्फाव् = फाव }] वाढविणें. उ- आगम आफाविले-वेद वाढविले.

आफुड [आ + स्फुंड् १० उपहसने (आस्फुंडयते (कर्मणि) आफुडतो)] चेष्टा करणें, अपमान करणें.

आंव [अम् १० रोगे { अम् = आमय = आंव }] आंवट होणें. उ.- अन्न आंवतें.

आंबट [आम्लिष्ट (ना.)] आंवट होणें, आंवण.

आंव्व १ [अंव (ना.) { अंबय = अंबव}] मुद्दाम आंबट करणें. (२) [अम् १० रोगे { आमय् = आंवय् = आंवव}] (३) [अंव (ना.) अंबु = पाणी] अंववणें, पाणी पाजणें. उ.- ऊस लावल्यावर एक आठवड्याने त्याला प्रथम आंबवतात-पाणी पाजतात. (अंबव पहा)

आवळ १ [आविल (ना.) { बिल = बळ}] संकटांत पडणें. (२) [आ + बाध् १ लोडने { बाध् = बाढ् - बाळह् - बळ }] संकटांत पडणें, हाल होणें.

आवाळ [आ + बाध् १ लोडने { बाध् = बाढ् - बाळ् }] हाल होणें.

ए १ आवुख् [अभि + उख् १ गतौ] पसरणें. सर्वत्र जाणें.

ई १ आंवुख् [सम् + अभि + उक्ष् १ सेचने] शिंपडणें.

आंवुख [अभि + उख् १ सेचने { भि + उ = ब् + हि + उ = हलोप्, अनुस्वारागम }] शिंपणें.

आवुथ १ [आ + वि + उत् + स्था १ अभियोगे { आव्युत्था = आवुध }] विपरीत होणें. (२) [आ + अभि + उत् + स्था १ अभियोगे { आभ्युत्था = आवुथ }] उठणें.

आंवुथ [अभि + उत् + इन्ध् १ दीप्तौ { अभ्युदिंध् = अभ्युदिह् = आंवुथ}]

प्रदीप्त करणें, पेटवणें.

आंवुस [आम्लीयस् (ना.) (तरभाव)] किंचित् आंवूस होणें.

आभर [आ + भृ ३ धारणे] आवरण घालणें. (आभरः = आभ्रा. उ.- गाधा, तक्के आभरणें.

आभास [आ + भास् १ प्रकाशने] प्रकाशणें, वाटणें.

आम [अम् १० रोगे] दुखणे. उ.- हाडे आमलीं.

आयताव [आ + यत् १ प्रयत्ने] प्रयत्नाशिवाय मिळणें.

आयास [आ + यस् ४ प्रयत्ने आयासय् (नाम) { आयासय् = आआस् = आस }] त्रास करून घेणें. उ. - असा आसूं किंवा आयासूं नकोस. इतर रूप- आस१.

आर १ [आ + ऋ३ गती { आ + ईषत्। आर् वृद्धि }] संकोच होणे, आकुंचित होणें. (२) [आ + हृ १ भक्षणे । वृद्धि । आहारय्] पोट भरून जेवणें; इतर रूप-आहार ३ (३) [सम् + हृ] संकुचित करणें. (हार ३ पहा)

आरड १ [आ + रट् १ शब्दे (आरट् = आरड्)] मोठा शब्द करणें. इतर रूप-ओरड २ (२) [अव + रट् १ शब्दे] मोठा शब्द करणें. इतर रूप- ओरड १. (३) [उत् + रट् १ शब्दे] मोठा शब्द करणें. इतर रूप-ओरड ३

आरत [आ + वृत् १ वर्तने { आवृत् = आरत् }] परत फिरणें.

आरंवळ १ [आ +ऋंज् + प्लुष् = ऋंज् १ भर्जने, प्लुष् ४ दाहे] अत्यंत पोळणें, होरपळणें. (२) [आ + रंव् १ शब्दे { आरंव् + ल (स्वार्थे) आरंवळ }] वरळणें, वडवडणें. इतर रूप-आरंभळ

आरंभळ [आ + रंव् १ शब्दे] वरळणें, वडवडणें. *(आरंवळ २ पहा)*

आरव [आ + रु २ शब्दे { आरु । गुण। आरव् }] ओरडणें. (कोंवड्याचे ओरडणें.

आराअ [आ + राध् ५ ससिद्धौ { आराध् = आराह् = आराअ }] समाधान होणें. निष्ठा-आराधित + ल = आराइल (ला-ली-ले). नाम- आराधनिका - आराणुक. इतर रूप - आराइ ३

आराइ १ [आ + ऋ ३ गती (णिच्- आरयति; आरापयति. आर्यते-वैदिक, अर्पयति)] अर्पण करणें. इतर रूप- आरायि. (२) [आ + राध् ५ संसिद्धौ { आराधि = आराहि = आराइ}] अनुकूल असणें. (३) [आ + राध् ५ संसिद्धौ] समाधान होणें. *(आराअ पहा)*

आराध [आ + राध् ५ पूजायाम्] पूजिणें.

आरायि [आ + ऋ ३ गती] अर्पण करणें. *(आराइ १ पहा)*

आरुथ [अर्थ्य १० उपायाञ्चायाम्] मागणें. *(अर्थि पहा)*

आरुह [आ + रुह् १ प्रादुर्भावे] चढणें. *(आरोह पहा)*

आरूढ [आ + रुह् १ प्रादुर्भावे] { निष्ठा-रूढ (नाम) चढणें.

आरेख [आ + रिख् १ नियंत्रणें { गुण। रिख् = रेख् }] ताब्यांत ठेवणें.

आरोग १ [आ + रुच् १ रोचने (गुण) (च् = क् = ग्)] अन्नाची चव घेणें, जेवणें. (२) [आ + रुज् ६ पीडायाम्] पीडित होणें.

आरोप [आ + रूह् (णिच्) रोपय्] रूजवणें, राहणें.

आरोह [आ + रुह् १ प्रादुर्भावे { निष्ठा - आरूढ + ल = आरूढल (ला-ली-ले)}] घढणें, आरूढणें असें क्रियापद नाहीं (माडगांयकर) इतर रूप-आरुह

आरोळ [आ + रुद् २ आक्रोशे रोदिति] ओरडणें.

आर्जव १ [अर्ज् १ प्रार्थने] आर्जवणें. (२) [ऋजु (ना.)] आर्जवणें.

आर्जू [आजुर् (नाम)] मोलाशिवाय काम करणें.

आल [अल् १ पर्याप्तौ {णिच् आल्य }] आंबा आला (आम्रः फलैः अलितः पर्याप्तः) उ - पै आघवांचि रोममूळीं । आला स्वेदकणीं निर्मळीं ।। लेइला मोतियांची कडियाळी । आवडे तैसा ।। ज्ञा. ९-५२४ इतर रूप-आळ ६

आलंग [आ + लंघ् १ आक्रमणे] ओलांडणें, वर चढणें. *(आलंघ पहा)*

आलंघ [आ + लंघ् १ आक्रमणे] ओलांडणें, वर चढणें. उ.- हा गा राज्ञत्व नव्हतां आंगिं । रावो आपण काइ भोगी ।। कीं आंधारु हा न आलंगी । दिनकरातें । ज्ञा. १८-११३८ इतर रूप- आलंग.

आलव १ [आ + लप् भाषणे { आलप् = आलव = आळव }] आलवणें. उ.- स्वरूपतरी देखे । आलविलें आइके ।। शब्दु बोले मुखें । परि ज्ञान नाहीं ।। ज्ञा. ५-५८ (२) [आ + लप् १ भाषणे] आलाप घालणें. इतर रूप आळव १

आलाप [आ + लप् १ शब्दे] इतर रूपे- आलापि, आलाफि.

आलापि [आ + लप् १ शब्दे] तान घेणें, गाणें. (आलाप पहा)

आलाफि [आ + लप् १ शब्दे] तान घेणें, गाणें. *(आलाप पहा)*

आलाव [आ + लाभ् १० प्रेरणे { लाभ् = लाव् । घोष लोप }] प्रेरणें, प्रेरणा करणें. उ. -तैसा अहंकारु आलावला । दर्पु कामक्रोधीं रूढला ।। एयां दोहींचा मेळा। जेयांचां ठांइं ।। ज्ञा. १६-३९४

आलाव [आ + अल् १० सामर्थ्ये { आलाय-आलाव }] समर्थ होणे, बळास येणें.

आलिख [आ + लिह् २ आस्वादने (ह् = ध् = ख्)] गोठणें, घट्ट होणें, आळणें. उ - आगा हींव आलिखलें । तें हिमवंतु जेवि जालें ।। नाना दूध मुराले । दध्याकारें ।। ज्ञा. १४-३७३

आलिंग [आ + लिग् १ गतौ लिंगति] जवळ जाणें, भेटणें.

आलुक [आ + रूक्ष् १० पारुषे रूक्षयति (कर्मणि - आरूक्ष्यते - आलुक. निष्ठा - आरूक्षित + ल - आलुकैल - ला - ली - लें)] कृश होणें. उ.- जिहिं आपणपें नाहिं देखिलें । ते चि ही इंद्रियार्थी रंजले । जैसें कां आलुकैलें । तुषान्न सेवी ।। ज्ञानेश्वरी ५-१०९

आव १ [आ + वप् १ बीजसंताने] पेरणें, लावणें, आंवणें. (आंव १ पहा) (२) [आ + वा २ गतौ] (जेवणानंतर) हात कोरडे करणें. इतर रूप-आंव २ (३) [आ + वै १ शोषणे { आवाय् = आव }] (जेवणानंतर) हात कोरडे करणें. इतर रूप-आंव ३ (४) [आ + इ २ गतौ { इ = य् = व् }] येणें. { आवैल-येईल} (५) [आ + या २ आगमने] जवळ येणें. उ.- आपुला मुकुटीं सर्वथा। चंद्रु बैसो आलां समर्था परी । चंद्रुची चंद्राचीए माथां । आऊँन एकीं ।। अमृतानुभव ३७२ जुनी पोथी (६) [अव् १ अवाप्तौ] मिळविणें,

संपादन करणें. उ. - पेरिजे नुसदी हिंसा । तेथ आवैल काय अहिंसा ॥ परि नवलु बा धिवंसा । याज्ञिकांचा । ज्ञा. १३-२२३

आंव १ [आ + वप् १ बीजसंताने { आवप् = आयव् = आऽव् = आंव}] पेरणें, लावणें, इतर रूप-आव १ (२) [आ + वा २ गतौ] जेवणानंतर हात कोरडे करणें. (आव २ पहा) (३) [आ + वै १ शोषणे] जेवणानंतर हात कोरडे करणें. (आव ३ पहा)

आवग १ [आ + भंज् ७ विभागे (आभंज् = आभग् = आव्हग् = आवग)] स्वीकारणें, भाग घेणें. (२) [आ + मृग् १० शोधने { आमृग् = आवग् । ऋ = अ }] स्वीकारणें. (३) [आ + वक्क् १ गतौ { क्क् = क् = ग् }] वाईट मार्गाने जाणें. (४) [अव + वक्क् १ गतौ { अव् + वक्क् - (व लोप) क्क् = ग }] वाईट मार्गानें जाणें. (५) [आ + वक्, वग् १ वक्रगतौ] वांकडे चालणें, वांकड्या रस्त्याने जाणें, पूर्वपरंपरा सोडणें. इतर रूप-आवंग. (६) [आ + वघ् १ गतौ { णिच् - आवंघयति }] जोरांत हलविणें, चळवणें. उ.- इंधनाचेनि आकारें । अग्नि जैसा अवतरे ॥ कां आवगे तरुवरें । भूमिरसु॥ ज्ञा. १४-२७९ (७) [आ + वष्क् १० दर्शने { वष्क् = वक्क् = वग }] स्वीकारणें. *(अवग १ पहा)* (८) [अव + वष्क् १० दर्शने { अव + वष्क् = व् लोप ष्क् = क् = ग् }] दिसणें. *(अवग २ पहा)* (९) [आ + वृक्ष् १ आवरणे (वृक्ष् = वक्ष् = वक्क् = वग्) निवडणें. उ.-वरील- ज्ञा. १४-२७९

आवंग १ [आ + वंग् १ वक्रगतौ] वांकडे चालणें. (२) [आ + वंक् १ वक्रगतौ] वांकडें चालणें.

आवट १ [आ + वट् १० विभजने] बाकी रहाणें, उरणें. इतर रूपे-आंवट १, आवंट १ (२) [आ + वंट् १० विभजने] शिल्लक राहाणें, उरणें. (३) [आ + वट् १० ग्रंथे] एकत्र जुळणें.

आंवट १ [आ + वट् १० विभजने] उरणे, अवशिष्ट राहणें. (आवट १ पहा) (२) [आ + वंट् १० विभजने] उरणें, अवशिष्ट रहाणें. (आवट २ पहा) (३) [आ + वंड् १ विभजने { ड् = ट् }] शिल्लक रहाणें, उरणें. (४) [आ + वृंत् (ना.) {वृंत = वट}] शिल्लक रहाणें. उरणें.

आवंट १ [आ + वट् १० विभजने] बाकी रहाणें, उरणें. (आवट १ पहा) (२) [आ + वंट् १० विभजने] शिल्लक रहाणे, उरणे. *(आवट २ पहा)*

आवटाळ [आ + वट् १० विभाजने { वट + ल (स्वार्थे) }] एकत्र जुळणें.

आवड [आ + पद् ४ स्थितौ प्राप्तौ { आपद् = आवड् = आवड }] स्थिति प्राप्त होणें. उ. - कां घराआंतुल एक । दीपाचा अवलोक । गवाक्षभेदें अनेक । आवडे जेवि ॥ ज्ञा. १८-३२८ कुंटे.

आवत [आ + मन्त्र् १० आह्वयने { मन्त्र् = वत }] बोलावणें. (जेवण्यास) इतर रूप-आवंत

आवंत [आ + मन्त्र् १० आह्वयने { मन्त्र् = वंत }] जेवण्यास बोलायणें.

(आयत पहा)

आवर १ [आपारणम् (ना.) { प् = व् }] गोळा करणें. (२) [आ + वृ ५ वरणे] एकत्र करणें.

आंवर [अंवर्यते - (कर्मणि) मीलने { बर्य = यर }] गोळा करणें, एकत्र करणें. उ.- गुरे, कुत्री आंवरणें. (ना. आंवराआंवर).

आवर्जि [आ + वर्ज् १ वर्जने] सोडणें, गाळणें.

आवर्जून [आ + वर्ज् २ वर्जने { वर्जयित्वा = वज्जूण = आवर्जून }]

आवर्त [आ + वृत् १ वर्तने] पुनः पुनः फिरणें-करणें. इतर रूप-आवर्तवि.

आवर्तव [आ + वृत् १ वर्तने {णिच् - आवर्तय् = आवर्तव }] पुनः पुनः फिरणें-करणें, सभोवती सारखें फिरणें. उ.- तेवि द्विजांसि ब्रह्मसूत्र । येरां स्तोत्र कां नाममंत्र ।। आवर्तवणें पवित्र । पावेया तत्त्व ।। ज्ञा. १६-१०३

आवर्तवि [आ + वृत् - (णिच्) { आवर्तय् आवर्तव-वि } भोंवतीं फिरणें. *(आवर्त पहा)*

आवळ १ [आ + कुल् १ संस्त्याने { कुल् = उल् = वळ }] बांधणें. (२) [आकुली कृ] (३) [आ + मृद् ९ क्षोदे { मृद् = वृद् = वद् = वड् = वळ्}] घट्ट बांधणें, रस काढणें. (४) [आ + वल् १ संवरणे] घट्ट बांधणें. (५) [आ + मील् १ नीमेषणे] डोळे आवळणें. इतर रूप-आवीळ (६) [आ + कुलयति = आउळ (आकुलं = आउल = आवळ] घट्ट बांधणें. (७) [आकुलनम् (ना.) १ संस्त्याने]
(आकुळ पहा)

आवांक १ [आ + वक्ष् १ रोषे । धैर्य करणें, शक्ति वाटणें. { आवांका = शक्ति (नाम) } (२) [आ + यच् वैदिक - आमन्त्रणे] बोलविणें. उ०- तरी जीवी ऐसे आवांके । म्हणे दास्य करी न नीके ।। जवं गुरु कवतिकें । माग म्हणति ।। ज्ञा. १३-४०३ (३) [आ + वच् १० परिभाषणे] बोलणें. (४) [आ + वक् १ गतौ] गोळा बेरीज करणें. उ.- पैं उगेपणा तुझिया । हा अभिप्रावो की धनंजया । जे एकवेळ आवांकुनियां । सांगावे ज्ञान ।। ज्ञा. १८-१३३७ कुंटे. (५) [आ + वख् १ गतौ] गोळा बेरीज करणें. (उदा. वरील) (६) [आ + वग् (इ) १ गतौ] गोळा बेरीज करणें. (उदा. वरील) (७) [आ + वक् १ गतौ] एकत्र करणें.

आवांकि [आ + वच् १० परिभाषणे, वंच् १० प्रलंबने { आवंच = आवांचय् = आवांकि }] -अमृतानुभव.

आंवांह १ [आ + वह् (णिच्) प्रापणे, आवाहय] बोलाविणें. (२) [आ + ह्वे १ शब्दे] बोलाविणें.

आविक १ [आ + मिक्ष् १ सेचने { क्ष् =क् }] उ. - अन्न आविकलें = कुजून पाणी सुटलें. (२) [आ + मिह् १ सेचने { ह् = घ् = क् }] (३) [आ + वि + पक्क (ना.)] (४) [आ + वि + पक्क (ना.) (आविविक्क-अर्धमागधी)] जास्त पिकणें, सडणें.

आविष्कर [आविस् + कृ ८ प्रकाशने] बाहेर येणें, दिसणें. दाखविणें, उघड करणे.

आविळ १ [आ -+ पीड् १० पीडायाम् { पीड् = विळ्; प् = व्; ड् = ळ् }] दावणें. (२) [आ + मिल् ६ श्लेषणे { म् = व्; ल् =ळ्}]

आवीळ [आ + मील् १ निमेषणे] डोळे मिटणें, डोळे आवळणें. (आवळ ४ पहा)

आवुळ [आकुलनम् (ना.)] मान आवुळणें=अवघडणें. (आकुळ पहा)

आवेश १[आ + विश् ६ प्रवेशने] आंत जाणें, प्रवेशणें, व्यापणें. (२) [आ + विश्स ६ प्रवेशने (तत्सम)] संचार होणें; आनंद, क्रोध वगैरे विकारांचा संचार होणें.

आंवंज [अव + व्रश्च ६ छेदने { अव + व्रश्च = अवंश्च (वर्णलोप, अनुस्वारागम) - अवंच्; च् = ज् = आवंज }] भाताचीं रोपें उपटून लावणें.

आव्ह [आ + ह्वे १ शब्दे] बोलावणें.

आव्हास [आ + भास् २ प्रकाशने { भ् = व्ह् }] प्रकाशणे.

आशाव १ [आशाया (ना.) { य=व}] आशा लावणें. {आसावणे; श=स} (२) [आशा (ना.)] आशा लावणें. इतर रूप-आसाव.

आश्र [आ + श्रि १ सेवायाम्] आश्रय घेणें. इतर रूपे-आश्रि, आश्रय, आश्रे.

आश्रय [आ + श्रि १ सेवायाम्] आश्रय घेणें. *(आश्र पहा)*

आश्रि १ [आ + श्रि १ सेवायाम्] आश्रय घेणें. (ज्ञानेश्वरी) (आश्र पहा) (२) [आ + श्रि १ कडे जाणे] (३) [आ + श्रि १ सेवायाम्] आश्रय करणें.

आश्रे [आ + श्रि १ सेवायाम्] आश्रय घेणें. *(आश्र पहा)*

आश्लेष १ [आ + श्लिष् १ आलिंगने] चिकटणें. (२) [आ + श्लिष् ६ आलिङ्गने] आलिंगन देणें, भेटणें. ज्ञानेश्वरी.

आस १ [आ + यस् ४ प्रयत्ने { यस् = इस् = स् = आस }] प्रयत्न करणें. कष्ट करणें. (आयास पहा) (२) [आशा (ना.)] आशा करणें, इच्छिणें, इच्छा करणें. (३) [आस् १ उपवेशने] बसणें उ - खुर्चीवर, बिछान्यावर आस.

आसड १ [आसाद (नाम) पीडायाम् { द् = ड् }] हल्ला करणें. (हासडणे, अ=ह) इतर रूप-हासड १. (२) [आ + सट्ट् दुखापत करणें] *(सडक २ पहा)*

आसल १ [आ + शल्ल् १ गती { आ + ईषदर्थे }] मंदगतीनें चालणें. (२) [आ + शल्ल् १ गती] मंदगतीनें वाहणें.

आसस [आ + शंस् १ स्तुती] इच्छिणें. इतर रूप-आसास.

आसास [आ + शंस् १ स्तुती] इच्छिणें. *(आस पहा)*

आसंस [आ + शंस् १ स्तुती] स्तुति करणें, वर्णन करणें. उ. - आघवेयां येका सेव्य जैसें उदक । तैसे जेयातें लोकां आसंसीती ॥ ज्ञा. १२-२०४

आसळ [आ + शल् १ गती १ शल्ते { श् =स् ल् =ळ् }] उसळणें.

आसार [आ + सृ १ गती { सृ = सार् (वृद्धि) }] पसरणें.

आसाव [आशा (ना.) { आशाय = आसाव}] आशा करणें, इच्छिणें.

आसास १ [आशा + स्यति { शास्य = सास }] अतिशय इच्छा करणें.

(२) [आ + श्वस् २ प्राणने {श्वस् = सस् }] श्वास टाकणें. (आसासा-उसासा । नाम) (३) [आ + शास् २ इच्छायाम्] इच्छिणें.

आसुज [आ + श्यै ईषत् (थोडेसें) सुजणें] *(सुज पहा)*

आसुड [आ + घुट् ६ छेदने घुटति { आघुट=आसुट्=आसुड्=आसुड }] झटकणें. इतर रूप- आंसुड.

आंसुड [आ + घुट् १० छेदने घुंटयति { आघुट = आघुंटय् = आंसुड }] झटकणें. *(आसुड पहा)*

आस्कार [आ + सत् + कृ ८ करणे { आसत् + कार { त् लोप }] सत्कार करणें. *(अस्कार २ पहा)*

आस्तर [आ + स्तृ ९ आच्छादने]

आस्फुर [आ + स्फुर् ६ स्फुरणे] स्फुरणें.

आस्वाद [आ + स्वद् १ आस्वादने] रुचि घेणें.

आह १ [आ + भा २ प्रकाशने { आभा = आहा = आह }] प्रकाशणें, चकाकणें. आभाति = आहे, आथि (ज्ञानेश्वरी) आभांति = आहांति (ज्ञानेश्वरी) सुर्यो पाहे । ज्ञानेश्वरी. *(आहा १ पहा)* (२) [आ + भू १ सत्तायाम् { आभू = आभव् = आहव् = आह }] असणें. उ. - मी आहें तो तूं ये = यावदहं आभवामि तावत् आगच्छ. (३) [अर्ह् १ पुजायाम् { अर्ह् = आह् र् लोप; आदि दीर्घ }] उ. - ते पाय खांडणें आहे? तान्? पादान् खंडितुम् अर्हयते किं? हां गा मार्ग दुवाड होये । तरी निस्तरितील पाये । कीं तेचि खांडणे आहे. मार्गापराधें ॥ ज्ञा. १८-१८० कुंटे.

आहट [आ + घट्ट् १ चलने { घट्ट - णिच् - घट्टय. घ् = ह् }] चमच्यानें घोटणें. इतर रूपे-आहाट, हाट, घाट.

आहण [आ + हन् २ हिंसायाम्] मारणें. आहत + ल = आहाल - ला-ली-लें *(आहाण पहा)*

आहल १ [आ + हृ १ मेलने, हरणे] जमवणें. कर्मणि - आहलणें = जमणें. इतर रूप-अहल १,२ (२) [आ + हत + ल = आहळल. निष्ठा.] उ.- म्हणौनि वहिला उठीं । मियां आहाले तूं निवटीं । न रिग शोकसंकटीं । नाथिलिये ॥ ज्ञा. १९-४७२. इतर रूपें-हणल, हाणल, हंटल.

आहळ १ [आ + भा २ प्रकाशने { आ + भा + ल (स्वार्थे) = आहाळ }] पोळणें, भाजणें. (आहाळ पहा) (२) [आ + भाल (ना.) { भाल = हाल = हळ }] भाजणें, पोळणें. (आहाळ पहा) (३) [आ + ह्वल् १ चलने { ह्वल् = हळ = व् लोप }] हालविणें. *(आहाळ पहा)*

आहा १ [आ + भा २ प्रकाशने { भ् + ह् }] आहासि-ज्ञानेश्वरी. आभाति = आहे आथि (ज्ञानेश्वरी). इतर रूप-आह १ (२) [आ + हु ३ दाने, प्रीणने] पोळणें, भाजणें.

आहाच [आ+ भास् (नाम) { आभास् = आहाच् - आहाचु }] वरवर दिसणें.

आहाट १ [आ + घट्ट णिच् १ चलने { आघट्टय (णिच्) आहट्टय = आहाट}] घोटणें, घट्ट करणें. (२) [आघाटनम् (ना.) { घ् + ह् }] घट्ट करणें, घाटणें (वरण वगैरे) (३) [आ + घट्ट् (णिच्) घट्टयति] इतर रूपे-हाट, घाट.

आहाण १ [आ + हन् २ हिंसायाम् { न्

= ण् }] मारणें. इतर रूप-आहण. (२) [आघातन (ना.) { घ् + ह् }] मारणें.

आहार १ [आहारयते] जेवून जड होणें. (२) [आहृ १ अदने] अति खाऊन मंद होणें. (३) [आहारय्] पोट भरून जेवणें. *(आर २ पहा)*

आहाल [आ + हन् २ हिंसायाम् { न् = लँ = ल् }] मारणें.

आहाळ १ [आ + भा २ प्रकाशने] पोळणें, जाळणें, भाजणें. (२) [आ + भाल (ना.) { भ् = ह् }] पोळणें, भाजणे. (३) [आ + हरस् (ना.) ज्वलतो नामानि, निघंटु (हरस् = आहाळ)] पोळणें, जाळणें. (४) [आ + ह्वल् १ गतौ] हालविणें. इतर रूप-आहळ

आहोट [अपभृष्टिः (ना.) (अपमृष्ट = अवहट्ट = ओहाट) कमी होणें. अपमृष्टिः = आहोटी.

आव्हास [आ + भास् १ प्रकाशने { भ् = व्ह् }] आभासणें, वाटणें.

आळ १ [आ + लिह् १ आस्वादने (लिह् = लिढ् = लिळह् = ळह् = ळ) गोठणें, घट्ट होणें. आळिवणें. = घट्ट करणें. (२) [आ + ली ४ लोपे] संपणे, नाहीसे होणें. (३) [आ + ली द्रवीकरणे] चिकटणें, घट्ट होणें. (४) [आ + ली ४ श्लेषणे] एकत्र चिकटणें. (५) [आ + ली १ द्रवीकरणे] स्थिरावणें, चिकटा होणें. उ.- पिठलें आळलें. (६) [अल् १ पर्याप्तौ] आलणें. *(आल पहा)*

आळप १ [आ + लिप् ६ उपदेहे] वांधणें, गुंडाळणें. इतर रूप-अळप. (२) [आ + लू ९ छेदने] कापणी करणें (लावणी -आळपणी)

आळव १ [आ + लप् ६ शब्दे { लप् = ळव् }] स्तुति करणें. (आलव पहा) (२) [आ + लप् १ भाषणे] आलाप घालणें. (आलव २ पहा) (३) [अल् १ भूषणे { (णिच्) (आलय = आळव)}] स्तुति करणें, भूषविणें. (४) [अर्ह् १ पूजायाम् अर्हयति (अर्ह् = अरूह् = अळह् = अळअ = अळव)] पूजणें, स्तुति करणें.

आळस [आ + लस् १ क्रीडने { ल् = ळ}] आळस येणें, जड होणें. इतर रूप – आळसाय.

आळसाव [आ + लस्य (ना.) { आलस्यय = आळसाव }] मंदता, जाड्य येणें. *(आळस पहा)*

आळिव [आ + लिह् ४ उपदेहे] घट्ट, चिकटा करणें.

आळुक १ [आ + लुष् १० हिंसायाम्] नागवणें. (२) [आ + लूष् १० हिंसायाम् { लूष् = लुक् }] नागविणें. उ. - जिहिं आपणपें नाहिं देखिलें । ते चि हीं इंद्रियार्थी रंजले । रंक आळुकेलें। तुषातें सेवी ॥ (नागवलेला भिकारी तूस खातो) ज्ञा. ५-११० मांडगांवकर.

इ

इघ [इख् १ गतौ, { घ् = ग् + ह् = क् + ह् }] जवळ जाणें. (न + इघणें = नेघणें.) उ. - विचार जेथ न रिगे । हेतु जेथ नेघे ॥ जें द्वैत दोषसंगें । सिंपे चि ना ॥ ज्ञा.४-१४९. इतर रूप - नेघ.

इचकट [हिष्क् १० हिंसायाम्; हिष्कट

(ना.)] तोंड येडें यांकडे करणें. *(हिवक २ पहा)*

इछ [आप् - ईप्स् – इच्छायाम्; { ईप्स् = ईछ.) सन्नन्त }जयळ असण्याची, मिळविण्याची इच्छा करणें.

इजळ १ [ईज् १ गतिकुत्सनयोः] दोषार्ह येणें, दोष येणें. उ. - दूध इजळणें. (२) [इज्, इंज् ६ निन्दायाम्; { इंज् + ल स्वार्थे }] दोष उत्पन्न होणें, नासणें, विघडणें. (३) [इंजल (ना.) (दोष)] दोष उत्पन्न होणें, विघडणें.

इवळ १ [वि + इल् ६ स्वप्ने ; { विवळ = इवळ }] गाढ झोंप न येणें. (२) [वि + लप् १ शब्दे] दुःखामुळें तोंडातून कष्टानें शब्द येणें, कण्हणें. (३) [विव्हल (ना.); { विव्हल - वियळ, इवळ }] (विव्हल = बेंवळ असा अपभ्रंश ज्ञानेश्वरींत होतो. (विवळ ४ पहा) (४) [वि + ळप् १ शब्दे; { विलप् = इळव् = इवळ वर्णव्यत्यास}] उ. - झोपेंत इवळतो. - स्वप्ने विलपति (विवळ २ पहा) (५) [विव्हलनम्] इतर रूप - विवळ

इसक [वि + स्कु ९ आप्रवणे] जबरीनें घेणें. *(हिसक २ पहा)*

इसकट [हिष्क् हिंसायाम् - हिष्कट (ना.)] *(हिचक २ पहा)*

इसकड [हिष्क् हिंसायाम् - हिष्कट (ना.)] *(हिचक २ पहा)*

इसड [वि + शद् १ शातने { विशद् = इसड् = हिसड }] जवरीनें घेणें. *(हिसड पहा)*

इसळ १ [वि + वल्स् १ गतौ; { इ + वल्स् = विल्स् = इसळ = वर्णविपर्यय}] जोरांत हलणें. (हिंसळ पहा) (२) [वि + शल् १ आशुगमने; { विशल् = इसळ }] जोरांत हलणें, रागाचा झटका येणें. *(हिंसळ पहा)*

ई

ईर्स [ऋध् भरारणें ईत्स् = ईर्सणें, ईर्षणें, ईर्षणें, भरारणें.

उ

उकट १ [उत् + कट् १ गतौ; { त् लोप. उत् + कट = त् = च् }] उचकटणें इतर रूप - उच्कट. (२) [अव + कृत् ६ छेदने; { अव = उ; कृ = क; त् = ट् }] मोडणें, कापणें, काटणें, इतर रूपें - उकाट, हुकट, हुकाट. (३) [उत् + कृत् ६ भेदे; { त् लोप; त् = ट् }] फाडणें, फाटणें.

उकड १ [उत् + क्वथ् १ निष्पाके; त् लोप; क्वथ् = कढ् = कड् }] शिजणें. उ. - भात उकडणें. (२) [उष् १ रुजायाम्; { उष् = उख् = उख }] उष्णता होणें, घाम सुटणें. इतर रूप - उकाड.

उकर १ [उत् + कृ ६ विक्षेपे; { उत् + कृ = उत् = कीर् = त् लोप, उकीर = उकर. सविकरण }] उपसणें. इतर रूपें - उकरव, उकरम. (२) [उत्क्रयणम् (नाम)] विकत घेणें. उ. - माल उकरणें; कर्ज उकरणें. (३) [उप + क्रम् १ पादविक्षेपे; { उप + क्रम् = उव = कर् अ = उकर }] सुरू करणें. उ. - फिर्याद

उकरणें.

उकरम [उत् + कृ (णिच्)] *(उकर १ पहा)*

उकरव [उत् + कृ (णिच्) { उत्कार्य = उक्कार्य = उकरव }] उकरणें याचें णिच् रूप. व चा चुकीनें म करून उकरमणें. *(उकर १ पहा)*

उकल १ [उत् + कल् १० क्षेपे; { उत्कल् = उक्कल = उकल } सोडणें, मोकळें करणें. उ. - गांठ उकलणें, गुंता उकलणें. (२) [उत्कलनम् (ना.); { उत्कीलनम् = उक्कीलनम् = उकिलणें, उकलणें }] कुलूप - गांठ उकलणें. (उकिल २ पहा)

उकळ १ [उत् + क्वथ् १ निष्पाके; { उत्क्वथ् + उकड = उकळ; } (ड = ल = ळ)] (२) [अव + क्षल् १०, १ शौचकर्मणि; { अव = उ; क्षल् = कळ }] बडवून धुणें. इतर रूप - उकाळ. (३) [उत् + क्लंद् १ वैक्लव्ये, आक्रोशे; { त् लोप; क्ल = कल् = स्वरभक्ति}] रडणें, ओरडणें. उ. - आईला पाहतांच पोर उकळलें.

उकळव [अव + क्लम् ४ ग्लानौ; { अव = उ; क्लम् = कलम् = स्वरभक्ति = कलव }] आधणाच्या पाण्यांत घालून शिजविणें.

उकाट [अव + कृत् ६ णिच् भेदे { उकाडणें = उखाडणें}] उकडणें. *(उकट २ पहा)*

उकाड [उष् १ दाहे (णिच्); { उष् = उख् = उखाट = उकाड }] उकडणें. *(उकड पहा)*

उकाव [उत्क (ना.) उत्कायते] इच्छा होणें.

उकाळ [अव + क्षल् १० शौचकर्मणि] बडवून धुणें. (उकळ २ पहा)

उकिल १ [उत् + कील् १ बंधने] उकीलणें. (२) [उत्कीलनम्] कुलूप, गांठ उकलणें. (उकळणें शब्द निराळा.) इतर रूप - उकल २

उखड १ [अव + खड् १ मंथे; { अव = उ}] नाश करणें, भेद करणें. इतर रूपें – उखंड, उखांड, उखाड १. (२) [अव + स्कंद् १ गतिशोषणयोः, अभियोगे; { अव = उ; स्कंद = खंद = खड् }] हल्ला करणें. इतर रूपें - ओखाड, वखड. (३) [उत् + खड् - खंड् १ मंथे] नाश करणें. *(निखड पहा)*

उखंड [अव + खड् ६ छेदने] नाश करणें. *(उखड पहा)*

उखण [उत् + खन् १ अवदारणे] उकरणें.

उखळ १ [उत् + स्खल् १ संचलने; { उत्स्खल् = उखळ }] उखणणें. (२) [उत्खननम् (ना.) { उत्खननम् = उखळणें}]

उखाड १ [अव + खड् (णिच्); अवखड् =,, उखाड] उखडणें. (उखड पहा) (२) [अवस्खदनम् (ना.)] नाहींसा करणें. (३) [उत् + स्खद १ विद्रावणे; उत्स्खदनं उत्स्खाद् = उखाड] उखडणें.

उखांड [अव + खड् ६ छेदे; अव + उ; खड् = खंड् = खांड् }] उखाडणें = उखडणें. (उखड पहा)

उखिंड [उत् + खिद् ६ परिघाते खिंदति; { उत् + खिद् = उखिंड }] उखडणें. उ. - मीं खिळा उखिंडला.

उखित [उषित (वस्), व्युषित = उखित = वस्ती केलेला, विन्हाड दिलेला.]

उग [उत् + गु १ अव्यक्ते शब्दे गवति] स्तब्ध राहणें, शब्द न करणें. [णिच् उद्गावय = उगाव] उ. - उगा बाळा = याल ! उद्गव. मुलांना उगावून बाई देवळांत शिरली.

उगड [अव + ग्रह् ९ उपादाने, मोचने; { अव = उ; ग्रह् = गड् = गड }] सोडणें, जाऊ देणें, लक्षांत न घेणें.

उगण १ [उत् + गण् १ संख्यायाम्; { उत् + गण् = उग्गण् + उगण }] आंगाशी न लावणें. उ. - तें उगणिलें मज कर्म । तेव्हांचि पूसलें जन्म ॥ जन्मासवें श्रम । वरिचिल ही गेले ॥ ज्ञा. ९-४०० (२) [उत् + क्षण् ८ हिंसायाम्] लुटणें, हल्ला करणें. (उगाण ३ पहा) (३) [उत् + क्षन् ८ हिंसायाम्] लुटणें, हल्ला करणें. (उगाण ४ पहा) (४) [उत् + गॄ ९ अव्यक्ते शब्दे] सांगणें, प्रतिपादणें, प्रसार करणें. *(उगाण १ पहा)*

उगर [उत् + ग्रह् ९ उपादाने; { उत् + ग्रह् = उग् + ग्रह = उगर }] मारण्याकरितां वर घेणें. (उगार पहा)

उगल १ [उत् + गॄ ६ निगरणें; {उत् + गॄ = उद् + गर् = उग् + गर् = उगल}] देणें. उ. - उगलिती निर्मलें । गुणमय मुक्ताफलें ॥ दैवी सुप्तिकलें। गीतार्णविची ॥ ज्ञा. १६-२०९ (उगिल पहा) (२) [उत् + गॄ ६ निगरणे] ओकणें. उ. - उधवींचे तोंड । उगलीत धूमाचे उभड ॥ हें जाणिजे तन्हीं उघड। सांघों ते बोल ॥ ज्ञा. १६-२९२ इतर रूप - उगळ ३.

उगव १ [उत् + गम् १ गतौ; { त् = द् = ग् (लोप) म् = व् } वर येणें. उद्गत + ल = उगेलें = भरणें, वरून वाहणें. उ - जैसें उंचीं उदक पडिलें । तरी तलवटूवरि ये उगेलें ॥ तैसें नमिजे भूत देखिलें । ऐसा स्वभाओ तेयांचा ॥ ज्ञा. ९-२२३. (२) [उत् + इ (गा.)] वर येणें. (२) [अव + गम् १ गतौ, ज्ञाने; { अव = उ; गम् = गव}] जाणणें; समजणें; सोडवणें. (अवगम्यते - उगवतो; नावगम्यते = नुगवतो). उ - माझा उखाणा उगव. इतर रूप - नुगव. (४) [उद् + गुंफ् ६ ग्रंथे] { द् = ग्; फँ = हँ = अँ = वँ } (५) [उत् + क्री ९ द्रव्यविनिमये; { उत् + क्री; उद् + क्री; उद् + गी; उग् + ग्री; ग् लोप. र = य = इ = व}] पैसे उगवणें. *(उगिव पहा)*

उगळ १ [अव + गल् १ अदने; (अव = उ, ल् = ळ्)] खालीं पडणें, ओकणें. *(उगाळ १ पहा)* (२) [उत् + गल् १ अदने; { उत् + गल्; उद् + गल्; उग् + गल् = उगळ }] बाहेर पडणें, थोडे ओकणें. (३) [उत् + गॄ ६ निगरणे; { त् = द् = ग्; र् = ल् = ळ् }] तोंडाबाहेर पडणें, ओकणें. (उगिल पहा) (४) [उत् + गॄ ९ शब्दे उद्गिरति] सर्व सांगणें, वर्णन करणें. (उगाळ ३ पहा) (५) [उत् + कृ ९ हिंसायाम्] घासणें, पीठ होई तों घासणें. *(उगाळ ४ पहा)* (६) [उत् + गॄ ६ निगरणे] अपमान करणें. (उगिल पहा) (७) [उत् + घृष् १ संघर्षे { उत् + घृष् = उघ्घृष् = उघळ = उगळ } उगाळणें. इतर रूप - उगाळ ६. (८) [अव + घूर्ण् १ भ्रमणे, गतौ] पुढें मागें जाणें, घासणें. *(उघुळ पहा)*

(९) [अव + घृष् १ संघर्षे] *(उघळ २ पहा)*

उगाण १ [उत् + गॄ ९ अव्यक्ते शब्दे गृणाति; { उत् + गॄ; द् = ग् सविकरण}] सांगणें, प्रतिपादणें, प्रसार करणें. उ. - तरि अध्यायिं पन्हरावां । श्रीकृष्णें तेयां पांडवा । शास्त्रसिद्धांतु आघवा । उगाणिला ॥ ज्ञा. १६-४१. इतर रूप - उगण ४ (२) [उत् + गण् १० संख्याने; { त् = द् = ग् }] हिशोब देणें, झाडा देणें, झाडून सांगणें. (३) [उत् + क्षण् ८ हिंसायाम्; { उत् + क्षण्; उत् + खण्, उत् + गण, उद् + गण = उगण }] लुटणें, हल्ला करणें. इतर रूप - उगण २. (४) [उत् + क्षन् ८ हिंसायाम्] { न् = ण् } हल्ला करणें, इतर रूप - उगण ३. (५) [उद्ग्रहणं (नाम); (ह् लोप)] हल्ला करणें, लुटणें. (६) [उद्ग्रहणं (नाम)] उ - उगाणिलीं जन्ममरणें.

उगार १ [उद्गारणं (नाम)] मारण्यास वर करणें, झुगारणें. (झुगार पहा) (२) [अव + गुर् ६ उद्यमने; { अव = उ}] मारण्यास शस्त्र वर करणें. - उचलणें. (३) [उत् + ग्रह् ९ उपादाने; { त् = द् = ग् - लोप ह् लोप } वर करणें, उचलणें. इतर रूप - उगर. (४) [उत् + गॄ ६ निगरणे { त् = द् = ग् लोप }] वर करणें, उचलणें.

उगाळ १ [अव + गल् १ अदने णिच्; अवगालनं अव = उ; ल् = ळ}] खालीं पाडणें, ओकणें. इतर रूप - उगळ १. (२) [अव + गॄ ९ शब्दे] उ. - तेंच तेंच उगाळूं नको - बोलूं नको. (३) [उत् + गॄ ९ शब्दे; { उत् उद् + गारय = उग्गारय = उगाळ}] सर्व सांगणें, वर्णन करणें. इतर रूप - उगळ ४ (४) [उत् + कृ = उक् + कृ = उक्कार = उग्गार = उगाळ }] घासणें, पीठ होई तों घांसणें. इतर रूप - उगळ ५. (५) [अव + घृष् १ संघर्षे;] घासणें. (उघळ २ पहा) (६) [उत् + घृष् १ संघर्षे; { त् + घृ = ग् + घृ = गार = गाळ }] घासणें. (७) [अव + घूर्ण् १ भ्रमणे, गतौ] पुढें मागें जाणें, घासणें. (उघुळ पहा)

उगिल [उत् + गॄ ६ निगरणे] अपमान करणें. अमृ. ३ इतर रूपें - उगल १, उगळ ३, उगिळ.

उगिव [उत् + क्री ९ द्रव्यविनिमये { उत् + क्री; उक् + क्री = उग्री = उगर् = उगव = उगिव }] पैसे उगिवणें, कर्ज उगिवणें. इतर रूप - उगव ५.

उगिळ [उत् + गॄ ६ निगरणे; { उत्गीर् = उगीळ् = उगिळ }] अपमान करणें. (उगिल पहा)

उगु [अव + घूर्ण् १ भ्रमणे, गतौ] पुढें मागें जाणें, घासणें. *(उघुळ पहा)*

उघड १ [उत् + ग्रह् ९ उपादाने; { उत् + ग्रह् = उद् + ग्रह् = उग् + गृह् = उंग्रह् = उघ्र = उघड }] मोकळें करणें. (२) [उत् + घट् १ चेष्टायाम्; { त् = द् = लोप; ट् = ड् }] (३) [उत् + ग्रथ् १ कौटिल्ये; { उग्द्रथ् = उग्गठ् = उघ्घट = उघड}] सुरू करणें, बाहेर करणें. उ. - जखम उघडणें, पोथी उघडणें.

उघळ १ [उत् + घृष् १ संघर्षे] घासणें. (२) [अव + घृष् १ संघर्षे] घासणें. इतर रूप - उगळ ९, उगाळ ५.

उघाप [उत् + ग्रह् (णिच्) ९ उपादाने; (ग्रहापयति; कर्मणि ग्रहाप्यते) { उद्ग्रहाप = उग्ग्रहाप = उघाप }] बाहेर टाकणें, बाहेर टाकला जाणें. *(उघाव पहा)*

उघाव [उत् + ग्रह् (णिच् ९ उपादाने; उत् + ग्रहापयति प् = व्] बाहेर टाकणें. इतर रूप - उघाप.

उघुळ [अव + घूर्ण् १ भ्रमणे, गतौ] पुढें मागें जाणें, घासणें. इतर रूपें - उगुळ, उगळ ८, उगाळ ७.

उघ्रस [अव + घृष् १ घर्षणें; { अवघृष् = उघ्रस }] घासणें.

उचक १ [उत् + स्कु ५ आप्रवणे; स्कुनोति (त् + स् = स् + स् = च्)] वर उचलणें, उचकटणें. (२) [उत् + क्री - चेक्री ९ द्रव्यविनिमये; (उच्चेक्री = उचक)] न देण्याच्या इच्छेनें कर्ज काढणें. (३) [उत् + कृत् ७ वेष्टने { उत् + कृत् = उच् + कत्. त् = च्; त् = ट् }] उचकटणें, उचकाटणें, बाहेर काढणें. इतर रूपें - उचकट २, उचकाट. (४) [उत् + जिहिक्क्, हिक्क् १ अव्यक्ते शब्दे] उचकी येणें.

उचकट १ [उपस्करणं (वैकृतं); (उपस्करणं = उचकरणें = उचकटणें)] वांकडी तिकडी करणें. (२) [उत् + कृत् ७ वेष्टने] बाहेर काढणें. (उचक ३ पहा) (३) [उच्छकलनं] अस्ताव्यस्त करणें, उसकटणें. (उसकट पहा) (४) [उत्कटनं (नाम)] बाहेर काढणें. (५) [उत् + कर्त् १० मंद करणें] उच्कट [उत् + कट् १ गतौ] *(उकट १ पहा)*

उचकड [उच्छकलनं] अस्ताव्यस्त करणें, उसकटणें. *(उसकट पहा)*

उचकाट [उत् + कृत् ७ वेष्टने; { त् = च्; त् = ट्; ऋ = आ }] बाहेर काढणें. *(उचक ३ पहा)*

उचकाव [उत्सुकायते (नाम)] उत्सुक असणें.

उचकुद [उत् + कूर्द् १ क्रीडायाम्; { उत् = उच् + कूर्द. त् = च् }] उडी मारणें.

उचंग [उत् + सञ्ज् १ संगे; { उत्सञ्ज् = उचंग; त् = स्; ज् = ग् }] जोरांत पुढें अथवा वर जाणें. इतर रूप - उचांग.

उचट [उत् + चट् १० भेदने] वर करणें. (तव्यावरून भाकरी) इतर रूप – उचाट.

उचड [उत् + चड् १० रोषे; { त् + च् = च्च् = च; ड् = ड् }] वर करणें. *(उचाड पहा)*

उचंडळ [उत् + स्यन्द् १ स्रुतौ, (उत्स्यन्द् = उचंड्)] सांडणें, लवंडणें.

उचंब १ [उत् + स्मि १ हसने] { त् = च्; म् = ब } आनंदित होणें. (उत्स्मयः = उचंब) इतर रूप - उचंबळ ४. (२) [उत् + चंब् (गतौ)] *(उचंबळ ७ पहा)*

उचंबळ १ [उत् + स्वल् १ गतौ] हलणें, वर खालीं होणें. (उचमळ ४ पहा) (२) [उत् + संब् १० संबंधने; { त्सं = चं, ल् स्वार्थे }] जोडणें. (३) [उद् + सम् + प्लु १ गतौ, कूर्दने; { उद् + सम् = उचंम् + प्लु = उचंप्लु = उचंबळ}] खालीं वर होणें, हलणें. (४) [उत् + स्मि १ हसने] आनंदित होणें. (उचंब १ पहा) (५) [उत्स्मेर (ना.)] उचंवणे, आनंदि होणें. इतर रूप - उचमळ २. (६) [उत् + चंब् १

अदने] इतर रूपें - उचम १, उचमळ १, उचंव. (७) [उत् + चंव् गती] इतर रूपें - उचमळ ५, उचम २, उचंब २.

उचम १ [उत् + चंव् १ अदने; { त् + च् = च्च = च; चंव् = चम् }] उचंवणें, पोटांत कालवणें. (उचंवळ ६ पहा) (२) [उत् + चंव् (गती)] *(उचंवळ ७ पहा)*

उचमळ १ [उत् + चंव् १ अदने;] { ल् स्वार्थे } उचंवळणें, पोटांत कालवणें. (उचंवळ ६ पहा) (२) उत्स्मेर (ना.) { उत्स्मेर = उच्मेर = उचमळ}] उचंवळणें, उचंवणें, आनंदित होणें. (उचंवळ ५ पहा) (३) [उत् + मूल् १ प्रतिष्ठायाम्; { त् = च् }] उपटणें (मुळासकट) (उचमुळ पहा) (४) [उत् + स्वल् १ गती; { त् = च्; स्व = व; ल् = ळ् }] उपटणें, हलवणें. इतर रूपें – उचवळ, उसवळ, उचंवळ १. (५) [उत् + चंव् गती] *(उचंवळ ७ पहा)*

उचमुळ [उत् + मूल् १ प्रतिष्ठायाम्] उपटणें, हलणें. इतर रूपें - उचमळ ३, उमचळ, उमुळ २, उन्मुळ, उदमुळ १.

उचल १ [उत् + चर् १ गती; { उच्चर = उचल; र् = ल् }] (आचर पहा) (२) [ग्लुचु १ स्तेयकरणे; { ग्लुचु = गुलुचु स्वरभक्ति = उलच = उचल वर्णव्यत्यास }] चोरणें. (ग्लुचकः = उचल्या)

उचंव [उत् + चंव् १ अदने; { त् + च् = च्च. व् = व उच्चंव् = उचंव् = उचव }] (उचंवळ ६ पहा)

उचवळ [उत् + स्वल् १ गती; { उत्स्वल् = उच्छ्वल = उचवळ स्वरभक्ति. त् = च् }] उचमळणें. (उचमळ ४ पहा)

उचंवळ [उत् + चंव् १० संवर्धने; { त् + च् = च्च, व् = व्. ल स्वार्थे }] हलणें, वर खालीं होणें.

उचांग [उत् + सञ्ज् १ संगे] जोरांत पुढें अथवा वर जाणें. *(उचंग पहा)*

उचाट [उत् + घट् १० भेदने] वर करणें. (तव्यावरून भाकरी) *(उचट पहा)*

उचाड [उत् + चड् १० रोषे] उचडणें. इतर रूप - उचड.

उंचाव १ [उत् + चय् १ गती; { उच्चायय = उंचाव }] मान घावयास लावणें. (२) [उच्च (ना.) उंच होणें. उ - जेथ उंचावते न पवाडें । सुखाचा पैसारु जोडे। आपुलेनि सुरवाडें । उडों ये ऐसा।। ज्ञा. ७-१५१.

उंचावि [उत् + चय् (गती) = उंचाव णिच्]

उच्चार [उत् + चर् १ गती] *(आचर पहा)*

उच्छाद [अव + सादय् १० हिंसायाम्; { अव = उ; सादय = चादय = च्छादय}] नाहींसे करणें, त्रास देणें.

उच्छिष्ट [उच्छिष्ट (ना.); { उच्छिष्ट = उशिट }] उशिटणें, उशटायणें. इतर रूप - उशिट १.

उछाद १ [उत् + छद् (छादय्) १० पीडायाम्] सोडणें, मोकळें करणें. (२) [उत् + सद् (सादय्)]

उजड १ [उषस् ११ प्रभातीभावे; { ष = ज; स् = त् = ड् }] प्रभातकाल होणें, उजाडणें. इतर रूप – उजाड.

उजर १ [उत् + इ (उद्यत्)] उजेडणें. *(उजेड पहा)*

उजर १ [उत् + जृ ९ जरायां] ताजेंतवानें

करणें, नाश होऊं न देणें, जीर्णावस्थेतून सुधारणें, वर येणें. (२) [ऊर्ज् १० बलप्राणनयोः ; { ऊर्ज् । वर्णव्यत्यास। उजर् । स्वरभक्ति । उजर}] ताजेतवानें करणें. (३) [उत् + ज्वर् १ रोगे; { उज्ज्वर् = उजर }] रोगापासून मुक्त होणें. (४) [ऊर्जय् १० बलप्राणनयोः; ऊर्जय् = उर्जय् । उजर । वर्णव्यत्यास] सामर्थ्य येणें, बळकटी येणें किंवा आणणें.

उजव १ [उत् + जि १ जये; { उज्जय् = उजव् = उजव }] जय मिळणें - मिळविणें. (२) [उत् + यम् १ उपरमे; { उत् + यम् = उद्यम = उज्जवँ = उजव }] हात उजवून घेणें. (३) [उद्योतनं (नाम); { उद्योतनं = उजोवणें = उजवणें }] उ - उद्योतितं दैवं = दैव उजवलें (उत्तरामचरित्र), उद्योतय उत्संग - ओंचा उजव. (४) [उप् + यम् १ उपरमे; { उपयम् = उअयवँ = उजव}] (५) [उप + यम् १० परिवेषणे, विवाहे; { उप + यम् = उअ + जम् = उ + जव् = उजव }] लग्न करून देणें. उ - आमच्या दोन मुली उजवल्या.

उजवि [ऋजु (ना.) ऋजु = उजु = उजय्}] योग्य मार्गानें सरळ जाणें.

उजळ १ [उत् + ज्वल् १ दीप्तौ; { उज्ज्वल् = उजळ }] प्रकाशित करणें. (२) [अव + क्षल् १० शौचकर्मणि; { अव = उ; क्षल् = छल् = झळ् = जळ }] घांसून स्वच्छ करणें, रसायन घालून स्वच्छ करणें.

उजाड १ [उषस् (नाम) प्रभातीभावे; { ष् = ज्; स् = त् = ड् }] प्रभातकाल होणें. (उजड १ पहा) (२) [उद्यत् (नाम)] (उजेड पहा)

उजाव १ [उत् + जि (णिच्) १ जये; { णिच् - जापय् कर्मणि जाप्य. उ - जाप्य = उजाव }] यशानें बाहेर पडणें. उ - मी तुझी सोंगटी उजावून देतों म्हणजे दुसऱ्याच्या सोंगट्या तिच्याकडून जिंकवतों. (२) [उज्जापनम्] (३) [उप + यम् १ उपरमें; { उप = उव = उअ. यम् = जवँ = जवँ = उजाव }] (४) [ओजाय् (वैदिक)]

उजियड [उद्यत् (नाम); (उद्यत् = उजेड)] सकाळच्या सूर्याप्रमाणें उगवणें. उ - आतां येणेंचि उजियडें निरुतें । निहाळिं पां एथा योगातें । जें माझां ठाईं भूतें । परि मी भूतीं नसें ।। ज्ञा. ९-१३२ *(उजेड पहा)*

उजिव १ [उत् + जीव् १ प्राणधारणे] जिवंत करणें, ताजेतवानें करणें. उ. - एक सोंगटी उजिवली = एक सोंगटी पुन्हा जिवंत केली. (२) [उत् + जिन्व् १ प्राणधारणे; { उज्जिन्व् = उजींव=}] जिवंत करणें.

उजीव [उत् + जीव् १ प्राणधारणे; उजीवणें - जिवंत करणें.

उजेड [उद्यत् (नाम); { उत् + इ (उद्यत्) = उजड, उजेड. उत् + द्योत् (द्युत्) = उजेड }] इतर रूपें - उजोड, उजाड २, उजड २, उजियड.

उजेर [उत् + चेकृ] { उच्चेकृ = उज्जेर् = उजेर }] घाण नाहींशी करणें.

उजोड [उद्योत् - उजोड. { उत् + द्युत्}] *(उजेड पहा)*

उज्वळ [उत् + ज्वल् १ प्रदीप्तौ; (तत्सम) { ल् = ळ. उज्ज्वल् = उज्वळ = उजळ } प्रकाशित करणें, स्वच्छ करणें.

उट १ [उत् + वृत् १ लेपने] सुगंधी पदार्थ अंगाला माखणें. इतर रूप - उटण. (२) [उत् + वृत् १ लेपने] तेलानें घासणें. (पूर्वी आरसे पितळेचे करीत व प्रतिबिंब नीट दिसण्याकरितां ते तेलानें घाशीत) उ - हां हो उटूनियां आरिसा । आंधलेया पुढें दाखऊं वैसा ।। ना वहिरीसि हृषीकेशा । गाणें केउतें ।। ज्ञा. ११-१५७. ("पितळेचे आरसे न्हाव्यांजवळ पुण्यांत चाळीस वर्षांपूर्वी मीं पाहिले आहेत." असे कै. राजवाड्यांनी लिहून ठेविलें आहे.)

उटक १ [उत् + टक् १० बंधने; (उत् + टक् + उट्टक् = उटक)] बंधमुक्त होणें, वेगळें होणें. (२) [उत् + स्तक् १ प्रतिघाते] अडथळा येणें. उ. - सर्वारंभा उटकलें । प्रवृत्तिचें तेथ मावलें । जलति कां कर्मफले । तें तें चि योजी ।। ज्ञा. १४-३६३. (३) [उत् + तग् १ गतौ कर्मणि (उत् + तग् उत्तग् = उटक)] उच्चाटण होणें.

उटण १ [उत् + वृत् १ लेपने] उटणें अंगास माखणें. (२) [उटण (ना.)] *(उट १ पहा)*

उटाळ १ [उत् + तल् १० प्रतिष्ठायाम्; (उत्तल = उताल = उटाळ)] ताफा लावून उलटणें. (२) [उत् + स्थल स्थैर्ये (ना.); { उत्स्थल = उट्ठल = उटाळ }] ताफा लावून उलटून देणें. (३) [उत् + टल् १ वैक्लव्ये; { उत् + टल = उट्टल = उटाळ }] स्पष्ट करणें. (४) [उत् + टुल् १ वैक्लव्ये ; (उत + टुल् = उट्टुल् = उटाळ)] स्पष्ट करणें.

उठ १ [अव + स्था १ आत्मने, (अव = उ; स्था = ठ)] उ.- अनीत्वां पंकतां धूलिं उदकं नावतिष्ठते = धुळीचा चिखल केल्याशिवाय उदक उठत नाहीं. शत्रूला मारल्याशिवाय कृष्ण उठत नाहीं. (२) [अवशिष्ट (ना.) बाकी राहाणें, अवशेष राहणें, बाकी उठणें. णिच् = ओठणें. बाकी ओठणें. इतर रूप - ओठ २४. (३) [उठ् १ उपघाते] उ - डोकें उठलें. तो त्याच्यावर उठला. (४) [वठ् १ ग्रंथे] रचणें. उ - इमला उठविला = रचिला. इतर रूपें - उठव ४, उठवि. (५) [उठ् १ उपघाते] नाश होणें. उ. - गांव उठलें. (६) [उपस्थित = उवट्ठिअ = उठ + ल = उठल (ला = ली = लें) उत्पन्न होणें. उ० - रोगः उपस्थितः = रोग उठला. भयं उपस्थितं - भय उठलें. श्वापदं उपस्थितं = सावज उठलें. (७) [युट्ट १० अल्पीभावे, (युट्ट = उट्ट = उठ)] उ - गांव उठणें म्हणजे कमी होणें. (८) [उत् + तम् १ पीडायाम्; { उत्तम् = उठँव }] उ. - गुरूं अगदी उठवलें. - उठवणीस आलें. (उठव ६ पहा) (९) [उठ् १ प्रतिघाते] खालीं पाडणें. (उठय ३ पहा)

उठंव [उत्तंभनम् (नाम)] जोर येणें, उमेद येणें.

उठव १ [युन्थ् १ पीडायाम्; { णिच् युन्थय्. (युन्थय् = उंठय् = उठव) }] उ. - डोकें उठवणें. (२) [वट् स्तेये (सौत्रधातु) (व = उ)] चोरणें. उ. - त्या उचल्यानें माझें गांटोडें उठवलें. (३) [उठ् १ प्रतिघाते; ऊठति (णिच् ओटयति - उठवतो)] खालीं पाडणें. इतर रूप - ऊठ ९. (४) [वठ् १

ग्रंथे] उ. - इमला उठविला = रचिला. (उठ ४ पहा) (५) [उत् + स्तै १ स्तेये स्तायति] उठविणें. उ. - भामट्यानें क्षणांत जोडा उठवला. *(उठिव २ पहा)* (६) [उत् + तम् १ पीडायाम्] उ - गुरूं अगदी उठवलें = उठवणीस आलें. (उठ ८ पहा)

उटवि [यठ् १ ग्रंथे] (उठ ४ पहा)

उटाव [उत् + स्तै १ स्तेये] उठवणें. उ.- भामट्यानें क्षणांत जोडा उठावला. *(उठिव २ पहा)*

उठिव १ [उत् + स्तेय् स्तेये; { उत्स्तेय् = उत्थेय् = उठिव }] चोरणें. उ. - त्या उचल्यानें माझें गांठोडें उठिवलें. (२) [उत् + स्तै १ स्तेये] चोरणें. उ. - भामट्यानें क्षणांत जोडा उठिवला. इतर रूपें - उठाव, उठव, उडव १७.

उड १ [अप + द्रा २ कुत्सायांगतीच. कुत्सितां गतिं गम्; { अप + द्रा = अव + द्रा = उड्डा = उड }] उ - दोष उडाला = दोषः उपद्रातः (२) [अव + दै १ शोधने; { अव + दै = उड. णिच् = उडवणें }] स्वच्छ होणें, (दोष) नाहींसा होणें. उ. - दोष उडला - उडाला. डाग उडाला. (३) [उत् + डी १ विहायसागतौ] उडिणें. णिच् - उत् + डपय = उडव. उत् + डापय = उडाव उडिणें - णिच् - उडविणें. इतर रूपें - उडव, उडाव १, उडिव. (४) [उत् + डी १ विहासया गतौ (णिच्); (उत् + डापय्. कर्मणि. उडणें) { णिच् - उडाव, उडिव कर्मणि उडणें.}] भिवविणें. उ - गाय उडली = दूध देण्यांत विथरली. (५) [उत् + दा १ दाने; (णिच् दापयति - कर्मणि - दाप्यते.)] खर्च केलें जाणें, नाहींसे होणें. उ. - पैसे उडले. संपत्ति फार उडली. (उडाव १० पहा) (६) [उत् + दा २ लवने] कापणें, चिरणें. (७) [उत् + धा ३ धारणे, त्यागे] सोडणें, संपणें. उ. - गाय उडाली, उढली - दूध देण्याची बंद झाली. इतर रूप - उढ. (८) [उत् + धे १ पाने; { उत् + धे = उद् + धे = उध् + धे = उढ = उड }] दूध देण्याचें थांबणें. उ. - म्हैस उडाली. (९) [उत् + दुह् २ प्रपूरणे; { उद्दुह् = उड्डुह = उड्डुअ = उड }] (१०) [उत् + हा ३ ऊर्ध्वगतौ] वर जाणें, उडणें. उद्धान + ल = उडाला (हा पासून), उड्डीन (उत् + डी) + ल = उडला (डी पासून) (११) [उर्द् १ क्रीडायाम्; { द् = ड्}] बाहेर पडणें. उ - झऱ्यांतून पाणी उडणें. (१२) [उर्द् १ क्रीडायाम्; { द् = ड्}] खेळणें. उ. - उडूं बागडूं लागला. (१३) [उत् + अस् ४ क्षेपे; { उदस्य = उडस्य = उडह् = उड }] दूर करणें. उ० - शंका उडली. त्यानें शंका उडविली. इतर रूपें - उडव २१, उडाव ८. (१४) [उर्द् १ क्रीडायाम्] खेळणें. उ० - पोरें उडतात, बागडतात. (बीभत्स प्रयोग) तो तिच्यावर उडला - त्यानें तिच्याबरोबर क्रीडा केली. (१५) [उद् + वप् १ छेदने; { उद् + वप् = उद्वप् = उडव = उड }] बाकी शून्य करणें. उ० - कर्ज उडणें, बाकी उडणें. *(उडव १९ पहा)* (१६) [उर्द् १ क्रीडायाम्] बागडणें. (१७) [उत् + दा णिच् हिसकावून घेणें. कर्मणि] *(उडाव १० पहा)*

उडच १ [उद् + अस् १ गतिदीप्त्यादाने;

{ द = ड; स = च् }] (२) [उद् + अच् १ गतियाचनेषु; (उदच् = उडच)] (३) [उध्रस् १० उंछे; { ध्र = ड्; स् = च }]

उंडर [उर्द् १ क्रीडायाम्] उनाडपणा करणें. उ. - बा! असा उंडरूं नकोस. इतर रूप - उंडार १.

उडव १ [अव + रुह् (णिच्) बीजजन्मनि; { अव = उ; उरुह् = उडअ = उडव} णिच् - { उरोप = उडोव = उडव }] (२) [अव + रुह् णिच् ४ रोहणे] बाकी उडणें, उडवणें. *(उरव पहा)* (३) [उत् + डपयति १० संघाते, { उत् + डप् = उड्डप् = उडव }] सुटे करणें, निरनिराळें करणें. (उड ३ पहा) (४) [वुट् १० हिंसायाम्; { वुटय = उडव = सविकरण }] नाहींसे करणें. (वोडव ४ पहा) (५) [उत् + दा (णिच्) २ लवने; { उद्दापय = उड्डावय = उडाव = उडव }] कापणें, चिरणें. उ - डोकें उडवलें. त्यानें माझी तपेली बघतां बघतां उडवली. (उडाय १० पहा) (६) [उत् + दा २ लवने (णिच्), { उद्दा = उड्डा = उडव }] उ - पैसे उडवले, उडावले. इतर रूप - उडाव ९. (७) [उद् + दो ४ अवखंडने; { उद्दो = उद्दव = उडव }] उधळणें. (उडाव ३ पहा) (८) [उद्धवनम् (नाम); { उद्धव = उढव = उडव }] वर फेकणें. उ. - दोष उडाला. (९) [उत् = धू ५ कंपने] (चौरी सारखें) हलवणें. उ. - चौरी उडवतो = उध्दुनोति चामरं. (१०) [उत् + धू विधूनने; उद्धवति { उत् = धु; उध् + धू = उढ्ढव = उडव }] वर फेकणें, नाहींसें होणें. उ - दोष उडाला. (११) [उद् + ली ४ श्लेषणे, { उद् + ली = उल्ली = उल्लय् = उळय् = उडव }] मोकळें करणें. (१२) [उद् + लू ९ छेदने; { उद्लू = उल्लू = उल्लव् = उळव् = उडव}] (१३) [उद् + वह् १ प्रापणे, वृद्धौ; { उद्वह् = उड्डह् = उडव }] (१४) [उर्व् १ हिंसायाम्; { उर्व् = उर्व् = उड्व् = उडव }] डोचकें उडवणें. (१५) [उर्य् १ हिंसायाम्] मारणें, हाणणें, डोचकें उडवणें. (१६) [अप + वद् १ निन्दायाम्; { अपवद् = अववद् = उअद = उदव = उडव } अथवा (अप = उ, वद् = डव्)] निन्दा करणें, चेष्टा उडवणें. उ. - थट्टा उडविली. (१७) [उत् + दा (णिच्) ३ दाने; { उद्दापय् = उडाव}] हिसकावणें. उ. - त्यानें माझी टोपी उडवली, जोडा उडवला. (उडाय १० पहा) (१८) [उत् + स्तै १ स्तेये] उ. - भामट्यानें क्षणांत जोडा उडवला. *(उठिव २ पहा)* (१९) [उद् + वप् १ छेदने] कर्ज उडवणें, बाकी उडवणें. इतर रूप - उड १५. (२०) [अव + ध्यै १ चिंतायाम्] तिरस्कार करणें, वाईट चिंतिणें, वाईट इच्छिणें. उ. - तो त्याला उडवतो. (उडाय ५ पहा) (२१) [उत् + अस् ४ क्षेपे] दूर करणें. उ. - त्यानें शंका उडवली. (उड १३ पहा) (२२) [अव + दै १ शोधने (णिच्)] स्वच्छ होणें, दोष नाहींसा होणें. (उड २ पहा)

उंडार १ [उर्द् १ क्रीडायाम्] उनाडणें, उनाडपणा करणें. उ. - बा ! असा

उंडाळू नकोस. (उंडर पहा) (२) [उत् + दृ ९ विदारणे] उनाडणें, वर फेकणें.

उडाव १ [उत् + डापयति १० संघाते; { उत् + डापय = उड्डापय = उडावअ = उडाय }] उधळणें. उ. - पैसे उडावले. *(उड ३ पहा)* (२) [उद्द्रावणं (नाम)] वरती फेंकणें. (३) [उद् + दो ४ अवखंडने] उडवणें. उ - डोकें उडाव. इतर रूप - उडव ७. (४) [उद् + ली ४ श्लेषणे] (५) [अव + ध्यै १ चिंतायाम्; { अव = उ; ध्यै = ध्याय् = ढाव् = डाव् }] तिरस्कार करणें, वाईट इच्छिणें. वाईट चिन्तिणें. उ. - तो त्याला उडयतो. इतर रूप - उडव २० (६) [उत् + डापय् (डी णिच्); { उड्डापय् = उड्डाय }] उडावयास लावणें. (७) [उत् + डयय् १ णिच् विहायसागती; { उत् + डयय् = उडव }] उडावयास लावणें. (८) [उत् + अस् ४ क्षेपे] दूर करणें. (उड १३ पहा) (९) [उत् + दा (णिच्) २ लवने] उ - पैसे उडवले, उडावले. (१०) [उद् + दा (णिच् ३ दाने; (उत् + दा कर्मणि । उडणें । अकर्मक)] उ - त्यानें माझी टोपी बघतां बघतां उडावली. इतर रूपें - उड १७, उडव ५. (११) [उत् + दा १ दाने] इतर रूप - उड ५.

उडिव [उत् + डी (णिच्) १ विहायसा गती] भिवविणें. *(उड ३ पहा)*

उढ [उत् + धा ३ धारणे, त्यागे] सोडणें, संपणें. उ - गाय उढली. = दूध देण्याची बंद झाली. *(उड ७ पहा)*

उढव [उत् + धा णिच् धापय ३ धारणपोषणयोः; { उत् + धा - उद्धापय। उढाव । उढव }] उभें करणें, बांधणें. माडगांवरकर पोथी - ज्ञा. १५-५०९.

उढस [उर्ध्व + श्वस् २ श्वसने; { उर्ध्व + श्वस् । उर्ध्व + हस् । उढ् + ढस्। उढस् । उढस }] श्वास वर लागणें. *(उढास पहा)*

उढास [ऊर्ध्व + श्वस् २ श्वसने; (उर्ध्व + श्वस् । उर्ध्व + हस् । उढ + ढस् । उढस् अथवा उढास)] श्वास वर लागणें. इतर रूप - उढस.

उणवि [ऊनयति १० परिहाणे; { ऊनय् = ऊणइ = उणवि }] उणावणें, कमी करणें. *(उणाव पहा)*

उणाव [ऊनयति १० परिहाणे; { ऊनय् = ऊणय = उणाव् }] उणें करणें, कमी करणें. इतर रूप - उणवि.

उत १ [उत् + इ २ गतौ] बाहेर येणें. (२) [उत् + तप् १ संतापे; { उत्तप = उत्तअ = उत }] तापून फुगणें, वितळविणें. (३) [उत् + तप् १ संतापे] कढवणें, कढून बाहेर येणें. उ - दूध उतूं आलें. इतर रूप - उतव १. (४) [उत् + तु २ गतिवृद्धिहिंसासु तवीति (वैदिक) } उत्तु = उत }] बाहेर येणें, वर येणें.

उतट १ [उत् + तट् १ उच्छ्राये; { उत्तट। उतट }] उत्ळणें, मर्यादेच्या बाहेर येणें, गर्भाशयाच्या बाहेर येणें. (२) [उत् + तट् १ उच्छ्राये] बाहेर येणें, फुटणें, तटांच्या बाहेर येणें.

उतड [उत् + तृद् ७ हिंसानादरयोः भेदे; { उत्तृद् । उत्तृड् । उतड । उतड् }] फुटणें, दोन भकलें होणें.

उतण १ [उत् + तन् ८ व्याप्तौ; { उत्तन। उतण }] गर्वानें फुगणें. (२) [उत् + तृण (ना.); { उत्तृण ।

उत्तण। उतण }] गवत काढणें, उपडणें.

उतत [उतप्त (ना.) { उतप्त । उतत्त । उतत }] वर येणें, उतूं जाणें. उ - जेथ असीपत्र तरुवर । खदिरांगाराचे डोंगर ॥ तातला तेलीं सागर । उततातिं॥ ज्ञा. - १६-३७१.

उतफाळ [उद् + स्फाल् १० कंपने]

उतर १ [उत् + कर्त्; कर्त्र्; कत्र् १० शैथिल्ये; { क् = अ = लोप }] काढणें, कापणें, काढून टाकणें. उ - काम झालें नाहीं तर मी आपली मिशी उतरीन - उत्रीन. (उत्र पहा) (२) [अव + तरणं (ना.); { अव + तरण । उ + तरणें । उतरणें }] १ खालीं जाणें, २ खालीं ठेवणें. उ. - गळ्यांतून माळ उतरून - कंठात् मालां अवतार्य. (३) [उत्तॄ १ गतौ; { उत्तॄ । उत्तर । उत्तर }] पलीकडे जाणें. उ. - नदी उतरतो - नदीं उत्तरति. (४) [उत् + तृंह् ७ हिंसायाम्] (डोकें) उतरणें- दुखण्याचें थांबणें.

उतव १ [उत्तप् १ संतापे; { उत्तप् । उत्तव । उतव }] वर जाऊं देणें. उ - दूध उतवणें. *(उत ३ पहा)* (२) [उत्तपनं] कढून बाहेर येणें.

उतळ [उत् + तूल् १० निष्कर्षे; { उत्तूल् । उतुळ । उतळ }] १ पूर्ण असणें, भरून उरणें. २ तयार असणें.

उताट [उत् + तट् १० हिंसायाम् { उत्ताटय । उताट }] मारणें.

उताण १ [उत् + तन् (वैदिक) ८ शब्दे] वर्णन करणें. (२) [उत् + तन् ८ प्रसरणे] उताणें ताणून पडणें.

उतान्ह [उत् + तृष्णाय् (नाम); {उत् + तृष्णाय् । उतृण्हाय । उत्तण्हा । उताण्ह}] खूब तहान लागणें, तहानेनें व्याकुळ होणें.

उतार [उत् + तारय् (णिच्); { उत्तारय। उत्तार । उतार }] (उतारू) खालीं सोडणें, पोहोंचविणें.

उतुड [उत् + तुद् ६ व्यथने; { उत्तुद् । उत्तुड् । उतुड }] फुटणें, फाडणें, फोडणें.

उतुत १ [उत् + तुद् ६ व्यथने; (उत्तुद् । उत्तुत । उतुत }] (अंगावर) फुटणें. (२) [उत् + तुर् ३ त्वरायाम्; (उत्तुर् । उत्तुड् । उत्तुद् । उत्तुत)] त्वरेंत असणें, घाईत असणें. (३) [उत् + तुर्त { उत् + तुर्त; { उत्तुर्त । उत्तुत । उतुत }] घाईंत असणें. (४) [उत् + त्वर् १ संभ्रमे; { उत्त्वर् । उत्तुर् । उत्तुड्। उत्तुद्। उतुत }] घाईत असणें, घाई होणें.

उत्र [उत् + कर्त्, कर्त्र्, कत्र् १० शैथिल्ये] काढणें, कापणें. इतर रूप - उतर १.

उत्पन्न [उत् + पद् ४ गतौ; { निष्ठा उत्पन्न । नामधातु }] उत्पन्न होणें.

उत्पाट [उत् + पट् १० भेदे; (तत्सम) { उत्पाटय् । उत्पाट }] फाटणें.

उत्फळ [उत् + फल् १ विशरणे; { उत्फल् । उत्फळ }] फुटणें.

उत्फाळ [उत् + स्फाल् १० कंपने; { उत् + स्फाल् । स् = त् । ल् = ळ् । = उत्फाळ । उदफाळ }] इतर रूप - उदफाळ १.

उथण [अव + स्तन (ना.) ; { अव = उ । स्तन = थन = थण }] (मूल) पिण्याचें सोडणें - थांबणें.

उदफाळ १ [उत् + स्फाल् १० कंपने; { स् = त्; ल् = ळ् }] (उत्फाळ पहा) (२) [उद् + स्फाल् १० कंपने; { स् लोप }]

उदमळ १ [उत् + म्लै १ हर्षक्षये; { उत् + म्लै = उद् + म्लै । वर्णवियोग । उद्मूल् + ऐ = उदमळ }] पोटांत घलन होणें. (उमळ ४ पहा) (२) [उद् + ध्मलनं - ध्मल् १ घलने] हृदयांत घलन होणें; (३) [उद् + यम् + म्लै (व् लोप) द्विधातुसंयोग] ओकावेंसें वाटणें इतर रूप - उद्मळ २. (४) [उद् + यम् + (स्वार्थक ल) १ उद्गीरणे; { य लोप }] ओकावेंसें वाटणें. (५) [उद् + वृत् १ वर्तने; { उद् + वृत् = उद् व ऋत् उदमर्‌त् = उदमळअ = उदमळ; व = म }] वास - सुगंध जिकडे तिकडे दरवळणें. (६) [उद्मूलनं] उमुळणें, उदमुळणें. उ० - झाड उदमळून पडलें.

उदमुळ १ [उत् + मूल् १० रोहणे; { त् = द् }] मुळासकट उपटून पडणें. *(उद्मुळ पहा)* (२) [उद्मूलनं] *(उमुळ १ पहा)*

उदमेख [उत् + मिष् १ शब्दे; { त् = द् । ष् = ख् । गुण }] स्पष्ट सांगणें, आज्ञा करणें, निक्षून सांगणें.

उदव १ [उदय (ना.); { य = व }] वर येणें, जमिनीवर दिसणें. (२) [उत् + जि १ जये ; { उत् + जि = उद् + इ = उदय् = उदव }] पराक्रम करणें - गाजविणें.

उदवि [ऊद (ना.)] धुपावणें.

उदळ १ [उत् + दल् १ विशरणे; { त् + द् + द् = द }] वर उडणें. (२) [उत् + दल् १ विदारणे] उदळणें. (अमृतानुभव) इतर रूप - उधळ ५ (३) [उत् + दल् १ विशरणे; { त् + द् = द् + द् = द्द = द् }] उसळणें.

उदाहर [उदा + हृ १ हरणे] उधारणें. उ - त्यानें सारीं टिपणें उदाहरलीं. *(उधार पहा)*

उदिम [उत् + यम् १ उपरमे] उदिवणें. *(उदिव पहा)*

उदिव [उत् + यम् १ उपरमे] उदिमणें. उद्यत = उदित, उद्यत + ल = उदैला. उ. - हे संग्रामीं अति उदित । जाले असति कीरु समस्त ॥ परि आपणयां उचित । केवि होये ॥ ज्ञा. १-१९४ इतर रूप - उदिम.

उदीप [उत् + दीप् ४ दीप्तौ; { त् + द् । = द्द = द् }] प्रकाशित असणें - होणें. इतर रूप – उद्दीप.

उदे १ [उत् + इ २ गतौ] वर येणें, उगवणें. (२) [उत् + इ २ गतौ { त् = द् + इ = दि = दे }] उत्पन्न होणें, प्रकाशणें. कर्मणि - उदीयते = उदेजे. निष्ठा उदित + ल = उदेलें. (३) [उद् + इ २ गतौ] नजरेपुढें आणणें, उजेडांत आणणें उ - जुनी पोथी अमृतानुभव ४५० (४) [उद् + इ २ गतौ] वर येणें. (५) [वद् - उदित (ना.)] उ. - अशी वाचा उदेली = बोलली गेली.

उदेग [उत् + विज् ६ भयचलनयोः; { उत् + विज् = उद् + इज् = उदेज् = उदेग । त् = द् । ज् = ग् }] दुःख होणें, उद्वेग होणें.

उदेज [उत् + एज् १ दीप्तौ; {त् = द्}] वर येणें, उगवणें. उ. - सूर्यो उदेजे - सूर्य उगवतो.

उदैज [उत् + आ + एज् १ कंपने] हलणें, हालचाल करणें. उ. - मग शाखांचेनि आंगभरें । लवौनि गुंपति परस्परें ॥ गुणक्षोभाचें वारें ।

उदैजति ॥ ज्ञा. १५-१५२

उद्गद १ [उत् + गद् १ भाषायाम्; { त् = द् }] मोठ्यानें बोलणें. (२) [उत् + गद् १० देवशब्दे, गर्जने { त् = द् }] खवळणें.

उद्गर [उत् + गॄ ९ शब्दे; { त् = द् }] बोलणें. (उद्गार २ पहा)

उद्गार १ [उत् + गॄ ९ शब्दे { त् = द्। वृद्धि }] बोलणें. (२) [उत् + गॄ ९ शब्दे; { त् = द् }] बोलणें. इतर रूप - उद्गर.

उद्दीप [उत् + दीप् ४ दीप्तौ; { त् + द्}] प्रगटणें. उ - कां तारांगणी लोपावें। सूर्यकांतें उद्दीपावें ॥ कमलीं विकाशावें । जावें तमें ॥ ज्ञा. १४-२९४ (उदीप पहा)

उद्धर १ [उत् + धृ १ धारणे; { त् = द् । उत् + धृ । उद् + धृ । उद्धर । गुण }] वर काढणें, मोक्षास नेणें, वाईट स्थितींतून बाहेर काढणें. (२) [उद + धृ १ धारणे;] इतर रूप – उद्धार १. (३) [उद् + ह्वृ १ कौटिल्ये; { उद् + ह्वृ । उद् + ध्वृ । उद् + धृ । उद्धर । गुण }] पाडणें, पडावयास लावणें, शिव्या देऊन अपमान करणें. उ. - त्यानें माझीं बेचाळीस पितरें उद्धरलीं. इतर रूप- उद्धार २. (४) [उद् + ध्वृ १ हूर्छने; { उद् + ध्वृ । उद् + धृ (व् लोप] । गुण । उद्धार }] खालीं पाडणें, अपशब्द बोलणें. इतर रूप - उद्धार ३.

उद्धार १ [उद् + धृ १ धारणे] (उद्धर २ पहा) (२) [उद् + ह्वृ १ कौटिल्ये] (उद्धर ३ पहा) (३) [उद + ध्वृ १ हूर्छने { उद् + ध्वृ । उद् + धृ (व् लोप) । वृद्धि । उद्धार }] खालीं पाडणें. *(उद्धर ४ पहा)*

उद्भव [उद् + भू १ सत्तायाम्] *(संभव २ पहा)*

उद्मळ १ [उत् + ह्मल् १ कंपने; { उत् + ह्मल् + उद् + ह्मल । उदमळ । ह् लोप}] उर उडणें. (२) [उत् + वम् + म्लै १ हर्षक्षये] ओकावेंसे वाटणें. *(उदमळ ३ पहा)*

उन्मुळ [उत् + मूल् १ प्रतिष्ठायाम्] उचमुळणें, उदमुळणें.

उद्वस [उत् + वस् (णिच्) १० निवासे; { उत् + वस् । उद् + वस् । णिच् । उद् + वास् }] बाहेर काढणें, हद्दपार करणें. इतर रूप - उद्वास.

उद्वास [उत् + वस् (णिच्) १० निवासे; { उत् + वस् । उद् + वस् । णिच्। उद् + वास् }] हद्दपार करणें. (उद्वस पहा)

उध [उत् + धा ३ धारणपोषणयोः { उत् + धा । उध् + धा (लोप ध्) उध । णिच् । उधव }] वर उचलणें. उ. - येयाचिया प्रतीती । विचारविरिं समस्तीं ॥ नेंदिजे चि संशृति । माथा उधों ॥ ज्ञा. १४-४९

उधड १ [उत् = दॄ ९ विदारणे; { उत् = उद् + दॄ । उद् + दार । उदाड् । उधड}] (शिंगानें वस्त्रादिक) फाडणें. (२) [उत् + हठ् १ बलात्कारे; { उत् + हठ् । उद् + हठ् । उध् + धठ् । उधड । ठ् = ड् }] धुडकावणें. (३) [उत् + धुर्व् १ हिंसायाम्; { उत् + धुर्व् । उद् + धुर्व् । उध् + धुर्व् । उधड । र् = ड्; व् लोप }] बाहेर घालवणें. (४) [उत् + धटी (ना.); { उद् + धटी । उधड । ट् = ड् } कापडाचीं सुतें काढणें, वीण उकलणें.

उधण [उत् + हा ३ गती; { उत् + हा। उध् + धा । उध । निष्ठा । उधण }] वर उडणें, उसळणें. उ. - तिखट उधणलें - उधळलें.

उधम [उद् + ध्मा १ शब्दाग्निसंयोगयोः; { उद् + ध्मा । उध् + ध्मा । ध् लोप । उधम }] वर उसळणें - उदसणें. उ. - तिखट उधमलें.

उधर [उध्रस् (उध्रस्नाति) ९ उंछे; { उध्रस् । उध्र्‌स । स् लोप । उधर}] वर फेकणें, उचमळणें, ओकणें. उ. - मला उधरतें.

उधव १ [ऊर्ध्व (ना.) { उर्ध्व । उध्र्व् । र् लोप । उधव }] वर उभें करणें, वर करणें, उचलणें. उधवणें. - वर उभें करणें. नुधवणें - उभें न करणें. उ - मग लवों नेणति कैसे आटिंव लोहखांब जैसे ॥ कां उधवली आकाशें। शिलाराशी ॥ ज्ञा. - १६-३७७ इतर रूप - नुधव. (२) [उत् + धू १ चलने; { उत् + धू । उद् + धू । उध् + धू । ध लोप । उधव् । गुण }] वर करणें, उचलणें. (३) [उत् + धा ३ धारणे; (त् = द् = ध्) (उध् + धा । ध् लोप । उधव }] उठवणें, वर करणें. (४) [उत् + हन् २ हिंसायाम्; { उत् + हन् । उध् + हन् । उधन् । उधंअ । उधंव }] वर करणें, उचलणें. (५) [उत् + हा ३ गतौ] उठवणें, वर करणें.

उधवि [उत् + धा ३ धारणे; (उत् + धा । उध् + धा। उधव)] वापरून ठेवणें, वापरणें.

उधस १ [उद्ध्वस्त = (नाम); (उद्ध्वस्त = उद्वस्त (व् लोप) = उद्धस्स = उधस)] वर येणे. (२) [ऊर्ध्व्; (ऊर्ध्व् = उर्ध् व लोप)] वर येणें, उदसणें.

उधळ १ [उत् + ह्वल् १ चलने; (उत् + ह्वल् । उध् + ध्वल् । व् लोप, ध् लोप। उधळ)] खर्च करणें, संपविणें. (२) [उद् + ह्वल् १ गतौ] उ.- घोडे उधळणें. (३) [उध्रस् ९ क्षेपे, उंछे उध्रस्नाति; (उध्रस् । उध्र्‌ह् । उध्ळअ। उधळ)] संपविणें, खर्च करणें, वर फेकणें. उ.- भंडारा उधळला; खोबरे उधळलें. (४) [उद् + धन (ना.) धनाय् (उद् + धन । उद्धन । उधळ)] संपत्ति नासणें. (५) [उत् + दल् १ विदारणे; (उत् + दल् । उद्दल । उधळ)] फोडणें, संपविणें, उदळणें (अमृतानुभव) *(उदळ २ पहा)* (६) [ऊर्द् १ क्रीडायाम्; (ऊर्द् । = उदर । वर्णव्यत्यास । र् = ल् । उधळ)] उ.- तट्टू उधळलें = खेळत उड्या मारूं लागले. (७) [उत् + धूलि (ना.)] उधळिलें.

उधाण [उद्धान (ना.); (उद्धान । उधाण)] वर उचलणें, पसरणें. इतर रूप - उधाळ.

उधान १ [उत् + हा ३ गतौ; (उत् + हा । उद् + हा । उध् + धा । उधा (ना.) उधान = भरती (समुद्राच्या पाण्याची)] वर जाणें. (२) [उद्धननम् (नाम) तारुण्यानें मुसमुसणें. (३) [उधान (ना.)] भरती येणें, पाणीवर चढणें. (भांग आणि उधान) हा शब्द कोंकणांत वापरतात.

उधार [उदा + हृ १ हरणे; (उदा + हृ = उदाहर । गुण । उधार । सघोष

उच्चार)] उ.-त्यानें सारीं टिपणें उधारलीं. इतर रूपें-उध्धार, उदाहर.

उध्धार [उदा + हृ १ हरणे] उ.- त्याने सारीं टिपणें उध्धारलीं. *(उधार पहा)*

उधाळ [उद्धान (ना.)] उधाणणें. *(उधाण पहा)*

उधोळ [उत् + धूलय् (ना.); (उद्धूलय - उधोळ)] चूर्ण करणें, पीठ करणें.

उनड [उत् + नट् १ नृतौ, क्रीडायाम्; (उत् + नट् । उद् + नट् । उन्नट् । उनड)] उद्योगाशिवाय फिरणें. इतर रूप - उनाड १

उनाड १ [उत् + नट् १ नृतौ; (उत् + नट् = उन् + नड् । उन्नाड् । वृद्धि)] *(उनड पहा)* (२) [उत् + नाथ् १ उपतापे, पीडायाम् (उत् + नाथ् । उन्नाठ् । उन्नाड् । उनाड)] फिरणें, भटकणें.

उनिद [उत् + निद्रा (ना.); (उन्निद्रा = उनिद)] झोपेंतून उठणें (ज्ञानेश्वर)

उन्नाड [उन्नाटयति (नट् १ नृतौ)] उनाडणें, चेष्टा करीत भटकणें.

उन्मल [उत् + मूल् १० रोहणे] मुळासह उपटणें. (कर्मणि) उपटले जाणें. उ.- फलती केलि उन्मले । तैसी आत्मलाभे प्रवले ॥ तेयांची क्रिया ढाले ढाले । गलती आहे ॥ ज्ञा. १५-२५७

उन्मळ [उत् + म्लै १ हर्षक्षये; (उत् + म्लै = उन्मळ)] उदमळणें. *(उमळ ६ पहा)*

उन्माद १ [उत् + मद् १ मदे माद्यति; (उत् + मद् । उन् + माद्य । सविकरण)] माजणें, उन्माद होणें. (अमृतानुभव) (२) [उत् + मद् (णिच्) क.; (उन्माद् । णिच् । उन्मादय् । कर्मणि । उन्माद्य । उन्माद)] खवळणें.

उन्मिळ [उत् + मील् १ निमेषणें; (उन्मिळ्)] पहाणे, डोळे उघडणें.

उन्मीळ १ [उत् + मील् १ निमेषणे (उत् + मील् । उन्मीळ)] डोळे उघडणें, पहाणे. (२) [उत् + मील् १ नीमेषणे] पहाणें. (अमृतानुभव)

उन्मुळ [उत् + मूल् १० रोहणे; (उत् + मूल् । उन्मूळ्)] उपडून काढणें, उपटणें. *(उचमुळ पहा)*

उन्मूल [उत् + मूल् १० प्रतिष्ठायाम् रोहणे] *(उन्मूळ पहा)*

उन्मूळ [उत् + मूल् १० प्रतिष्ठायाम् रोहणे] मुळासकट उपटणें. इतर रूप - उन्मूल.

उन्मेख [उत् + मिष् १ शब्दे; (उत् + मिष् । उन्मिष् । गुण । उन्मेख् । उन्मेख)] उन्मेखणें.

उन्ह [उष्ण (ना.); (उष्ण । उण्ह । उन्ह)] तापणें, उन्ह लागणें.

उन्हाट [उष्णिष्ट (ना.); (उष्णिष्ट । उह्लिट्ठ । उन्हाट)] सूर्याच्या किरणांनी भाजून जाणें.

उन्हाळ [उष्णल (ना.); (उष्णल = उण्हल = उन्हाळ)] उन्हाने त्रासणें, उन्हाचा त्रास होणें.

उप १ [उत्पू १ पवने; उत्पू - उप्पू - उप)] स्वच्छ करणें, ओपणें. इतर रूपे - ओप ३, ओपव. (२) [वप् १ बीजसंताने; (वप् । संप्रसारण । उप्)] पेरणें. इतर रूप - उंप.

उंप [वप् १ बीजसंताने] पेरणें. *(उप २ पहा)*

उपकर [उप + कृ ८ करणे; (उपकर् । गुण)] उपकार करणें, उपयोग पडणें, न + उपकृ - नुपकरणें -

उपयोग न पडणें. इतर रूप - नुपकर.
उपख [उप + क्षि १ क्षये, नाशे; (उप + क्षि = उपख । क्ष् = ख्)] १ नाश पावणें, २ कमी होणें.

उपज १ [उत् + पद् ४ गतौ; (उत्पद्य् । उप्पज्ज् । उपज्)] उत्पन्न होणें. उत्पन्न + ल । निष्ठा । उप्पन्नल । उपनले. उप्पज्ज + ल । उपजले. *(उपनले पहा)* (२) [उप + जन् ४ प्रादुर्भावे जायते] उत्पन्न होणे.

उपट १ [उप + स्था १ गतिनिवृत्तौ उपतिष्ठते; (उपस्था = उपत्था, = उपट)] उद्भवणें, सुरू होणें, येणें. उ.- सकाळी पोटांत कळ उपटतें; रोग उपटला - जवळ आला, सुरू झाला. (२) उद् + पथ् १० प्रक्षेपे गतौ; (उद् + पथ् = उत् + पथ् = उप्पथ् = उपट (३) [उद् + पट् १ गतौ] (४) [उपस्थानम्; (उपस्थानम् = उपटणे)] सिद्ध होणें. उ.- लग्न उपस्थित - लगीन उपटलें.

उपड १ [उत् + पत् १ गतौ ; (उत्पत्। उप्पत् । उपड्)] वर येणें किंवा बाहेर पडणें. (२) [अव + पत् १ गतौ; (अव + पत् । उ + पत् । उपड)] खाली पाडणें, उलटे होणें, उपडे होणें. (३) [अव + पट् १ गतौ; (अव + पट् । उ + पट् । उ + पड् । उपड)] खाली वर फाडणें. (४) [उत्पादः (ना.); (उत्पादः । उप्पादः। उप्पाड । उपड, उपाड)] उपडे पडणें. इतर रूप-उपाड.

उपण १ [उत् + पण् १ व्यवहारे; (उत् + पण = उप्पण-उपण)] विकावयास काढणें, विक्रीसाठी बाहेर ठेवणें. उ. - अर्जुना वेदु जन्हीं जाला । तऱ्हीं मी नेणतां वायां गेला ॥ कणु सांडौनि उपाणिला । कोंडा जैसा ॥ ज्ञा. ९-३२९ (२) [उत् + पल (नाम); (उत्पल । उपण) ल=न्=ण)] कोंडा पाखडणें. (३) [उत्पवन (ना.) उत्पवनायते (उत्पवन=उप्पवन= उपण)] वाऱ्यावर धरणें.

उपतर [उम् = उंभ् ६ पूरणे;] एकत्र होणें, फोडासारखे वाढणें. *(उबतर पहा)*

उपतिष्ठ [उप + स्था१ गतिनिवृत्तौ (उपतिष्ठ)] थांबणें, जवळ येणें.

उपद्रव [उप + द्रु ९ हिंसायाम्] त्रास देणें, ओसाड करणें.

उपनले [उत्पन्न + ल; (संस्कृत निष्ठेपासून मराठी निष्ठा)] *(उपज १ पहा)*

उपम [उप + मा २ माने] तुलना करणें. (ज्ञानेश्वर) *(उपमि पहा)*

उपमा [उप + मा २ माने] तुलना करणें.

उपमि [उप + मा २ माने] तुलना करणें. इतर रूप-उपम

उपरंड [उपरि + अंठ् १ गतौ; (उपरि + अंठ् । उपर्यंठ् । उपरंड)] उलथें करणें, उफराटे करणें. इतर रूपे - उपरांड, उफरांड.

उपरत [उत् + परत] उपराटें फिरविणें *(परत पहा)* इतर रूप - उपरतवि

उपरते [उत् + प्रति + इ किंवा उत् + परि + इ खाली डोके वर पाय होणें = उत्प्रत्ययत् किंवा उत्पर्ययत्] उपरते = उपराठे

उपरतवि [उत् + परत] उपराट फिरविणे. (उपरत पहा)

उपराट १ [उत् + परि + अट् १ गतौ; (उत्पर्यट् । उप्परट् । उपराट)] उपराटें करणें. *(उफराट १ पहा)*

(२) [उत् + प्रति + अट् १ गतौ] उपराटें करणें. *(उफराट २ पहा)*

उपराठ [उपरि + अठ् १ गतौ] उपराटें फिरविणें-करणें. इतर रूप - उफराठ.

उपरांड [उपरि + अंठ् १ गतौ] *(उपरंड पहा)*

उपराळ १ [उपरि + ऋ १ गतौ; (उपरि + ऋ । उपरि + अर् । गुण । उपर्यर्। उपराळ)] ओलांडणें, वरून जाणें. (२) उपरि + अल् १ पर्याप्ती, पूरणे; (उपर्यल् । उपराळ)] मदत करणें. (३) [उप् + ग्राहय् (ग्रह् णिच्); (उप + ग्रह् । णिच् । उपग्राहय्)] उपराळणें, उपराळा.

उपल [उत् + पल्यूल् १० पवने] *(उपळ ३ पहा)*

उपलभ [उप + लभ् १ प्राप्तौ; (उपलव)] दृढ धरणें. लपलवला-ज्ञानेश्वरी. इतर रूप-उपलंभ.

उपलंभ [उप + रभ् १ राभस्ये] (उपरंभ्। उपलंभ्)] जवळ असणें; दिसणें. *(उपलभ पहा)*

उपलव १ [उप + लभ् १ प्राप्तौ; (कर्मणि उपलभ्)] दिसणें, जवळ असणें. (२) [उप + रभ् १ राभस्ये; (उपरंभ्। उपलंभ्)] दिसणें, जवळ असणें. (३) [उप + लू ९ छेदने] तोडणें, छेद करणें. उ.- सेवते पना बाहीरी । न नीगतांची परी ।। पांती साहा सवारी । उपलवली । जुनी पोथी अमृतानुभव ७०९ (४) [उप + ली ४ (लापयति) श्लेषणे; {उपलापय् । उपलव } विस्तार करणें. (५) [उप + लप् १ व्यक्तायां वाचि] (६) [उप + लभ् १ प्राप्ती, ज्ञाने; (उपलभ् । णिच् । उपलव)] उ.- आतां आसुरी सृष्टी । तेथिची उपलउं गोठी ।। अवधानाची दीठी । दे पां नीकी ।। ज्ञा. १६-२७३

उपलवि [उप + लप् १ व्यक्तायां वाचि; (प् = व्)] विस्तारानें सांगणें.

उपवढ १ [उत् + प्रबुध् १ बोधने, ज्ञाने; (उत्प्रबुध् । उप्पवुड । उपवढ)] जागे असणें. उ.- स्वप्नींचें राज्य कां मरण । नव्हे हर्षशोकासि कारण । उपवढलयां जाण । जिया परी ।। माडगांवकर, ज्ञा. १५-२९४ (२) [उत् + प्र + स्वप् २ स्वापे] झोपेतून उठणें, जागणें. *(उपहुड १ पहा)*

उपवुढ [उत् + प्र + स्वप् २ स्वापे] झोपेतून उठणें, जागणें. *(उपहुड १ पहा)*

उपसंहर [उप् + सम् + हृ १ हरणे; (उपसंहर । गुण)] भाषण संपविणें, शेवट करणें, आखडतें घेणें.

उपसाह [उप + सह् १ मर्षणे]

उपहुड १ [उत् + प्र + स्वप् २ स्वापे] झोपेंतून उठणें, जागणें. इतर रूपे- उपवुढ, उपवढ २ (२) [उप + घुट् १ परिवर्तने; घोटते (उपघुट् । उपहुड)] परत येणें. उत्प्रस्वापः = उपहुढ, उपवढ (जागरण) उ - निवटलें नुपहुडे। जलिनले न विरुढे ।। साम्यबुद्धि न मोडे। तियांपरी ।। ज्ञा. १४-३५६

उपळ १ [उत् + प्लु १ गतौ; (उत्प्लु । उप्पल् । उपळ)] पातळ पदार्थांतून घाण काढणें. उ.- तूप उपळणें (उपळा काढणें) (२) [उत्प्लवनं] (३) [उत् + पल्यूल् १० पवने; (उत्पल्यूलयति)] धुणें, क्षारांत घालून उकळणें. उ.- धोतरें उपळणें. इतर रूप - उपल (४) [उत् + प्लु १ गतौ;

(उत्प्लु = उप्पल् = उप८)] उ. - फोड उपळला म्ह. वर उचलून आला. *(उपुळ पहा)*

उपाइ [उत् + पद् (णिच्) १० गतौ (उत्पादय् । उपाअइ । उपाइ)] उत्पादणें. इतर रूपें-उपाय, उपाव १

उपाट [उत् + पाटय् १० वेष्टने; (उत्पाटय् । उप्पाटय् । उपाट)] बाहेर काढणें, उपटणें.

उपाड [उत्पादः (ना.); (उत्पाद । उप्पाड। उपाड)] उपडणें, मुळामह बाहेर काढणें. (उपड ४ पहा)

उपाय [उत् + पद् (णिच्) ४ गतौ; (उत्पादय । उप्पाअइ । उपाय)] उपाइणें, उपाय योजणें. (उपाइ पहा)

उपाव १ [उत् + पद् (णिच्) ४ गतौ; (उत्पद् । णिच् । उत्पादय । उप्पाअइ। उपाय)] उपाइणे, उपाय योजणें. *(उपाइ पहा)* (२) [उप + प्राप् ५ लाभे; (उपप्राप् । उपाअ । उपाव)] जवळ येणें. (३) [उत्पादः (ना.) (उत्पाद = उप्पाअ = उपाव)] चवड्यांवर उभे राहणें. (४) उत् + प्यै १ वृद्धौ; (उत्प्याय । उप्पाव । उपाव)] वाढविणें.

उपास १ [उप + अश् ९ भोजने; उपाश् = उपास्)] जेवणाच्या ऐवजीं खाणें, थोडे खाणें. उ.- उपासाला वऱ्या घालतात; भक्कम जेवण पाहिजे असें नाहीं. (२) [उप + आस् २ उपवेशने; (उप + आस् = उपास्)] पूजा करणें, पूजणें (धार्मिक व्रत करणे).

उपाळ १ [उत् + प्लु १ गतौ] ; वर येणें, शरिराच्या कातड्यावर फोड येणें. (२) [उत् + प्लु १ उत्पतने; (उत्प्लु = उप्पाल = उपाळ)] उडी मारणें, उड्या घेणें (रामदास)

उपिक [उत् + पच् १ पाके; (उत्पच् = उप्पच्=उपक्=उपिक)] जास्त पिकणें, जास्त होणें.

उपिठ १ [उत् + पिष् - पिष्ट; (उत्पिष्ट (निष्ठा) = उप्पिठ)] कणकेच्या गोळ्याप्रमाणें मऊ होणें. (२) [उत् + पिट् १ शब्दसंघातयोः; (उत्पिट् = उप्पिट् = उपिठ)] तडकणें.

उपुस [उद् + पुच्छ् १ प्रमादे; (उद्पुच्छ् = उप्पुच्छ्=उप्पुस = उपुम)]

उपुळ [उत् + प्लु १ गतौ; (उत्प्लु = उप्पल् = उपुळ)] उ.- फोड उपुळला म्ह. वर उचलून आला. इतर रूप- उपळ ४ (२) [उत्पुलकायते] उ.- फोड उपुळला.

उपेळ [उत् + प्रेर् (प्र + ईर्) १० क्षेपे; (उत्प्रेर् = उप्पेर् = उपेळ)] चिडणें, विथरणें. माडगांवकर पोथी ज्ञा. १५- ३४३

उपेक्ष [उप + ईक्ष् १ दर्शने] उपेक्षा करणें. (काव्य) इतर रूप-उपेक्षि.

उपेक्षि [उप + ईक्ष् १ दर्शने] उपेक्षा करणें. *(उपेक्ष पहा)*

उफक [उप + ईक्ष् १ दर्शने; (उपेक्ष् = उपेक्ष् = उफक)] उपेक्षिणें, उपेक्षा करणें.

उफग [उत् + फुगणें; (उत्फुग पहा)] रिक्त होणें (फुगण्याच्या उलट) (फु तील उ उत् मुळें गेला.)

उफट [उत् + फट् (पट्) १० श्वेते, प्रकाशे; ((उत्पट्) उत्फट् = उप्फट् = उफट)] फिक्कट दिसणें.

उफड १ [उत् + स्फट् (स्पट्) १ चलने, भेदे; (उत् + स्फट् = उस् + स्फट् =

उफड् = उफड)] वाढणें, उकलणें. *(उफाड ४ पहा)* (२) [उत् + फल् १ विशरणे; (उत्फल् = उफड । ल् = र् = ड्)] उकलणें. इतर रूप - उफाड ५ (३) [उत् + भृज् १ भर्जने; (उत् + भृज् = उद् + भृज् = उ + भृज् = उपड)] भाजणें, तळणें. उ.- ना तरी अर्ध उफडिले । कां निपट करपोनि गेलें। तैसे हि खाय चुकलें । रसा जें येवों ।. माडगांवकर ज्ञा. १७-१५६ (४) [उत् + भ्रस्ज् ६ पाके; (उत् + भ्रस्ज् = उअ + भ्रस्ज् = उफड)] भाजणें, तळणें. उ.-वरील ज्ञा. १७-१५६

उफण [उत् + फण् १ गतौ; (उत् + फण् = उप्फण् = उफण)] एकदम वाढणें, झपाट्याने वाढणें. (उफाणणे) इतर रूप-उफाण.

उफराट १ [उत् + परि + अट् १ गतौ; (उत् + प्ररि + अट् = उप्पर्यट् = उफराट }] मागें फिरणें, परतणें. इतर रूप - उपराट १ (२) [उत् + प्रति + अट् १ गतौ; { उत् + प्रति + अट् उत्प्रत्यट् = उप्प्रअट् = उफराट)] इतर रूप - उपराट २ (३) [उत् + प्रति + कृ ८ करणे; (उत्प्रति कृ = उफराट)] एकाद्याच्या उलट करणें, विरुद्ध करणें. (४) [उत् + प्रति कृष् १ विलेखने - विलेखनम् आकर्षणम् (उत्प्रति कृष् = उप्पइ अरष् = उफराट)] वाईट दिशेकडे नेणे, चुकीच्या बाजूनें नेणें.

उफराठ [उपरि + अठ् १ गतौ; (उपर्यठ् = उफराठ)] उफराटें फिरविणें - करणे. *(उपराठ पहा)*

उफरांड [उपरि + अंठ् १ गतौ] (उपर्यंठ् = उपरंड = उफराट)] *(उपरंड पहा)*

उफल १ [उत् + फल् १ गतौ;] परत फिरणें, परत उसळी मारणें. उ.- उदकाचिये भूमिके । आफलिलेन कुंदुकें ॥ उफलीनि माघौतें । नैयेजे हातां ॥ ज्ञा. १७-२७९. इतर रूप - उफळ २ (२) [उत् + स्फल् ६ संचलने] वर उसळी मारणें. इतर रूप - उफळ १

उफळ १ [उत् + स्फल् ६ संचलने; (उत्स्फल् = उफळ)] वर उसळी मारणें. (उफल २ पहा) (२) [उत् + फल् १ गतौ] परत फिरणें, परत उसळी मारणें. *(उफल १ पहा)* (३) [उत् + स्फाल (नाम); (उत्स्फाल् = उफळ)] परत फिरणें, नांगराच्या फाळासह वर येणें. इतर रूप - उफाळ

उफाड १ [उत् + स्फुट् १ विकसने; (उत्स्फुट् = उप्फुट् = उफड अथवा उफाड)] जोरानें विकासणें. (२) [उत् + प्र + वृध् १ वृद्धौ; (उत्प्रवृध् = उप्पवुढ = उफाड)] वाढणें, शरिरानें धष्टपुष्ट होणें. (३) [उद् + फल् १ गतौ; (उत्फल् = उफड = उफाड)] विकासणें. (४) [उत् + स्फट् १ चलने] जोरानें विकासणें. इतर रूप-उफड १ (५) [उत् + फालय्] (उफड २ पहा)

उफाण [उत् + फण् १ गतौ] *(उफण पहा)*

उफाळ [उत् + स्फाल्] (उफळ पहा)

उफिट [उत् + स्फिट् १० स्नेहने] उफिटणें.

उफिण १ [उत् + फेन (ना.); (उत्फेन = उप्फेन = उफेण)] फेस येणें. (उफेण १ पहा) (२) [उत् + फेणू (ना.) उफिणणें *(उफेण २ पहा)*

उफुज [अव + स्फुर्ज् १ वज्रनिर्घोषे] कुरकुर करणें, धुसफुसरणें. इतर रूप- उफुस २

उफुस १ [उत् + प्रुष् ९ पूरणे; (उत्प्रुष् = उप्प्रुस = उफुस)] फुगा येणें, बुडबुडें येणें. (२) [अव + स्फुर्ज् १ वज्रनिर्घोषे; (अवस्फुर्ज् = उस्फुर्ज् = उफुज; उफुस)] कुरकुर करणें, धुसफुसणें. *(उफुज पहा)*

उफुळ [उत् + फुल्ल् १ संघाते; (उत्फुल्ल् = उप्फुल्ल् = उफुळ)]

उफे [उत् + स्फाय् १ वृद्धौ; (उत्स्फाय् = उफे)] वर येणें, भूपृष्ठावर येणें.

उफेक [उप + प्र + ईक्ष् १ दर्शने, उपेक्षायाम्; (उप + प्रेक्ष् = उफेक)] कानाडोळा करणें, दुर्लक्ष करणें. (ज्ञानेश्वरी)

उफेण १ [उत् + फेन (ना.) (उत्फेन = उप्फेन = उफेण)] फेस येणें. इतर रूप-उफिण १ (२) [उत् + फेण (ना.)] इतर रूप-उफिण २.

उब १ [उंभ् ६ पूरणे; (उंभ् = उब)] उष्णता उत्पन्न करणें. उ. - अंडी उबणें. इतर रूप - उबवि. (२) [उष्म (ना.) (उष्म = उह्म = उब)] उष्णता उत्पन्न करणें.

उबग १ [उत् + भंज् ७ आमर्दने; (उद्भंज् = उबग)] मोडून जाणें, कंटाळणें. इतर रूप - उभग. (२) [उत् + वंघ् १ कैतवे, निंदायाम्; (उद्वंघ् = उव्वंघ = उबग)] दुर्लक्ष करणें. (३) [उत् + विज् ६ भये, भीकंपे; (उद्विज् = उविग् = उबग्)] कंटाळणें, त्रासणें. इतर रूप - उबज २ (४) [उप + स्पश् १ बाधने; (उपस्पश् = उबग)] उपेक्षिणें. (५) [उष्म (ना.); (उष्म = उह्म = उब + ग)] ऊब वाटणें, उन्ह वाटणें.

उबज १ [उब्ज् (उज्ज्) ६ ऋजुभावे; (उब्ज् = उबज । वर्णविच्छेद)] (कृति करून भाताचें रोपटें) ताठ करणें. (२) [उत् + विज् ६ भीकंपे; (उद्विज् = उविज = उबज)] *(उबग ३ पहा)*

उबजर [उत् + ज्वर् १ रोगे; (उत्ज्वर् = उज्ज्वर् = उजबर = उबजर । वर्णव्यत्यास)] प्रकृति सुधारणें, पूर्ववत् होणें.

उबजळ [उप + जृ ९ वयोहानौ; (उपजृ = उपजर । गुण । उबजळ)] कंटाळा येणें, त्रासणें.

उबट [उष्मिष्ट (ना.) (उष्मिष्ट = उह्मिट्ट = उबट)] ऊन होणे, उष्णता लागणें.

उबड [उत् + पत् १ पतने; (उत्पत् = उप्पत् = उबट् = उबड)] उपडें होणें.

उबतर [उभ् (उंभ्) ६ पूरणे; (उभ् = उब + तर)] एकत्र होणें, फोडासारखें वाढणें. इतर रूपे - उबदर, उपतर.

उबदर [उभ् (उंभ्) ६ पूरणे] *(उबतर पहा)*

उबर १ [उत् + व्रण १० गात्रविचूर्णने; (उत् + व्रणू = उद्व्रण = उवर = उबर)] जखमेतून पाणी निघणें. (२) [उत् + वृह् १ वृद्धौ; (उत् +

बृह् = उद्बृह् = उबरअ = उबर)] पेंढीसारखा आकार येणें.

उबव [उष्म (ना.); (उष्म = उह्म = उब। णिच् । उबव)] उन्ह करणें, उष्णता देणें, आंच देणें. इतर रूप - उबाव.

उबवि १ [उंभ ६ पूरणे] अंडी उबविणें. (उब १ पहा) (२) [उंभ् ६ पूरणे; (उंभय = उबव)] भरून येणें, सांचणे *(उब १ पहा)*

उबळ १ [उत् + बल् १ प्राणने, भेदे; (उव्दल् = उव्वल् = उबळ)] एकदम बाहेर येणें, उ. - खोकला उबळतों, खोकल्याची उबळ. इतर रूपे- उभळ २, उव्वळ, उव्बाळ. (२) [उत् + बल् १ प्राणने] उत्सुक असणें-होणें. इतर रूप - उभळ (३) [उव्दल्] (४) [उत् + भ्रूण (ना.); (उत् + भ्रूण् = उद्भ्रूण = उबूळ = उबळ)] गर्भाशयामध्येच गर्भ नाहीसा करणें. (५) [उद् + भ्रस्ज् १ पाके; (उद्भ्रस्ज् = उब्भ्रज्ज् = उभरअ = उबळ)] भाजणें.

उबार १ [उद् + बर्ह् १० भाषार्थः प्रकाशने; (उद्बर्ह् = उब्बर् = उबार)] (२) [उष्म (ना.); (उष्म = उम्ह = उब + र)] उष्णतेनें पिकविणें.

उबाव [उष्म (ना.)] *(उबव पहा)*

उबाळ १ [उद् + भ्लाश् १ दीप्तौ; (उद्भ्लाश = उब्भ्लाह = उबाळ)] भाजणें. (२) [उष्म (ना.)]

उबुज [अव + बुध् ४ अवगमने; अवबुध्यते (अवबुध्य। सविकरण । = अवबुज्झ् = उबुज)] जाणणें, ओळखणें.

उव्वळ [उत् + बल् १ प्राणने] *(उबळ १ पहा)*

उव्बाळ [उत् + बल् १ प्राणने] *(उबळ १ पहा)*

उभ १ [उत् + भृ १ भरणे; [उत्भृ = उद्भृ = उब्भृ = उभ)] (२) [उर्ध्व (ना.) = उभ] वर करणें, उचलणें. उ.- जन्मलेया दिहें दिवसे । हो लागे कालाचेया ऐसें ॥ किं वाढती करिति उल्हासें । उभिति गुढिया ॥ ज्ञा. ९-५०७ (३) [उत् + भू १ सत्तायाम्; (उद्भव । उब्भव । सविकरणें । = उभ)] उद्भवणें. (४) [उभ् ६ पूरणे; (उभ् = उभ)] १ जोडणे. २ (पाऊस) बंद होणें. उ.- उभूनि करतलें (हात जोडून) । पडिघाये कपोले ॥ पायांचे सिराले । मांडू लागे ॥ ज्ञा. १४-१८४

उभग १ [उत् + विज् ६ भयचलनयोः] *(उबग ३ पहा)* (२) (१) [उत् + भज् ७ आमर्दने] *(उबग १ पहा)* (३) [उत् + भज् १० विश्राणने; (उद्भज् = उब्भग् = उभग)] अपमान करणें, कमी लेखणें. उ.-निकडवया निष्ठुरा । उबगिजे जेवी सोयिरां । तैसे नागवती विकारां । वेंटाळूं जे ॥ माडगांवकर, ज्ञा. १५-२८६

उभड १ [उत् + भट् १ भृतौ; (उद्भट् = उब्भट् = उभड)] (शेत - पीक) चांगल्या तऱ्हेनें वाढणें-पोसणें. (२) [उद्भट : (ना.) (उद्भट = उब्भट = उभड = उभळ)] उभळणें, शेत चांगलें पिकणें. (उद्भट - टोपली, सूप) इतर रूप - उभळ १ (३) [उत् + बध् १० बाधने;. (उत् + बध् = उद्बध् = उव्बध् = उभद् = उभड)]

रोगानें शरिरावरचा भाग सुजणें.

उभर [उत् + वृह् १ वृद्धौ; { उत् + वृह् = उद्वृह् = उप्वृह् = उभर । गुण) ज्ञ] वर करणें. *(उभार ३ पहा)*

उभव [उत् + भू १ सत्तायाम्; (उत् + भू + उद्भू । सविकरण । उद्भव = उभव)] वर येणें, उगवणें.

उभवि [ऊर्ध्व (ना.); (ऊर्ध्व = उभवी)] वर करणें, उंच करणें. उ.- मंडप उभविणें.

उभस [उत् + भास् १ दीप्तौ; (उत्भास् = उभ्भास् = उभस)] बाहेर दाखविणें, प्रदर्शन करणें.

उभळ - १ [उद्भटः (ना.)] *(उभड २ पहा)* (२) [उत् + बल् १ प्राणने] (उबळ १ पहा) (३) [उद्बल् १ प्राणने] उभळणें, उबळणें. (४) [उत् + वम् १ उद्गीरणे; (उद्वम्। निष्ठा) [उद्वान = उब्वाण = उभाळ; उभळ. ण = ळ)] ओकणें, उलटी होणें. (५) [उत् + ह्वल् १ वैक्लव्ये; (उत् + ह्वल् = उद्ह्वल् = उभळ)] धान्य पाखडणें, वाऱ्याची धरणें. (६) [उत् + ह्मल् १ चलने; (उत् + ह्मल् = उद्हल् = उम्हल् = उभळ)] धान्य पाखडणें.

उभार १ [उत् + भृ १ भरणे] हृ = भृ (वैदिक) उद्धरण = उभारणे, उत् + धारणं = उभारणें, ऊर्ध्वः = उभा. ध = भ. (ह्या वैदिक उच्चारावरून दिसते की, मराठीची मातृपरंपरा वैदिक प्रांतिक भाषेपासून आहें) जहार = जभार. भृ चा अभ्यास 'ज्' ने होतो; याचे कारण मूळांत भृ हा धातु हृ होता. (२) [उत् + बृह् १ वृद्धौ;(उत् + वृह् = उद् + बृह् = उभार)] वर उचलणे. (३) [उत् + बृह् १ वृद्धौ; (उत् + वृह् = उद्वृह् = उप्बार् ह् = उभार)] वर करणें. इतर रूप - उभर. (४) [उत् + हरण] *(उभार १ पहा)* (५) [उत् + हृ] *(उभार १ पहा)* (६) [ऊर्ध्वाकार (ना.); (उर्ध्वाकार = उध्वाआर = उभार)] वर करणें, उचलणें.

उमग १ [अव + गमनं; (अव + गमनं = उगम = उमग । वर्णव्यत्यास)] जाणणें, समजणें. (२) [उत् + मार्ग् १० अन्वेषणे; { उत् + मार्ग = उमग} शोधून काढणें.

उमच १ [उत् +मच् १ पूजने = शाठ्ये [उत् + मच् = उअ + मच् = उमच)] फसविणें. उ.- हारि उमचावें या ।जुंवारु ये डाया ।। कां वैरा बापिकेया । पुतृ जचे ।। ज्ञा. १३-५४० (२) [उत् + मंच् १ पूजायाम्; (उत् + मंच् = उमंच् = उमच)] प्रत्युपकार करणें. (नुमचणें = प्रत्युपकार न करणें) इतर रू प – नुमच

उमचळ [उत् + मूल् १० रोहणे; (उत् + मूल् = उच् + मूल् = उचमुल् = उमूचळ । वर्णव्यत्यास)] मुळासकट उपटणें. *(उचमुळ पहा)*

उमज [उत् + बुध् ४ अवगमने; (उत् + बुध् । सविकरण । उबुझ = उमज)] (सम् + बुध् = संबुझ = समुज = समज) समजणें - ध्यानांत येणें. *(समज ५ पहा)*

उमट १ [उत् + मथ् १ विलोडने; (उत् + मथ् = उमथ । त् लोप । = उमठ = उमट)] बाहेर येणें, वर येणें. (२) [उत् + मील् १ निमेषणे; (उत्

+ मील् = उमीट । त् लोप । = उमट)] प्रामुख्यानें वर (पुढे) दिसणें. (३) [अव + मथ् १ विलोडने; (अवमथ् = उमठ् = उमट)] फोड बाहेर येणें, वर दिसणें. (४) [उत् + मठ् १ शोके, पेशणे; (उत् + मठ् = उद्मठ् = उमट)] (५) [उत् + मृज् (मुष्ट); (उत् + मृज् । निष्ठा। उद्भृष्ट = उमट)] स्पष्ट होणें, स्वच्छ दिसणें. (६) [उत् + मथ् १ विलोडने

उमठ [उत् + मथ् १ विलोडने, चलने; (उत् + मथ् = उमठ । त् लोप । थ् = ठ्।)] वर दिसणें. उ.- जिये अनादि भूमिके नीटें। चराचर हे चित्र उमटे ॥ तेणें आपणपें वैकुंठें । दाविलें तेया ॥ ज्ञा. ११-१८०

उमड [उत् + मथ् १ विलोडने] *(उमट पहा)*

उमदळ [उत् + म्लै १ हर्षक्षये] उमळणें. *(उमळ ६ पहा)*

उमरड [उत् + मृड् ९ क्षोदे; (उत् + मृड् = उत् + मुरड् = उमरड)] (उत् मुळें मुरडणें तील उ लोप) इतर रूप - मुरड १.

उमस १ [उत् + मस् ४ परिमाणे; [उत् + मस् = उमस)] गडवडून जाणें, घावरून अथवा गोंधळून जाणें (अमृतानुभव) (२) [अव + मृश्, उत् + मृश् ६ आमर्शने; (अवमृश् = उमस)] जाणणें. (नुमसणे - न जाणणें) इतर रूप - नुमस १ (३) [उत् + मुस् ४ खंडने; (उत् + मुस् = उमुस = उमस)] तोडून अवशेष ठेवणे. (४) [उत् + मृश् ६ विचारे; (उत् + मृश् = उमस)] विचार करणें, मनात पहाणें. (५) [उत् + मृश् ६ आमर्शने; (उमस - अमृतानुभव)] विचार करणें, अस्तिनास्ति पाहणें. इतर रूप - नुमस २ (६) [उत् + मश् १ रोषकृते, क्रोधे; (उत् + मश् = उमस)] उमसणें - तिटकारा येणें. उमासा. (७) [उत् + मस् ४ विकारे, परिणामें] उ.- वादळ उमसणें. इतर रूप - उमसा. (८) [उत् + मश् १ शब्दे; (उत् + मश् = उमस)] सांगणें. (९) [अव + मृष् ४ तितिक्षायाम्; (अव + मृष् = उमस)] उ.- तो उमसून बोलला (विचार न करितां)

उमसा [उत् + मस् ४ परिणामे] *(उमस ७ पहा)*

उमळ १ [उत् + मल (ना.) (उत् + मल् = उद् + मळ् = उमळ)] उष्णता देऊन मळ बाहेर काढणे. (२) [उत् + मृद् ९ क्षोदे; (उत् + मृद् = उद् + मृड = उमळ)] मृदु होणे. (३) [उत् + मील् १ निमेषणे; (उत् + मील् = उद् + मीळ् = उमीळ = उमळ)] डोळे उघडणे. (४) [उत् + म्लै १ हर्षक्षये; (उत् + म्लै = उद् + मळ । वर्णवियोग । = उमळ)] मळमळणे. इतर रूप - उदमळ १ (५) [उत् + मूल् १० रोहणे; [उत् + मूल् = उद् + मूळ् + उमुळ् = उमळ)] पोटांतला गर्भ उष्णादिकांनी बाहेर पडणे. (६) [उत् + म्लै १ हर्षक्षये; [उत् + म्लै = उत् + म्लै । कर्मणि । उत् + म्लाय। उमळाव ।)] इतर रूपे - उन्मळ, उमदळ, उमळाव. (७) [उत् + वम + ल (स्वार्थे); (उद्वमल (स्वार्थे ल) = उमळ)]

यांति होणे. (८) [उत् + ह्मल् १ चलने; (उत् + ह्मल् । कर्मणि । = उमळ)] पोटांतला गर्भ अकाली बाहेर पडणे. (९) [उद्मूलनं] उमुळणे. उ. - झाड उमळून पडले. *(उमुळ १ पहा)*

उमळाव [उत् + म्लै १ हर्षक्षये । कर्मणि। म्लाय्; (उत् + म्लै । कर्मणि । = उत् + म्लाय् = उमळाव)] मळमळणे. *(उमळ ६ पहा)*

उमा [उत् + मा ३ माने; (उत् + मा =। त् लोप। उमा)] मापणे, झडती घेणे.

उमाण १ [उत् + मान (ना.) (उत् + मान = उमाण, त् लोप)] मोजणे. (२) [अव + मन् ४ ज्ञाने; (अव + मन् = उमाण)] कमी लेखणे. उ.- आणि जेयां जे दे किरीटी । तेयाते उमाणी तेया साठी ॥ मग कुबोले कां लोटी । अवज्ञेचां ॥ ज्ञा. १७-३०४ (३) [अव + मन् ४ ज्ञाने (णिच्) (अवमन् = उमन् । णिच् = उमानय = उमाण)] अपमान करणे, कमी लेखणे. उ.- नुमटतां बालपणाची फूली। जेणे मियां अदानवी सृष्टि केली ॥ करि गिरियरु धरुनि उमाणिली । महेंद्रमहिमा ॥ ज्ञा. १०-२६६ (४) [उत् + मा ३ माने; (उत् + मा = उमाण)] मोजणे. (अमृतानुभव)

उमाप [उत् + माप्; (उत् + माप् = उमाप)]

उमाळ १ [उत् + माल्; (उत् + माल् = उमाळ । त् लोप)] (२) [उर्मि (ना.); (उर्मि = उर्‌मि = उमाळ । वर्णव्यत्यास)] उमाळा येणे, दुःखाचा आवेग येणे.

उमुच [उत् + मुच् ६ मोचने; (उत् +मुच् = उन्मुच् = उमुच । कर्मणि उन्मुच्य)] सैल सोडणे, परत देणे. (नुमुचणे = परत न देणे) उ.- तैसे दीधले दान तेयांचे । जे कोणी आंगे नुमुचे ॥ अर्पिलेयां श्लाघ्य तेयाचे । कीजे पै गा॥ ज्ञा. १७-२८१ इतर रूप-नुमुच.

उमुळ १ [उद्मूलनम् (नाम); (उद्मूलन् = उमुळ अथवा उदमुळ)] मुळासकट उपटून पडणे. उ.- झाड उमुळून, उमळून, उदमळून पडले. इतर रूपे- उदमुळ २, उदमळ ६, उमळ ९. (२) [उत् +मूल् (ना.); (उत् + मूल = उच + मूळ अथवा उमुळ)] उपटणे, हलणे. (उचमुळ पहा)

उमेठ [उत् + मेथ् १ संघाते; (उत् + मेथ् = उन् + मेठ् = उमेठ)] एकत्र जुळणे, भेटणे, जमणे. उत्मेथः = उमेठा = जमाव.

उमेद [उत् + मिद् ४ स्नेहने; (उत् + मिद् = उमेद (गुण))] मळणीनंतर धान्याची व्यवस्था लावणे.

उन्मुळ [उत् + मूल् १ प्रतिष्ठायाम्] उपटणें (मूळासकट)

उह्मत [उत्+मथ् १विलोडने; (उत् + मथ् = उम्हत् । मथ् = म्हत् ।)] उतूं जाणे, बाहेर वहाणे.

उर १ [वृ ५ आवरण, व्‌रणे; (वृ । कर्मणि। उर्य् = उर)] उ.- एरी चिखलू चि उरे । = इतरैः चिखिल्लः व्रियते, अवव्रियते. ज्ञा. ९-५७ (२) [उर्वरित (ना.) (उर्वरित = उर्वरिअ = उर्वरिअ = उव्वरिअ = उर)] बाकी रहाणे, शिल्लक रहाणे.

उरक १ [उत् + रख् १ गतौ; (उत् + रख् =उद् + रख् = उरक । त् लोप्)] संपणे, शेवटास जाणे अथवा नेणे.

(२) [उरुष्यति (वैदिक); (उरुष्य = उरख = उरक)] काम उरकणे = कामासाठी जास्त जागा शोधणे, संपविणे. (म्यॅक्डोनल्ड व्या. पा. ४०१) (३) [उरी + कृ ८ करणे; (उरीकृ = उरक)] पतकरून संपविणे.

उरप् १ [उरस् + रफ् १ हिंसायाम्; (उरस् + रफ् = उरह् + रप् = उर + रप् = उरप)] छातीत दुःख होणे, कळ येणे. इतर रूपे- उरब १, उरंब. (२) [उरस् + रंफ् १ हिंसायाम्] इतर रूपे-उरब २, उरंब २.

उरब १ [उरस् + रफ् १ हिंसायाम्; (उरस् + रफ् = उरअप् = उररप् = उरब)] (उरप १ पहा) (२) [उरस् + रंफ् १ हिंसायाम्]

उरंब १ [उरस् + रफ् १ हिंसायाम्] *(उरप १ पहा)* (२) [उरस् + रंफ् १ हिंसायाम्] *(उरप २ पहा)*

उरमट [ऊर्मिमत् (ना.) (उर्मिमत् = उरमट)] गर्व करणे, ताठा असणे.

उरव [अव + रुह् (णिच्) ४ रोहणे; (अवरोपय्=उरव, उडव । अवरुह् = उर, उड)] बाकी उरणे. उडणे. उ.- बाकी शून्य उरली. इतर रूप- उडव २.

उरि [उत् + ऋण (ना.); (उत् + ऋण = उअ + रिण = उअरिअ = उरी)] कर्जातून निघणे, ऋणमुक्त होणे. (ज्ञानेश्वर).

उरिग [उत् + रिख्, रिग् १ गतौ] रांगणे, हलणे. माडगांवकर पोथी ज्ञा. १५-३०४

उरोध १ [उप + रुध् ७ आवरणे; (उअ + रुध् । गुण । उरोध)] प्रतिबंध करणे. (२) [अव + रुध् (णिच्) (अवरोधय = उरोध)] प्रतिबंध करणे. (ज्ञानेश्वर)

उर्मट [ऊर्मि (ना.)] उर्मटणे.

उल १ [उल्व (ना.); (उल्व = उल्ल = उल)] गर्भाशयाच्या बाहेर पडणे. (२) [उल्व (ना.); (उल्व = उल्ल = उल)] (३) [उल्व (ना.)] फुटणे, भकले होणे. (४) [उत् + लू ९ भेदे; (उत् + लू = उल्लू = उल्ल = उल)] फुटणे, भकले होणे.

उलकट १ [उत् + कृत् ६ भेदे; (उत् + कृत् = उलकट । त् = ल्; त् = ट्)] फाडणे. (२) [उत् + लग् १ गतौ; (उत् + लग् = उलग +ट)] अस्वस्थ होणे. (३) [उत् + लगट (ना.), (उत् + लगट = उलकट । त् लोप)]

उलख [उत् + लाक्षा (ना.); (उत् + लाक्षा = उलख)] सोन्याचा मुलामा जाऊन आतील लाख दिसणें.

उलग १ [उत् + लाख् १ अलमर्थे; (उत् + लाख् = उलग । ख् = क् = ग् । त् लोप)] शेवटपर्यंत संपविणें. (२) [उत् + लग् १ गतौड] संपविणें, बंद होणें.

उलघड १ [उत् + घट् १ चेष्टायाम्; (उत् + घट् = उल् + घड् = उल्घड)] सोडणें, मोकळे करणें. (२) [उत् + ग्रथ् १० बंधने; (उत् + ग्रथ् = उत् + ग्रथ् = उरगठ = उलघड) (र=ल)] सोडणें, मोकळे करणें.

उलगड १ [उत् + गड् १ सेचने; (उत् + गड् = उद् + गड = उड + गड = उलगड)] आवरण काढणें. (२) [उत् + ग्रथ् १० बंधने; (उत्

+ ग्रथ् = उद् + ग्रथ् = उड् + ग्रठ् = उलगड) सोडणें, मुक्त करणें. (३) [उत् + ग्रथ् १० बंधने; (उत् + ग्रथ् = उअ + गृर्थ = उलगड) (र् = ल्)]

उलंघ [उत् + लंघ् १ गतौ; (उत् + लंघ = उल्लंघ = उलंघ)] उलंघणें. *(लंघ २ पहा)*

उलट [उपरि + अस् ४ क्षेपे; (उपर्यस् = उलट)] उलथे होणें. (सुलट पहा)

उलंड १ [उलड् (इ) ६ उत्क्षेपणे; (उलड् ओलड व लड् ह्यांपैकीं मूळधातु कोणतातरी एक असावा असा वाद आहे; परंतु मराठीवरून पहातां तिन्हीही स्वतंत्र होते असें दिसतें.)] इतर रूपें-यलंड ३. ओलंड २. (२) [उत् + लड् (इ)]

उलत [उत् + वृत् १ वर्तने; (उत् + वृत् + उअ + वृत् = उलत)] उलथून पडणें. *(उलथ १ पहा)*

उलथ १ [उत् + वृत् १ वर्तने] उलथून पडणें. इतर रूप-उलत (२) [उदस्त (ना.) (अस् ४ क्षेपे); (उदस्त - उडथ्य = उलथ)] (पर्यस्त- पालथ)

उलस [उत् + लस् १ क्रीडायाम; (उत् + लस् = उल्लस अथवा उल्हस)] आनंदित असणें. *(विलस पहा)*

उलाड १ [उत् + नट् १० नर्तने; (उत् + नट = उल्लाट् = उल्लाड)] उनाडणें, नाचणें. (२) [उत् + नट् १० अवस्यन्दने; (उन्नाटय = उलाड)]

उलिव १ [लिप् ६ उपदेहे; (उत् + लिप् = उल्लिप् = उलिव)] (२) [उप + लिप् ६ लेपने] माखणे, लेपणे. उ.- कणीक तुपाने उलिव. *(ओळिव पहा)*

उल्लंघ [उत् + लंघ् ६ गतौ; (उत् + लंघ् = उल्लंघ)] (लंघ २ पहा)

उल्लस [उत् + लस् १ क्रीडायाम्] आनंदित असणें. इतर रूपे- उल्हस, उल्हास १, उल्लास.

उल्लास १ [उत् + लष् १ कांतौ; (उत् + लष् = उल्लास । त् = ल् । ष् = स्)] उल्ल्हसणें. इतर रूप-उल्हास २ (२) [उल्लासणें] *(उल्लस पहा)*

उल्लाळ [उत् + लल् १ विलासे; (उत् + लल = उल्लल = उल्लाळ)] उडी मारणें, नाचणें. इतर रूप- उल्हाळ

उल्हस [उत् + लस् १ क्रीडायाम्] *(उल्लस पहा)*

उल्हास १ [उत् + लस् १ क्रीडायाम्] *(उल्लस पहा)* (२) [उत् + लष् १ कांतौ] *(उल्लास १ पहा)*

उल्हाळ [उत् + लल् १ विलासे] *(उल्लाळ पहा)*

उव [यूका (ना.); (यूका = उआ = उव)] उवा होणें.

उवळ १ [उत् + वल् १ संवरणे; (उत् + वल् = उवळ)] (२) [उत् + बल् १ प्राणने; (उत् + बल् = उत् + बल = उवळ)] (ब् = व्)] सोडणें. इतर रूप-उंवळ. उंवळ [उत् + बल् १ प्राणने] *(उवळ २ पहा)*

उवाइ १ [उप + अव् १ प्रीतौ; (उपाव = उवाइ)] मित्रत्वानें वागणें, पावणें, वर प्रसन्न होणें. *(उवाव २ पहा)* (२) [उप + इ २ गतौ; उपायति (उपाय् = उवाइ)] जवळ जाणें. (ज्ञानेश्वरी)

उवाय [उप + अव् १ प्रीतौ; (उप + अव् = उवाय)] उवावणें. *(उवाव २ पहा)*

उवाव १ [उपव्याप् ८ प्राप्तौ; (उपव्याप् = उवाव)] प्रसरणें, पसरणें. (२) [उप + अव् १ तृप्तौ उपावति; (उप + अव् = उमाव् = उवाव्)] वर प्रसन्न होणें, पावणें. इतर रूपे - उवाय, उवाइ.

उवीळ [उत् + वेला (ना.); (उत् + वेला = उद्वेला = उव्वेळ = उवीळ)] वेलातिक्रम करणें.

उवेढ [उत् + वेष्ट् १ वेष्टने; (उद्वेष्ट् = उवेढ)] वेढा उठवणें.

उशिट १ [उच्छिष्ट (ना.); (उच्छिष्ट = उशिट)] उष्टे होणें. इतर रूप- उच्छिष्ट. (२) [उत्सिक्त (ना.); (उत्सिक्त = उशिट)] (३) [उत्सिक्थ (ना.); (उत्सिक्थ = उस्सिक्ठ = उशिट)] उष्टें होणें.

उशिप [उत् + क्षिप् ४ क्षेपे; (उत्क्षिप् = उशिप)] वर काळणें, उसपणें. *(उसिप पहा)*

उशिर [उच्चिरायते; (उच्चिरायते = उशिरणे)] उशीर होणें. उ.- आज फार उशिरलास.

उशिव [उत् + श्रि १ सेवायाम्; (उत् + श्रपय् = उशिव)] वर फेकणें.

उष्ट १ [उत् + स्तै १ संघाते; (उत् + स्तै = उअ + स्त्यै = उष्ट्यै = उष्ट)] तोडणें, वेगळे करणें. (२) [उत् + शिष्ट (ना.)] उष्टणें. इतर रूपे- उष्टव, उष्टाव.

उष्टव [उत् + शिष्ट (ना.); (उत् + शिष्टय = उष्टव)] उष्टे करणें, प्रथम मुलाला अन्न खाऊं घालणें. *(उष्ट २ पहा)*

उष्टाव [उच्छिष्ट (ना.)] *(उष्ट २ पहा)*

उसक १ [उत् + स्वस्क् १ गतौ, (उत् + स्वस्क् = उस्स्वक् = हुसक = उसक)] हाकून देणें, घालविणें. (हुसक ६ पहा) (२) [उत् + वक् १ गतौ (उत् + ष्वस्क् = उस् + क्क् = हुसक् = उसक)] हांकून देणें, घालविणें. *(हुसक ६ पहा)* (३) [उत् + ष्वस्क् १ गतौ (उत् + ष्वस्क् = उस् + ष्वक्क् = हुसक् = उसक)] *(हुसक ६ पहा)* (४) [उत् + ष्वष्क् १ गतौ (उत् + ष्वक् = उस् + ष्वक्क् = हुसक् = उसक)] *(हुसक ६ पहा)* (५) [उत् + षुक्क् १ गतौ (उत् + षुक्क् = उच्छुक्क=उसुक=उसक)] *(हुसक ६ पहा)* (६) [उस् + अकच् (उस् + अकच् = उसक)] *(हुसक १० पहा)* (७) [उस् (त्यागनें, सोडणें) + अकच्] *(हुसक २ पहा)*

उसकट [उच्छकलनम्; (उच्छकल = उसकट)] अस्ताव्यस्त करणें. इतर रूपे - उसकड, उचकट ३, उचकड.

उसकड [उच्छकलनम् (ट=ड)] *(उसकट पहा)*

उसट १ [उत् + सृज् ४ विसर्गे, (उत्सृज् = उस्सज् = उसद्ज = उसड = उसट)] (२) [उत् + सृज् ४ विसर्गे; (उत् + सृज् । निष्ठा । = उत्सृष्ट = उसट)] सोडणें.

उसणे १ [उत्स्वन्पायते (ना.) (उत्स्वप्राय = उच्छप्राय = उसण)] वसणणें, जागे होणें. (वसण २ पहा) (२) [ऊष् १ दाहे; (ऊष् = उस् = उस + ण)] *(उसण १ पहा)* (३) [ऊषणा]

उसंत १ [उत् + सद् १० हिंसायाम्; (उत्सद् = उसंत)] उत्सादन करणें.

नुसंत - उत्सादन न करणें. इतर रूप-नुसंत (२) [उत् +संतप् १ संतापे; (उत् + संतप् = उस्संतप् = उसंतअ = उसंत)] व्रत, तप करणें. उ.- श्वासोश्वासा होउनि वहुवसे। कृच्छादि व्रतें खरपुसें। उसंतितां रातिदिवसें। नाराणुक जें॥ ज्ञा. १६-९१ (३) [उत् + सांत्व् १० सांत्वने; (उत्सांत्व् = उसंत)] सांत्वन करणें, शांत करणें. अन् + उसांत्वय = नुसंतणे, सांत्वन न करणे. उ.- परि नुसंतितां विंवसी। भेटी नाहीं निधिसीं॥ कां धूं न सांतां जैसी। वाति न लगे॥ ज्ञा. १७-३०९

उसप १ [उप + स्पृश् ६ संस्पर्शने; (उप + स्पृश् = उपस = उसप। वर्णव्यत्यास)] स्नान करणें, अंगावर पाणी घेणें. उ.- पाणी अंगावर उपसून घे. (२) [उत् + सृप् १ गतौ; (उत्सृप् = उस्सप = उसप। णिच्। उत्सर्पय)] वर येणे, वर यावयास लावणें.

उसंव [उत् + स्फुंद् (उस्फुंद् = उस्फुंद = उसंव)] स्फुंदणें, रडणें.

उसवळ [उत् + स्वल् १ गतौ] उपटणें, हलवणें. *(उचमळ ४ पहा)*

उसंबळ [उत् + संब् १० सर्पणे; (उत्संब् = उस्संब् = उसम; उसंबळ)] वर येणे, वहाणे. इतर रूप-उसमळ.

उसमळ [उत् + संब् १० सर्पणे] *उसंबळ पहा*

उसव १ [उत् + श्वै १ वृद्धौ; (उत् + श्वै = उच्छ्वै = उच्छ्वय = उसव् = उसव)] सूज उतरणें, ओसरणें. (२) [उत् + सिव् ४ वंधने; (उत्सिव् = उसव)] टांके मोकळे करणें. (३) [उत् + सु २ प्रसवैश्वर्ययोः; (उत्सु = उसव)] चळवळ करणें. उ.- उसवल्यास उपाय करतां येतो; निसवल्यास कोण काय करणार ?

उसवळ [उत् + स्वल् १ चलने; (उत्स्वल् = उसवळ)] *(उचमळ ४ पहा)*

उसस [उत् + श्वस् २ प्राणने; (उत्श्वस् = उच्छ्वस् = उसस)] दम लागणें, श्वास जोरानें बाहेर पडणें.

उसळ १ [उत् + शल् १ चलने; (उत् + शल् = उच्छल् = उसळ)] हलणें. (२) [उत् + शल् [to leap (whitney)] उडी मारणें. (३) [उत् + सल् १ चलने] उसळी मारणे, वर येणे. (४) [वल्स् हलणें; (वल्स् = उल्स्। संप्रसारण। = उल्स् = उसळ। वर्णव्यत्यास)] हलणें. उ.- पाणी उसळतें; तो एकदम उसळला.

उसाच [उत् + श्वस् २ प्राणने; (उत्श्वस् = उसस = उसाच)] दम लागणें, श्वास बाहेर सोडणें. *(उसास २ पहा)*

उसापा [उत् + श्वै १ वृद्धौ; (उत्श्वै = उसाण)] सुजणें.

उसाण १ [उत् श्वस् २ प्राणने; (उत् + श्वस् = उच्छ्वस = उसस = उसास)] दम लागणें. (हुसहुस पहा) (२) [उत् + श्वस् २ प्राणने; (उत् + श्वास् = उच्छ्वस् = उ स्सस् = उसास)] हवा बाहेर सोडणें. (दुःखानें), उसासा (नाम). इतर रूप-उसाच. (३) [उष् १ दाहे] त्रास होणे (यङ् लुगन्त).

उसिप [उत् + क्षिप् ४ क्षेपणे; (उत्क्षिप् = उस्सिप् = उसिप)] बाहेर फेकणें, वर फेकणें, बाहेर काढणें. इतर रूप-उशिप.

उसीत [उत्सिक्थ (ना.) (उत्सिक्थ = उस्सित्थ = उसीत)] शीत अडकून ठसका लागणें.

उसुक १ [उत् + षुक्क् १ गतौ; (उत् + षुक्क् = उच्छुक्क् = उसुक)] हुसकणें, बाहेर काढणें. (हुसक ६ पहा) (२) [उत् + स्वस्क् १ गतौ; (उत्स्वस्क् = उच्छक्क् = उसुक)] (हुसक ६ पहा) (३) [उत् + ष्वष्क् १ गतौ; (उत् + ष्वष्क् = उच्छुक्क् = उसुक)] (हुसक ६ पहा) (४) [उत् + ष्वस्क् १ गतौ; (उत् ष्वस्क् = उच्छुक्क् = उसुक)] (हुसक ६ पहा) (५) [उत् + ष्वक्क् १ गतौ; [उत् + ष्वक्क् = उच्छुक्क् = उसुक)] *(हुसक ६ पहा)*

उस्कट [उप + स्कृ ९ छेदने; (उप + स्कृ = उस्किर् = उस्कर् = उस्कड् उस्कट)] अस्ताव्यस्त करणें, वर खाली करणें. इतर रूप-उस्कर.

उस्कर १ [उप + स्कृ ९ छेदने; (उप + स्कृ = उवस्किर = उस्कर)] उसकटणें. (उस्कट पहा) (२) [उप + कृ (उपस्किरति) ६ विक्षेपे; (उपस्किर् = उवस्किर् = उस्कर)]

उस्काव [उत् + स्कु ९ आप्रवणे; (उत् + स्कु = उत्स्कु = उस्काव् । वृद्धि)] हुस्कावणे. (हुस्काव पहा)

उस्तर १ [अव + स्तृ ९ आच्छादने; (अवस्तृ = उस्तृ = गुण । उस्तर)] उस्तारणें. इतर रूप-उस्तार १ (निस्तरणं = निस्तर, प्रस्तार = पथार; प्रस्तर = पयर) (२) [अवस्तरणम् (नाम); (अवस्तरणम् = उस्तरणे)] (३) [उत्स्तरणम्; (उत्स्तरणम् = उस्तरणें = वर्णव्यत्यास)] (४) [उप + स्तृ ९ आच्छादने; (उपस्तृ = अवस्तर् । गुण। = उस्तर (व् लोप))] इतर रूप-उस्तार २. उ.- हस्तौ उपस्तीर्य = हात उस्तरून (५) [उत् + स्तृ ९ आच्छादने]

उस्तार १ [अव + स्तृ ९ आच्छादने; (अवस्तृ = उस्तृ । वृद्धि । = उस्तार)] उस्तरणे. (उस्तर १ पहा) (२) उप + स्तृ ९ आच्छादने; (उपस्तृ = उवस्तृ । वृद्धि । = उस्तार्)] उस्तरणें. (उस्तर ४ पहा)

उस्मर [उत् + स्मृ १ आध्याने; (उत्स्मृ = उत्स्मृ । त् लोप । उस्मर । गुण}] आठवण करणें, स्मृति देणें, इतर रूप - उस्मार

उस्मार [उत् + स्मृ १ आध्याने; { उत्स्मृ = । उत्स्मृ । त् लोप । उत्स्मृ । वृद्धि । = उस्मार)] आठवण करून देणें. *(उस्मर पहा)*

उह्मत [उत् + मथ् १ विलोडने; (उत् + मथ् = उद् + मत् = उह्मत)]

उहर [अव + हृ १ हरणे; (अव + हृ = उहर् । गुण ।)] नेणें, लांबवणें, दूर हलविणें.

उळख [उप + लक्ष् १० दर्शने; (उप + लक्ष् = उलक्ष् । प लोप । = उळख)] वाखाणणें. इतर रूप-ओळख २

उळंघ [उद् + लंघ् १ गतौ; (उद् + लंघ् = उल्लंघ् = उळंघ)]

उळफ १ [उल्लंफनं (नाम); (उल्लंफन = उळंफन = उळफणें)] उडणें, उकलणें, बाहेर पडणें. उ.- कडी कुलूप उळफलें. इतर रूप- उळफट. (२) [उत् + लंफ (ना.)] उडणे,

उडी मारणें.

उळफट [उल्लंफनं] उळफणे. (उळफ १ पहा)

उळंवळ १ [उत् + अंवल (नाम); (उदंवल = उलंवल् = उळंवळ)] भरून सांडणें, भरून वहाणें. (२) [उत् + अंबृ १ गतौ; (उदंब + ल् (स्वार्थे) = उलंवल = उळंवळ)]

उळिव [उप + लिपृ ६ लेपने] माखणें, लेपणें. उ. - कणीक तुपाने उळिव. *(ओळिव पहा)*

ऊ

ऊपाळ [उत् + प्लु १ गतौ] उडी मारणे (रामदास).

ऊव [ऊय् १ तंतुसंताने (ऊय् = ऊव)] ओयणें, शिवणें, विणणें.

ए

ए १ [ई २ असने (ई= । गुण । ए)] येणें. उ.- बाण शंभर योजने एतो-येतो. इतर रूप-ये ९ (२) [ई २ कांतौ (ई । गुण । = ए)] येणें. उ.- माझ्या मनांत एतें-येतें = माझ्या मनांत विचार येतो. इतर रूप-ये ६ (३) [ई २ खादने (ई = गुण । ए-ये)] येणें उ.- खजूर उपासाला एतो-येतो =खजूर उपासाला खाल्ला जातो. इतर रूप-ये ८ (४) [ई २ गतौ (इ = गुण। ए = ये)] येणे उ.- तो एतो, येता (आ+इ) आगमने। इतर रूप -ये ७ (५) [इ २ गतौ (इ = गुण ए = ये)] येणें. इतर रूप-ये १० (६) [ई २ प्रजने (ई = गुण । ए = ये)] ये. उ.- कृष्ण देवकीच्या पोटीं एतो-येतो. इतर रूप-ये ४ (७) [ई २ व्याप्तौ (ई = गुण । ए =ये)] येणें. उ.- ही जमीन एक विघा एते - येते = जमीन एक विघा क्षेत्र व्यापतें. इतर रूप- ये ५

एकवंक १ [एक + वग् (इ) ६ गतौ (एक + वंग् । शब्दसंयोग । = एकवंग् = एकवंक्)] एकत्र होणें - करणें. णिच् - एकवंकविणे, गोळा बेरीज करणें. उ.- पैं उगेपणां तुझेया। अभिप्राॐ हाचि धनंजया ।। जें एकोल एकवंकीनियां । सांघावे ज्ञान ।। ज्ञा. १८-१३२८ (२) [एक + वखृ १ गतौ (एकवंखृ = एकवंक)] (३) [एक + वक् (इ) ६ गतौ (एकवंक् = एकवंक)]

एकवंकवि [एक + वग् (इ) (णिच्)] *(एकवंक पहा)*

एक्वट १ [एक + वट् १ वेष्टने (शब्दसंयोग)] एक करणें. (२) [एक + वृत् १ वर्तने (शब्द संयोग) (एक + वृत = एकवट))] एकत्र गोळा होणें. इतर रूप-एकोट ३ (३) [एकवट (ना.) (एकवट = एकवट)] एकवट करणें. इतर रूप-एकोट ४ (४) [एक + वंट् १० विभाजने (एक + वंट । शब्दसंयोग । एकवंट = एकवट । अनुस्वार लोप)] एकोटणें, एकत्र गोळा होणें. इतर रूपे-एकवड, एकोड, एकोट.

एकवड [एक + वट् १ विभाजने (एक + वट । शब्दसंयोग । = एकवड)]

एकवटणें, एकोटणें. *(एकवट पहा)*
एकांग [एक + अंग् १० पदे, लक्षणे (एक + अंग = एकांग)] एकाच दिशेनें विचार करणें.
एकार १ [एकाकार (ना.) (एकाकार = एकार । कालेप)] एका बाजूस झुकणें - झोक जाणें (नावे प्रमाणे). (२) [एक + ऋ १ गतौ (एक + ऋ = वृद्धि । एकार)] एकत्र जाणें - करणें.
एकोट १ [एक + वंट् १ गतौ (एक + वंट् = एक + वट = एकोट । व = उ)] एकवटणें. *(एकवट पहा)* (२) [एक + वट् १ गतौ (एकवट = एकउट = एकोट)] (एकवट पहा) (३) [एक + वृत् १ वर्तने] *(एकवट २ पहा)* (४) [एकवट (ना.)] *(एकवट ३ पहा)*
एकोड १ [एक + वट् १ विभाजने (एक + वट् = एकउट = एकोट)] एकवटणें. (एकवट पहा) (२) [एकवट (ना.)] एकवटणें *(एकवट पहा)*
एच १ [दा १ दाने (दा = यच्छ = एच्)] देणे, खर्चणें. उ.- पैसे एचावेलागतात. इतर रूप येच. (येच २ पहा) (२) [आ + यम् १ उपरमे (आ + यम् = आ + यच्छ = एच)] नेमणें. *(नेम पहा)*
एडु [एध् १ वृद्धौ (एध् = एढ् = एड् = एडु)]

ऐ

ऐक १ [अयि (अयि = अयकि (अकच्) = ऐक)] उ.- जाऊं नको, ऐका येथें ऐक हे अव्यय आहे. इतर रूपें-आईक, आइकें, हैक १, हाइक १, हाइकें २. (२) [अयकि (अकच्)] इतर रूपे- हाइक ३, हाइके १, हैक ३ (३) [ईक्ष् १ दर्शने (ईक्ष् = वृद्धि । ऐक्ष् । ऐक)] पहाणे. (४) [आ + ईक्ष् १ दर्शने] आइकणें. (आइक ५ पहा)
ऐट १ [अति + स्था, (अतिष्ठा = अइष्टा = अइट्टा = ऐट)] सर्वश्रेष्ठपणा दाखविणें. ऐटा = सर्वश्रेष्ठपणा. (२) [अट्टा (ना.)] इतर रूप-ऐटाव.
ऐटाव १ [अति + स्था, णिच् । अतिष्ठापय् = अइष्टाय = ऐटाव)] ऐट करणे. (ऐट पहा) (२) [अट्ट (ना.)]
ऐताव [आ + यत् १ प्रयत्ने (आयत्त । निष्ठा । ना. आयत्ताय = आयताय = एताव)] प्रयत्नाशिवाय मिळणें. इतर रूप-आयताय.
ऐस [आ + विश् ६ प्रवेशने (आ + विश् = आइस् = ऐस)] बसणें. उ.- एथें ऐस. (उप + विश् - बसणें.)

ओ

ओ (येणे) [अव् १ तृप्ती (अव् = (नाम) अव् = अउ । संप्रसारण । = ओ)] उ.-ओ येईतों सुख भोगिले.
ओंइच [अव + विच् ७ पृथग्भावे (अव + विच् = अउ + विच् । संप्रसारण । ओइच्)] सुपाने पाखडणे. इतर रूपें = वैंच ओंच.
ओइर [अव + इर् १ ईर्ष्यायां (अव +

इर् = (सप्रसारण) अउ + इर् = ओंइर)] थैरणें. इतर रूपें-थैर २, ओयर.

ओक १ [आ + यच् १ भाषायाम् (आ + यच् = आउच् = ओक)] वोकणे, बोलणें. उ.- तो एकदांचे सारें ओकला = त्यानें सारें बोलून टाकलें. (२) [उत् + क्षिप् ४ क्षेपे (उत्क्षिप् = उक्खिम् = ओक)] तोंडाबाहेर टाकणें. उ.-तो पैसा ओकला. इतर रूपें - ओकिव, ओकव.

ओंक १ [आ + वम् १ उद्गीरणे ((आ + यम् = आवम् = आउम् = ओम = ओक)] तोंडांतून बाहेर पडणें. इतर रूप-वोक (२) [(उत् + गॄ = उद्गीर = उग्गीर = उक्कीर् = ओकार = ओक)] (३) [स्नुह् १ वमने (स्नुह्। गुण । स्नोह् । = होघ = ओंक। स् = ह् = घ् = क् । न=०)] (४) [उख् १ गती] टाकणें, फिरविणें. उ.- दृस्यांचीया श्रृष्टी । ॐ कीती दाटींवरी दीठी ॥ उठवीलीया तळवटीं। चीन्मात्रीची ॥ अमृतानुभव ५१२. जुनी पोथी.

ओकव [उत् + क्षेपय् (उत्क्षिप् । णिच्। उत्क्षेपय् = ओकव, ओकिव)] ओकिवणें. उ.- त्याच्याकडून पैसे ओकवलें. (ओक २ पहा)

ओकार [ओकारा (ना.) (ओकारा = ओकार)] ओकारणें.

ओकिव [उत् + क्षेपय् (उत्क्षेपय् । णिच्। उक्खेपय् ओकिव)] (तोंडातुन) बाहेर काढावयास लावणें. *(ओक २ पहा)*

ओखड [अव + स्कंद् १ गतिशोषणयोः] उखडणें. *(उखड २ पहा)*

ओखर [अव + क्षर् १ संचलने (अव + क्षर = ओ + खर = ओखर)] नांगरटीनंतर जमीन साफ करणें,

ओंग [अंज् ७ म्रक्षणे (अंज् = अंग् = ओंग । नाम ओंगण, वंगण)] माखणें.

ओगर १ [अव + गॄ ९ शब्दे (अव + गॄ । गुण । अवगर् = ओगर)] १ बोलणें, बोलावणें. २ पळीनें वाढणें. उ.- तैसें भक्तिहीनाचें जीणे । कां संपत्ति ही न सुकृत जाणणें ॥ तें सवंसारदुःखासि अवंतणें । ॐगरिले गा ॥ ज्ञा. ९-४३६ (२) [उत् + गॄ ९ शब्दे (उत् + गॄ । गुण । = उद् + गर् = उग्गर = ओगर)] बोलावणें. उ.-वरील, ज्ञा. ९-४३६

ओंगळ [वि + अमंगल (नाम) (वि + अमंगल = व्यअंगल = ओंगळ)] अमंगल करणें. (भोंगळ ४ पहा)

ओघल [उत् + घृ] वाहून जाणें. *(वोहल २ पहा)*

ओघळ १ [अव + गल् १० स्रवणे (अव + गल् = ओगल् = ओघळ)] दोन्यांतून खालीं (बाहेर) पडणें. (२) [अव + घृ १० प्रस्रवणे (अव + घृ = अवघर (गुण) = अवघळ = ओघळ (ओहोळ))] दोन्यांतून बाहेर पडणें. *(ओहोळ २ पहा)* (३) [उत् + घृ] वाहून जाणें. *(वोहल २ पहा)*

ओघाळ [उत् + घृ] वाहून जाणें. *(वोहल २ पहा)*

ओघुळ १ [अव + घृ ९ प्रस्रवणे] पाझरणें, वाहणें. *(ओहोळ २ पहा)* (२) [अव + घूर्ण् ६ भ्रमणे (अवघृ। निष्ठा । अवघूर्ण = ओघूळ) किंवा (अव + घूर्ण् = ओघुळ)] (दाणे पाखडण्याचा एक प्रकार आहे.